

॥ नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

खुद्दकनिकाये

सुत्तनिपातपाळि

१. उरगवग्गो

१. उरगसुत्तं

१. यो [यो वे (स्या०)] उप्पतितं विनेति कोधं, विसटं सप्पविसंव ओसधेहि [ओसधेभि (क०)] ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं, उरगो जिण्णमिवत्तचं [जिण्णमिव तचं (सी० स्या० कं० पी०), जिण्णमिवा तचं (?)] पुराणं ॥
२. यो रागमुदच्छिदा असेसं, भिसपुप्फंव सरोरुहं [सरेरुहं (क०)] विगय्ह ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं, उरगो जिण्णमिवत्तचं, पुराणं ॥
३. यो तण्हमुदच्छिदा असेसं, सरितं सीघसरं विसोसयित्वा ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं, उरगो जिण्णमिवत्तचं पुराणं ॥
४. यो मानमुदब्बधी असेसं, नळसेतुंव सुदुब्बलं महोघो ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं, उरगो जिण्णमिवत्तचं पुराणं ॥
५. यो नाज्झगमा भवेसु सारं, विचिनं पुप्फमिव [पुप्फमिव (बहूसु)] उदुम्बरेसु ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं, उरगो जिण्णमिवत्तचं पुराणं ॥
६. यस्सन्तरतो न सन्ति कोपा, इतिभवाभवतज्ज [इतिब्भवाभवतज्ज (क०)] वीतिवत्तो ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं, उरगो जिण्णमिवत्तचं पुराणं ॥
७. यस्स वितक्का विधूपिता, अज्झत्तं सुविकप्पिता असेसा ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं, उरगो जिण्णमिवत्तचं पुराणं ॥
८. यो नाच्चसारी न पच्चसारी, सब्बं अच्चगमा इमं पपज्जं ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं, उरगो जिण्णमिवत्तचं पुराणं ॥
९. यो नाच्चसारी न पच्चसारी, सब्बं वितथमिदन्ति जत्वा [उत्वा (स्या० पी० क०)] लोके ।

सो भिक्खु जहाति ओरपारं, उरगो जिण्णमिवत्तचं पुराणं ॥

१०. यो नाच्चसारी न पच्चसारी, सब्बं वितथमिदन्ति वीतलोभो ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं, उरगो जिण्णमिवत्तचं पुराणं ॥
११. यो नाच्चसारी न पच्चसारी, सब्बं वितथमिदन्ति वीतरागो ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं, उरगो जिण्णमिवत्तचं पुराणं ॥
१२. यो नाच्चसारी न पच्चसारी, सब्बं वितथमिदन्ति वीतदोसो ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं, उरगो जिण्णमिवत्तचं पुराणं ॥
१३. यो नाच्चसारी न पच्चसारी, सब्बं वितथमिदन्ति वीतमोहो ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं, उरगो जिण्णमिवत्तचं पुराणं ॥
१४. यस्सानुसया न सन्ति केचि, मूला च अकुसला समूहतासे ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं, उरगो जिण्णमिवत्तचं पुराणं ॥
१५. यस्स दरथजा न सन्ति केचि, ओरं आगमनाय पच्चयासे ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं, उरगो जिण्णमिवत्तचं पुराणं ॥
१६. यस्स वनथजा न सन्ति केचि, विनिबन्धाय भवाय हेतुकप्पा ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं, उरगो जिण्णमिवत्तचं पुराणं ॥
१७. यो नीवरणे पहाय पञ्च, अनिघो तिण्णकथंकथो विसल्लो ।
सो भिक्खु जहाति ओरपारं, उरगो जिण्णमिवत्तचं पुराणं ॥

उरगसुत्तं पठमं निद्धितं ।

२. धनियसुत्तं

१८. “पक्कोदनो दुद्धखीरोहमस्मि, (इति धनियो गोपो)
अनुतीरे महिया समानवासो ।
छन्ना कुटि आहितो गिनि, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव” ॥
१९. “अक्कोधनो विगतखिलोहमस्मि [विगतखिलोहमस्मि (सी० पी०)], (इति भगवा)
अनुतीरे महियेकरत्तिवासो ।
विवटा कुटि निब्बुतो गिनि, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव” ॥

२०. “अन्धकमकसा न विज्जरे, (इति धनियो गोपो)
कच्छे रूळ्हतिणे चरन्ति गावो ।
वुट्ठिम्पि सहेय्युमागतं, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव” ॥
२१. “बद्धासि भिसी सुसङ्कता, (इति भगवा)
तिण्णो पारगतो विनेय्य ओघं ।
अत्थो भिसिया न विज्जति, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव” ॥
२२. “गोपी मम अस्सवा अलोला, (इति धनियो गोपो)
दीघरत्तं [दीघरत्त (क०)] संवासिया मनापा ।
तस्सा न सुणामि किञ्चि पापं, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव” ॥
२३. “चित्तं मम अस्सवं विमुत्तं, (इति भगवा)
दीघरत्तं परिभावितं सुदन्तं ।
पापं पन मे न विज्जति, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव” ॥
२४. “अत्तवेतनभतोहमस्मि, (इति धनियो गोपो)
पुत्ता च मे समानिया अरोगा ।
तेसं न सुणामि किञ्चि पापं, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव” ॥
२५. “नाहं भतकोस्मि कस्सचि, (इति भगवा)
निब्बिट्ठेन चरामि सब्बलोके ।
अत्थो भतिया न विज्जति, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव” ॥
२६. “अत्थि वसा अत्थि धेनुपा, (इति धनियो गोपो)
गोधरणियो पवेणियोपि अत्थि ।
उसभोपि गवम्पतीध अत्थि, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव” ॥
२७. “नत्थि वसा नत्थि धेनुपा, (इति भगवा)
गोधरणियो पवेणियोपि नत्थि ।
उसभोपि गवम्पतीध नत्थि, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव” ॥
२८. “खिला निखाता असम्पवेधी, (इति धनियो गोपो)
दामा मुज्जमया नवा सुसण्ठाना ।
न हि सक्खिन्ति धेनुपापि छेत्तुं [छेत्तुं (क०)], अथ चे पत्थयसी पवस्स देव” ॥
२९. “उसभोरिव छेत्व [छेत्वा (स्या० क०)] बन्धनानि, (इति भगवा)

नागो पूतिलतंव दालयित्वा [पूतिलतं पदालयित्वा (स्या० क०)] ।

नाहं पुनुपेस्सं [पुन उपेस्सं (सी० स्या० क० पी०), पुनुपेय्य (क०)] गब्भसेय्यं, अथ चे पत्थयसी पवस्स देव” ॥

३०. “निन्नञ्च थलञ्च पूरयन्तो, महामेघो पवस्सि तावदेव ।
सुत्वा देवस्स वस्सतो, इममत्थं धनियो अभासथ ॥

३१. “लाभा वत नो अनप्पका, ये मयं भगवन्तं अद्दसाम ।
सरणं तं उपेम चक्खुम, सत्था नो होहि तुवं महामुनि ॥

३२. “गोपी च अहञ्च अस्सवा, ब्रह्मचरियं [ब्रह्मचरिय (क०)] सुगते चरामसे ।
जातिमरणस्स पारगू [पारगा (सी० स्या० क० पी०)], दुक्खस्सन्तकरा भवामसे” ॥

३३. “नन्दति पुत्तेहि पुत्तिमा, (इति मारो पापिमा)
गोमा [गोमिको (सी० पी०), गोपिको (स्या० क०), गोपियो (क०)] गोहि तथेव नन्दति ।
उपधी हि नरस्स नन्दना, न हि सो नन्दति यो निरूपधि” ॥

३४. “सोचति पुत्तेहि पुत्तिमा, (इति भगवा)
गोपियो गोहि तथेव सोचति ।
उपधी हि नरस्स सोचना, न हि सो सोचति यो निरूपधी”ति ॥

धनियसुत्तं दुतियं निड्डितं ।

३. खग्गविसाणसुत्तं

३५. सब्बेसु भूतेसु निधाय दण्डं, अविहेठयं अज्जतरम्पि तेसं ।
न पुत्तमिच्छेय्य कुतो सहायं, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥

३६. संसग्गजातस्स भवन्ति स्नेहा, स्नेहन्वयं दुक्खमिदं पहाति ।
आदीनवं स्नेहजं पेक्खमानो, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥

३७. मित्ते सुहज्जे अनुकम्पमानो, हापेति अत्थं पटिबद्धचित्तो ।
एतं भयं सन्थवे [सन्थवे (क०)] पेक्खमानो, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥

३८. वंसो विसालोव यथा विसत्तो, पुत्तेसु दारेसु च या अपेक्खा ।
वंसक्कळीरोव [वंसक्कळीरोव (सी०), वंसाक्कळीरोव (स्या० क० पी०), वंसेक्कळीरोव (निद्देस)] सज्जमानो,
एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥

३९. मिगो अरज्जम्हि यथा अबद्धो [अबन्धो (स्या० क०)], येनिच्छकं गच्छति गोचराय ।

- विञ्जू नरो सेरितं पेक्खमानो, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
४०. आमन्तना होति सहायमज्झे, वासे ठाने गमने चारिकाय ।
अनभिज्झितं सेरितं पेक्खमानो, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
४१. खिट्ठा रती होति सहायमज्झे, पुत्तेसु च विपुलं होति पेमं ।
पियविप्पयोगं विजिगुच्छमानो, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
४२. चातुदिसो अप्पटिघो च होति, सन्तुस्समानो इतरीतरेन ।
परिस्सयानं सहिता अछम्भी, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
४३. दुस्सङ्गहा पब्बजितापि एके, अथो गहट्ठा घरमावसन्ता ।
अप्पोस्सुक्को परपुत्तेसु हुत्वा, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
४४. ओरोपयित्वा गिहिव्यञ्जनानि [गिहिव्यञ्जनानि (स्या० कं० पी०)], सञ्चिन्नपत्तो [संसीनपत्तो (सी०)] यथा
कोविळारो ।
छेत्वान वीरो गिहिवन्धनानि, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
४५. सचे लभेथ निपकं सहायं, सद्धिं चरं साधुविहारिधीरं ।
अभिभुय्य सब्बानि परिस्सयानि, चरेय्य तेनत्तमनो सतीमा ॥
४६. नो चे लभेथ निपकं सहायं, सद्धिं चरं साधुविहारिधीरं ।
राजाव रट्ठं विजितं पहाय, एको चरे मातङ्गरज्जेव नागो ॥
४७. अद्धा पसंसाम सहायसम्पदं, सेट्ठा समा सेवितब्बा सहाया ।
एते अलद्धा अनवज्जभोजी, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
४८. दिस्वा सुवण्णस्स पभस्सरानि, कम्मरपुत्तेन सुनिट्ठितानि ।
सङ्गट्टमानानि दुवे भुजस्मिं, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
४९. एवं दुतियेन [दुतियेन (सब्बत्थ)] सहा ममस्स, वाचाभिलापो अभिसज्जना वा ।
एतं भयं आयतिं पेक्खमानो, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
५०. कामा हि चित्रा मधुरा मनोरमा, विरूपरूपेन मथेन्ति चित्तं ।
आदीनवं कामगुणेषु दिस्वा, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
५१. ईती च गण्डो च उपद्वो च, रोगो च सल्लज्ज भयज्ज मेतं ।
एतं भयं कामगुणेषु दिस्वा, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥

५२. सीतञ्च उण्हञ्च खुदं पिपासं, वातातपे डंससरीसपे [डंससिरिंसपे (सी० स्या० कं० पी०)] च ।
सब्बानिपेतानि अभिसम्भवित्वा, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
५३. नागोव यूथानि विवज्जयित्वा, सज्जातखन्धो पदुमी उळारो ।
यथाभिरन्तं विहरं [विहरे (सी० पी० निद्देस)] अरज्जे, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
५४. अट्टानतं सङ्गणिकारतस्स, यं फस्सये [फुस्सये (स्या०)] सामयिकं विमुत्तिं ।
आदिच्चबन्धुस्स वचो निसम्म, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
५५. दिट्ठीविसूकानि उपातिवत्तो, पत्तो नियामं पटिलद्धमग्गो ।
उप्पन्नजाणोहि अनज्जनेय्यो, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
५६. निल्लोलुपो निक्कुहो निष्पिपासो, निम्मक्खो निद्धन्तकसावमोहो ।
निरासयो [निरासासो (क०)] सब्बलोके भवित्वा, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
५७. पापं सहायं परिवज्जयेथ, अनत्थदस्सिं विसमे निविट्ठं ।
सयं न सेवे पसुतं पमत्तं, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
५८. बहुस्सुतं धम्मधरं भजेथ, मित्तं उळारं पटिभानवन्तं ।
अज्जाय अत्थानि विनेय्य कङ्खं, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
५९. खिट्ठं रतिं कामसुखञ्च लोके, अनलङ्करित्वा अनपेक्खमानो ।
विभूसनट्टाना विरतो सच्चवादी, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
६०. पुत्तञ्च दारं पितरञ्च मातरं, धनानि धज्जानि च बन्धवानि [बन्धवानि च (पी०)] ।
हित्वान कामानि यथोधिकानि, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
६१. सङ्गो एसो परित्तमेत्थ सोख्यं, अप्पस्सादो दुक्खमेत्थ भिय्यो ।
गळो एसो इति जत्वा मुतीमा [मतीमा (स्या० क०)], एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
६२. सन्दालयित्वान [पदालयित्वान (क०)] संयोजनानि, जालं व भेत्वा सलिलम्बुचारी ।
अग्गीव दट्ठं अनिवत्तमानो, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
६३. ओक्खित्तचक्खू न च पादलोलो, गुत्तिन्द्रियो रक्खितमानसानो ।
अनवस्सुतो अपरिड्हमानो, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
६४. ओहारयित्वा गिहिब्यज्जनानि, सज्छन्नपत्तो [सज्छिन्नपत्तो (स्या० पी०), पच्छिन्नपत्तो (क०)] यथा पारिछत्तो ।
कासायवत्थो अभिनिक्खमित्वा, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥

६५. रसेसु गेधं अकरं अलोलो, अनज्जपोसी सपदानचारी ।
कुले कुले अप्पटिबद्धचित्तो [अप्पटिबन्धचित्तो (क०)], एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
६६. पहाय पज्जावरणानि चेतसो, उपक्विकलेसे ब्यपनुज्ज सब्बे ।
अनिस्सितो छेत्त्व [छेत्त्वा (स्या० पी० क०)] सिनेहदोसं [स्नेहदोसं (क०)], एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
६७. विपिट्टिकत्त्वान सुखं दुखञ्च, पुब्बेव च सोमनस्सदोमनस्सं ।
लद्धानुपेक्खं समथं विसुद्धं, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
६८. आरद्धवीरियो परमत्थपत्तिया, अलीनचित्तो अकुसीतवुत्ति ।
दळ्हनिक्कमो थामबलूपपन्नो, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
६९. पटिसल्लानं ज्ञानमरिञ्चमानो, धम्मेषु निच्चं अनुधम्मचारी ।
आदीनवं सम्मसिता भवेसु, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
७०. तण्हक्खयं पत्थयमप्पमत्तो, अनेळमूगो [अनेलमूगो (स्या० पी० क०)] सुत्तवा सतीमा ।
सङ्घातधम्मो नियतो पधानवा, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
७१. सीहोव सद्देसु असन्तसन्तो, वातोव जालम्हि असज्जमानो ।
पदुमंव तोयेन अलिप्पमानो [अलिप्पमानो (सी० स्या० क०)], एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
७२. सीहो यथा दाठबली पसय्ह, राजा मिगानं अभिभुय्य चारी ।
सेवेथ पन्तानि सेनासनानि, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
७३. मेत्तं उपेक्खं करुणं विमुत्तिं, आसेवमानो मुदितञ्च काले ।
सब्बेन लोकेन अविरुज्झमानो, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
७४. रागञ्च दोसञ्च पहाय मोहं, सन्दालयित्वान संयोजनानि ।
असन्तसं जीवितसङ्ख्यमिह, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥
७५. भजन्ति सेवन्ति च कारणत्था, निक्कारणा दुल्लभा अज्ज मित्ता ।
अत्तट्ठपज्जा असुची मनुस्सा, एको चरे खग्गविसाणकप्पो ॥

खग्गविसाणसुत्तं ततियं निद्धितं ।

४. कसिभारद्वाजसुत्तं

एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा मगधेसु विहरति दक्खिणागिरिस्मिं [दक्खिणागिरिस्मिं (क०)] एकनाळायं

ब्राह्मणगामे । तेन खो पन समयेन कसिभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स पञ्चमत्तानि नङ्गलसत्तानि पयुत्तानि होन्ति वप्पकाले । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन कसिभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स कम्मन्तो तेनुपसङ्कमि । तेन खो पन समयेन कसिभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स परिवेसना वत्तति । अथ खो भगवा येन परिवेसना तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा एकमन्तं अट्ठासि ।

अदसा खो कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं पिण्डाय ठितं । दिस्वान भगवन्तं एतदवोच — “अहं खो, समण, कसामि च वपामि च; कसित्वा च वपित्वा च भुज्जामि । त्वम्पि, समण, कसस्सु च वपस्सु च; कसित्वा च वपित्वा च भुज्जस्सू”ति ।

“अहम्पि खो, ब्राह्मण, कसामि च वपामि च; कसित्वा च वपित्वा च भुज्जामी”ति । “न खो पन मयं [न खो पन समण (स्या०)] पस्साम भोतो गोतमस्स युगं वा नङ्गलं वा फालं वा पाचनं वा बलिबद्धे [बलिवद्धे (सी० पी०), बलीबद्धे (?)] वा । अथ च पन भवं गोतमो एवमाह — ‘अहम्पि खो, ब्राह्मण, कसामि च वपामि च; कसित्वा च वपित्वा च भुज्जामी’”ति ।

अथ खो कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

७६. “कस्सको पटिजानासि, न च पस्साम ते कसिं ।
कसिं नो पुच्छितो ब्रूहि, यथा जानेमु ते कसिं” ॥

७७. “सद्धा बीजं तपो वुट्ठि, पज्जा मे युगनङ्गलं ।
हिरी ईसा मनो योत्तं, सति मे फालपाचनं ॥

७८. “कायगुत्तो वचीगुत्तो, आहारे उदरे यतो ।
सच्चं करोमि निदानं, सोरच्चं मे पमोचनं ॥

७९. “वीरियं मे धुरधोरहं, योगक्खेमाधिवाहनं ।
गच्छति अनिवत्तन्तं, यत्थ गन्त्वा न सोचति ॥

८०. “एवमेसा कसी कट्ठा, सा होति अमतप्फला ।
एतं कसिं कसित्वान, सब्बदुक्खा पमुच्चती”ति ॥

अथ खो कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो महतिया कंसपातिया पायसं [पायासं (सब्बत्थ)] वट्ठेत्वा भगवतो उपनामेसि — “भुज्जतु भवं गोतमो पायसं । कस्सको भवं; यं हि भवं गोतमो अमतप्फलं [अमतप्फलम्पि (सं० नि० १.१९७)] कसिं कसती”ति ।

८१. “गाथाभिगीतं मे अभोजनेय्यं, सम्पस्सतं ब्राह्मण नेस धम्मो ।
गाथाभिगीतं पनुदन्ति बुद्धा, धम्मे सती ब्राह्मण वुत्तिरेसा ॥

८२. “अज्जेन च केवलिनं महेसिं, खीणासवं कुक्कुच्चवूपसन्तं ।
अन्नेन पानेन उपट्ठहस्सु, खेत्तं हि तं पुज्जपेक्खस्स होती”ति ॥

“अथ कस्स चाहं, भो गोतम, इमं पायसं दम्मी”ति? “न ख्वाहं तं, ब्राह्मण, पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय, यस्स सो पायसो भुत्तो सम्मा परिणामं गच्छेय्य, अज्जत्र तथागतस्स वा तथागतसावकस्स वा । तेन हि त्वं, ब्राह्मण, तं पायसं अप्पहरिते वा छड्ढेहि अप्पाणके वा उदके ओपिलापेही”ति ।

अथ खो कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो तं पायसं अप्पाणके उदके ओपिलापेसि । अथ खो सो पायसो उदके पक्खित्तो चिच्चिटायति चिटिचिटायति सन्धूपायति सम्पधूपायति [सन्धूमायति सम्पधूमायति (स्या०)] । सेय्यथापि नाम फालो दिवसं सन्तत्तो [दिवससन्तत्तो (सी० स्या० कं० पी०)] उदके पक्खित्तो चिच्चिटायति चिटिचिटायति सन्धूपायति सम्पधूपायति; एवमेव सो पायसो उदके पक्खित्तो चिच्चिटायति चिटिचिटायति सन्धूपायति सम्पधूपायति ।

अथ खो कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो संविग्गो लोमहट्ठजातो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतदवोच — “अभिव्वकन्तं, भो गोतम, अभिव्वकन्तं, भो गोतम! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मगं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य, चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति [दक्खन्तीति (सी० स्या० कं० पी०)]; एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्घञ्च, लभेय्याहं भोतो गोतमस्स सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पद”न्ति ।

अलत्थ खो कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ उपसम्पदं । अचिरूपसम्पन्नो खो पनायस्मा भारद्वाजो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति, तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया”ति अब्भज्जासि । अज्जतरो च [अज्जतरो च खो (सी० पी०), अज्जतरो खो (स्या० कं० क०)] पनायस्मा भारद्वाजो अरहतं अहोसीति ।

कसिभारद्वाजसुत्तं चतुत्थं निट्ठितं ।

५. चुन्दसुत्तं

८३. “पुच्छामि मुनिं पट्ठपज्जं, (इति चुन्दो कम्मरपुत्तो)
बुद्धं धम्मस्सामिं वीततण्हं ।
द्विपदुत्तमं [दिपदुत्तमं (सी० स्या० कं० पी०)] सारथीनं पवरं, कति लोके समणा तदिद्ध बूहि” ॥

८४. “चतुरो समणा न पज्जमत्थि, (चुन्दाति भगवा)
ते ते आविकरोमि सक्खिपुट्ठो ।
मग्गजिनो मग्गदेसको च, मग्गे जीवति यो च मग्गदूसी” ॥

८५. “कं मग्गजिनं वदन्ति बुद्धा, (इति चुन्दो कम्मरपुत्तो)
मग्गक्खायी कथं अतुल्यो होति ।

मग्गे जीवति मे ब्रूहि पुट्ठो, अथ मे आविकरोहि मग्गदूसिं” [मग्गदूसी (क०)] ॥

८६. “यो तिण्णकथंकथो विसल्लो, निब्बानाभिरतो अनानुगिद्धो ।
लोकस्स सदेवकस्स नेता, तादिं मग्गजिनं वदन्ति बुद्धा ॥
८७. “परमं परमन्ति योध जत्वा, अक्खाति विभजते इधेव धम्मं ।
तं कङ्खच्छिदं मुनिं अनेजं, दुतियं भिक्खुनमाहु मग्गदेसिं ॥
८८. “यो धम्मपदे सुदेसिते, मग्गे जीवति सज्जतो सतीमा ।
अनवज्जपदानि सेवमानो, ततियं भिक्खुनमाहु मग्गजीविं ॥
८९. “छदनं कत्वान सुब्बतानं, पक्खन्दी कुलदूसको पगब्भो ।
मायावी असज्जतो पलापो, पतिरूपेन चरं स मग्गदूसी ॥
९०. “एते च पटिविज्झि यो गहट्ठो, सुतवा अरियसावको सपज्जो ।
सब्बे नेतादिसाति [सब्बे ने तादिसाति (सी० स्या० पी०)] जत्वा, इति दिस्वा न हापेति तस्स सद्धा ।
कथं हि दुट्ठेन असम्पदुट्ठं, सुद्धं असुद्धेन समं करेय्या”ति ॥

चुन्दसुत्तं पज्जमं निट्ठितं ।

६. पराभवसुत्तं

एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो अज्जतरा देवता अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

९१. “पराभवन्तं पुरिसं, मयं पुच्छाम गोतम [गोतमं (सी० स्या०)] ।
भगवन्तं [भवन्तं (स्या० क०)] पुट्ठमागम्म, किं पराभवतो मुखं” ॥
९२. “सुविजानो भवं होति, सुविजानो [दुविजानो (स्या० क०)] पराभवो ।
धम्मकामो भवं होति, धम्मदेस्सी पराभवो” ॥
९३. “इति हेतं विजानाम, पठमो सो पराभवो ।
दुतियं भगवा ब्रूहि, किं पराभवतो मुखं” ॥
९४. “असन्तस्स पिया होन्ति, सन्ते न कुरुते पियं ।
असतं धम्मं रोचेति, तं पराभवतो मुखं” ॥
९५. “इति हेतं विजानाम, दुतियो सो पराभवो ।
ततियं भगवा ब्रूहि, किं पराभवतो मुखं” ॥

१६. “निदासीली सभासीली, अनुद्धाता च यो नरो ।
अलसो कोधपञ्जाणो, तं पराभवतो मुखं” ॥
१७. “इति हेतं विजानाम, ततियो सो पराभवो ।
चतुत्थं भगवा ब्रूहि, किं पराभवतो मुखं” ॥
१८. “यो मातरं [यो मातरं वा (सी० स्या० कं० पी०)] पितरं वा, जिण्णकं गतयोब्बनं ।
पहु सन्तो न भरति, तं पराभवतो मुखं” ॥
१९. “इति हेतं विजानाम, चतुत्थो सो पराभवो ।
पञ्चमं भगवा ब्रूहि, किं पराभवतो मुखं” ॥
१००. “यो ब्राह्मणं [यो ब्राह्मणं वा (सी० स्या० कं० पी०)] समणं वा, अज्जं वापि वनिब्बकं ।
मुसावादेन वज्जेति, तं पराभवतो मुखं” ॥
१०१. “इति हेतं विजानाम, पञ्चमो सो पराभवो ।
छट्ठमं भगवा ब्रूहि, किं पराभवतो मुखं” ॥
१०२. “पहूतवित्तो पुरिसो, सहिरज्जो सभोजनो ।
एको भुज्जति सादूनि, तं पराभवतो मुखं” ॥
१०३. “इति हेतं विजानाम, छट्ठमो सो पराभवो ।
सत्तमं भगवा ब्रूहि, किं पराभवतो मुखं” ॥
१०४. “जातित्थद्धो धनत्थद्धो, गोत्तत्थद्धो च यो नरो ।
सज्जातिं अतिमज्जेति, तं पराभवतो मुखं” ॥
१०५. “इति हेतं विजानाम, सत्तमो सो पराभवो ।
अट्ठमं भगवा ब्रूहि, किं पराभवतो मुखं” ॥
१०६. “इत्थिधुत्तो सुराधुत्तो, अक्खधुत्तो च यो नरो ।
लद्धं लद्धं विनासेति, तं पराभवतो मुखं” ॥
१०७. “इति हेतं विजानाम, अट्ठमो सो पराभवो ।
नवमं भगवा ब्रूहि, किं पराभवतो मुखं” ॥
१०८. “सेहि दारेहि असन्तुट्ठो [दारेह्यसन्तुट्ठो (कं०)], वेसियासु पदुस्सति [पदिस्सति (सी०)] ।
दुस्सति [दिस्सति (सी० पी०)] परदारेसु, तं पराभवतो मुखं” ॥

१०९. “इति हेतं विजानाम, नवमो सो पराभवो ।
दसमं भगवा ब्रूहि, किं पराभवतो मुखं” ॥

११०. “अतीतयोब्बनो पोसो, आनेति तिम्वरुत्थनिं ।
तस्सा इस्सा न सुपति, तं पराभवतो मुखं” ॥

१११. “इति हेतं विजानाम, दसमो सो पराभवो ।
एकादसमं भगवा ब्रूहि, किं पराभवतो मुखं” ॥

११२. “इत्थिं सोण्डिं विकिरणिं, पुरिसं वापि तादिसं ।
इस्सरियस्मिं ठपेति [ठापेति (सी० पी०), थपेति (क०)], तं पराभवतो मुखं” ॥

११३. “इति हेतं विजानाम, एकादसमो सो पराभवो ।
द्वादसमं भगवा ब्रूहि, किं पराभवतो मुखं” ॥

११४. “अप्पभोगो महातण्हो, खत्तिये जायते कुले ।
सो च रज्जं पत्थयति, तं पराभवतो मुखं” ॥

११५. “एते पराभवे लोके, पण्डितो समवेक्खिय ।
अरियो दस्सनसम्पन्नो, स लोकं भजते सिव”न्ति ॥

पराभवसुत्तं छट्ठं निद्वितं ।

७. वसलसुत्तं

एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि । तेन खो पन समयेन अग्गिकभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स निवेसने अग्गि पज्जलितो होति आहुति पग्गहिता । अथ खो भगवा सावत्थियं सपदानं पिण्डाय चरमानो येन अग्गिकभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि ।

अदसा खो अग्गिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान भगवन्तं एतदवोच — “तत्रेव [अत्रेव (स्या० क०)], मुण्डक; तत्रेव, समणक; तत्रेव, वसलक तिट्ठाही”ति ।

एवं वुत्ते, भगवा अग्गिकभारद्वाजं ब्राह्मणं एतदवोच — “जानासि पन त्वं, ब्राह्मण, वसलं वा वसलकरणे वा धम्मे”ति? “न ख्वाहं, भो गोतम, जानामि वसलं वा वसलकरणे वा धम्मे; साधु मे भवं गोतमो तथा धम्मं देसेतु, यथाहं जानेय्यं वसलं वा वसलकरणे वा धम्मे”ति । “तेन हि, ब्राह्मण, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी”ति । “एवं, भो”ति खो अग्गिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

११६. “कोधनो उपनाही च, पापमक्खी च यो नरो ।
विपन्नदिट्ठि मायावी, तं जज्जा वसलो इति ॥
११७. “एकजं वा द्विजं [दिजं (पी०)] वापि, योध पाणं विहिंसति ।
यस्स पाणे दया नत्थि, तं जज्जा वसलो इति ॥
११८. “यो हन्ति परिरुन्धति [उपरुन्धेति (स्या०), उपरुन्धति (क०)], गामानि निगमानि च ।
निग्गाहको [निग्घातको (?)] समज्जातो, तं जज्जा वसलो इति ॥
११९. “गामे वा यदि वा रज्जे, यं परेसं ममायितं ।
थेय्या अदिन्नमादेति [अदिन्नं आदियति (सी० पी०)], तं जज्जा वसलो इति ॥
१२०. “यो हवे इणमादाय, चुज्जमानो [भुज्जमानो (?)] पलायति ।
न हि ते इणमत्थीति, तं जज्जा वसलो इति ॥
१२१. “यो वे किञ्चिक्खकम्यता, पन्थस्मिं वजन्तं जनं ।
हन्त्वा किञ्चिक्खमादेति, तं जज्जा वसलो इति ॥
१२२. “अत्तहेतु परहेतु, धनहेतु च [धनहेतु व (क०)] यो नरो ।
सक्खिपुट्ठो मुसा ब्रूति, तं जज्जा वसलो इति ॥
१२३. “यो आतीनं सखीनं वा, दारेसु पटिदिस्सति ।
साहसा [सहसा (सी० स्या०)] सम्पियेन वा, तं जज्जा वसलो इति ॥
१२४. “यो मातरं पितरं वा, जिण्णकं गतयोब्बनं ।
पहु सन्तो न भरति, तं जज्जा वसलो इति ॥
१२५. “यो मातरं पितरं वा, भातरं भगिनिं ससुं ।
हन्ति रोसेति वाचाय, तं जज्जा वसलो इति ॥
१२६. “यो अत्थं पुच्छितो सन्तो, अनत्थमनुसासति ।
पटिच्छन्नेन मन्तेति, तं जज्जा वसलो इति ॥
१२७. “यो कत्वा पापकं कम्मं, मा मं जज्जाति इच्छति [विभ० ८९४ पस्सितब्बं] ।
यो पटिच्छन्नकम्मन्तो, तं जज्जा वसलो इति ॥
१२८. “यो वे परकुलं गन्त्वा, भुत्वान [सुत्वा च (स्या० क०)] सुचिभोजनं ।
आगतं नप्पटिपूजेति, तं जज्जा वसलो इति ॥

१२९. “यो ब्राह्मणं समणं वा, अज्जं वापि वनिब्बकं ।
मुसावादेन वज्जेति, तं जज्जा वसलो इति ॥

१३०. “यो ब्राह्मणं समणं वा, भत्तकाले उपट्ठिते ।
रोसेति वाचा न च देति, तं जज्जा वसलो इति ॥

१३१. “असतं योध पबूति, मोहेन पलिगुण्ठितो ।
किञ्चिक्खं निजिगीसानो [निजिगिसानो (सी० स्या० कं० पी०)], तं जज्जा वसलो इति ॥

१३२. “यो चत्तानं समुक्कंसे, परे च मवजानाति [मवजानति (सी० स्या० पी०)] ।
निहीनो सेन मानेन, तं जज्जा वसलो इति ॥

१३३. “रोसको कदरियो च, पापिच्छो मच्छरी सठो ।
अहिरिको अनोत्तप्पी, तं जज्जा वसलो इति ॥

१३४. “यो बुद्धं परिभासति, अथ वा तस्स सावकं ।
परिब्बाजं [परिब्बजं (क०), परिब्बाजकं (स्या० कं०)] गहट्ठं वा, तं जज्जा वसलो इति ॥

१३५. “यो वे अनरहं [अनरहा (सी० पी०)] सन्तो, अरहं पटिजानाति [पटिजानति (सी० स्या० पी०)] ।
चोरो सब्रह्मके लोके, एसो खो वसलाधमो ॥

१३६. “एते खो वसला वुत्ता, मया येते पकासिता ।
न जच्चा वसलो होति, न जच्चा होति ब्राह्मणो ।
कम्मुना [कम्मना (सी० पी०)] वसलो होति, कम्मुना होति ब्राह्मणो ॥

१३७. “तदमिनापि जानाथ, यथामेदं [यथापेदं (क०)] निदस्सनं ।
चण्डालपुत्तो सोपाको [सपाको (?)], मातङ्गो इति विस्सुतो ॥

१३८. “सो यसं परमं पत्तो [सो यसप्परमप्पत्तो (स्या० क०)], मातङ्गो यं सुदुल्लभं ।
आगच्छुं तस्सुपट्ठानं, खत्तिया ब्राह्मणा बहू ॥

१३९. “देवयानं अभिरुह, विरजं सो महापथं ।
कामरागं विराजेत्वा, ब्रह्मलोकूपगो अहु ।
न नं जाति निवारेसि, ब्रह्मलोकूपपत्तिया ॥

१४०. “अज्झायककुले जाता, ब्राह्मणा मन्तबन्धवा ।
ते च पापेसु कम्मेसु, अभिण्हमुपदिस्सरे ॥

१४१. “दिट्ठेव धम्मे गारह्हा, सम्पराये च दुग्गति ।

न ने जाति निवारेति, दुग्गत्या [दुग्गच्चा (सी० स्या० कं० पी०)] गरहाय वा ॥

१४२. “न जच्चा वसलो होति, न जच्चा होति ब्राह्मणो ।

कम्मुना वसलो होति, कम्मुना होति ब्राह्मणो”ति ॥

एवं वुत्ते, अग्निकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

वसलसुत्तं सत्तमं निट्ठितं ।

८. मेत्तसुत्तं

१४३. करणीयमत्थकुसलेन, यन्त सन्तं पदं अभिसमेच्च ।

सक्को उजू च सुहुजू [सूजू (सी०)] च, सूवचो चस्स मुदु अनतिमानी ॥

१४४. सन्तुस्सको च सुभरो च, अप्पकिच्चो च सल्लहुकवुत्ति ।

सन्तिन्द्रियो च निपको च, अप्पगब्भो कुलेस्वननुगिद्धो ॥

१४५. न च खुद्दमाचरे किञ्चि, येन विज्जू परे उपवदेय्युं ।

सुखिनो व खेमिनो होन्तु, सब्बसत्ता [सब्बे सत्ता (सी० स्या०)] भवन्तु सुखितत्ता ॥

१४६. ये केचि पाणभूतत्थि, तसा वा थावरा वनवसेसा ।

दीघा वा ये व महन्ता [महन्त (?)], मज्झिमा रस्सका अणुकथूला ॥

१४७. दिट्ठा वा ये व अदिट्ठा [अदिट्ठ (?)], ये व [ये च (सी० स्या० कं० पी०)] दूरे वसन्ति अविदूरे ।

भूता व सम्भवेसी व [भूता वा सम्भवेसी वा (स्या० कं० पी० क०)], सब्बसत्ता भवन्तु सुखितत्ता ॥

१४८. न परो परं निकुब्बेथ, नातिमज्जेथ कत्थचि न कञ्चि [नं कञ्चि (सी० पी०), नं किञ्चि (स्या०), न किञ्चि (क०)] ।

ब्यारोसना पटिघसज्जा, नाज्जमज्जस्स दुक्खमिच्छेय्य ॥

१४९. माता यथा नियं पुत्तमायुसा एकपुत्तमनुरक्खे ।

एवम्पि सब्बभूतेसु, मानसं भावये अपरिमाणं ॥

१५०. मेत्तञ्च सब्बलोकस्मि, मानसं भावये अपरिमाणं ।

उद्धं अधो च तिरियञ्च, असम्बाधं अवेरमसपत्तं ॥

१५१.तिष्ठं चरं निसिन्नो व [वा (सी० स्या० कं० पी०)], सयानो यावतास्स वितमिद्धो [विगतमिद्धो (बहूसु)] ।
एतं सतिं अधिदेय्य, ब्रह्ममेतं विहारमिधमाहु ॥

१५२.दिट्ठिञ्च अनुपगगम्म, सीलवा दस्सनेन सम्पन्नो ।
कामेसु विनय [विनेय्य (सी० स्या० पी०)] गेधं, न हि जातुग्गब्भसेय्य पुनरेतीति ॥

मेत्तसुत्तं अट्ठमं निट्ठितं ।

९. हेमवतसुत्तं

१५३.‘‘अज्ज पन्नरसो उपोसथो, (इति सातागिरो यक्खो)
दिब्बा [दिब्बा (सी० स्या० कं० पी०)] रत्ति उपट्ठिता ।
अनोमनामं सत्थारं, हन्द पस्साम गोतमं’’ ॥

१५४.‘‘कच्चि मनो सुपणिहितो, (इति हेमवतो यक्खो)
सब्बभूतेसु तादिनो ।
कच्चि इट्ठे अनिट्ठे च, सङ्कप्पस्स वसीकता’’ ॥

१५५.‘‘मनो चस्स सुपणिहितो, (इति सातागिरो यक्खो)
सब्बभूतेसु तादिनो ।
अथो इट्ठे अनिट्ठे च, सङ्कप्पस्स वसीकता’’ ॥

१५६.‘‘कच्चि अदिन्नं नादियति, (इति हेमवतो यक्खो)
कच्चि पाणेसु सज्जतो ।
कच्चि आरा पमादम्हा, कच्चि ज्ञानं न रिज्जति’’ ॥

१५७.‘‘न सो अदिन्नं आदियति, (इति सातागिरो यक्खो)
अथो पाणेसु सज्जतो ।
अथो आरा पमादम्हा, बुद्धो ज्ञानं न रिज्जति’’ ॥

१५८.‘‘कच्चि मुसा न भणति, (इति हेमवतो यक्खो)
कच्चि न खीणव्यप्पथो ।
कच्चि वेभूतियं नाह, कच्चि सम्फं न भासति’’ ॥

१५९.‘‘मुसा च सो न भणति, (इति सातागिरो यक्खो)
अथो न खीणव्यप्पथो ।
अथो वेभूतियं नाह, मन्ता अत्थं च [अत्थं सो (सी० पी० कं०)] भासति’’ ॥

१६०. “कच्चि न रज्जति कामेसु, (इति हेमवतो यक्खो)
कच्चि चित्तं अनाविलं ।
कच्चि मोहं अतिक्कन्तो, कच्चि धम्मेसु चक्खुमा” ॥

१६१. “न सो रज्जति कामेसु, (इति सातागिरो यक्खो)
अथो चित्तं अनाविलं ।
सब्बमोहं अतिक्कन्तो, बुद्धो धम्मेसु चक्खुमा” ॥

१६२. “कच्चि विज्जाय सम्पन्नो, (इति हेमवतो यक्खो)
कच्चि संसुद्धचारणो ।
कच्चिस्स आसवा खीणा, कच्चि नत्थि पुनब्भवो” ॥

१६३. “विज्जाय चेव सम्पन्नो, (इति सातागिरो यक्खो)
अथो संसुद्धचारणो ।
सब्बस्स आसवा खीणा, नत्थि तस्स पुनब्भवो” ॥

१६४. “सम्पन्नं मुनिनो चित्तं, कम्मुना ब्यप्पथेन च ।
विज्जाचरणसम्पन्नं, धम्मतो नं पसंसति” ॥

१६५. “सम्पन्नं मुनिनो चित्तं, कम्मुना ब्यप्पथेन च ।
विज्जाचरणसम्पन्नं, धम्मतो अनुमोदसि” ॥

१६६. “सम्पन्नं मुनिनो चित्तं, कम्मुना ब्यप्पथेन च ।
विज्जाचरणसम्पन्नं, हन्द पस्साम गोतमं ॥

१६७. “एणिजङ्घं किसं वीरं [धीरं (स्या०)], अप्पाहारं अलोलुपं ।
मुनिं वनस्मिं झायन्तं, एहि पस्साम गोतमं ॥

१६८. “सीहंवेकचरं नागं, कामेसु अनपेक्खिनं ।
उपसङ्कम्म पुच्छाम, मच्चुपासप्पमोचनं ॥

१६९. “अक्खातारं पवत्तारं, सब्बधम्मान पारगुं ।
बुद्धं वेरभयातीतं, मयं पुच्छाम गोतमं” ॥

१७०. “किस्मिं लोको समुप्पन्नो, (इति हेमवतो यक्खो)
किस्मिं कुब्बति सन्थवं [सन्थवं (क०)] ।
किस्स लोको उपादाय, किस्मिं लोको विहज्जति” ॥

१७१. “छसु [छस्सु (सी० पी०)] लोको समुप्पन्नो, (हेमवताति भगवा)
छसु कुब्बति सन्थवं ।
छन्नमेव उपादाय, छसु लोको विहज्जति” ॥
१७२. “कतमं तं उपादानं, यत्थ लोको विहज्जति ।
निय्यानं पुच्छितो बूहि, कथं दुक्खा पमुच्चति” [पमुच्चति (स्या०)] ॥
१७३. “पज्ज कामगुणा लोके, मनोछट्ठा पवेदिता ।
एत्थ छन्दं विराजेत्वा, एवं दुक्खा पमुच्चति ॥
१७४. “एतं लोकस्स निय्यानं, अक्खातं वो यथातथं ।
एतं वो अहमक्खामि, एवं दुक्खा पमुच्चति” ॥
१७५. “को सूध तरति ओघं, कोध तरति अण्णवं ।
अप्पतिट्ठे अनालम्बे, को गम्भीरे न सीदति” ॥
१७६. “सब्बदा सीलसम्पन्नो, पज्जवा सुसमाहितो ।
अज्झत्तचिन्ती [अज्झत्तसज्जी (स्या० कं० क०)] सतिमा, ओघं तरति दुत्तरं ॥
१७७. “विरतो कामसज्जाय, सब्बसंयोजनातिगो ।
नन्दीभवपरिक्खीणो, सो गम्भीरे न सीदति” ॥
१७८. “गम्भीरपज्जं निपुणत्थदस्सिं, अकिञ्चनं कामभवे असत्तं ।
तं पस्सथ सब्बधि विप्पमुत्तं, दिब्बे पथे कममानं महेसिं ॥
१७९. “अनोमनामं निपुणत्थदस्सिं, पज्जाददं कामालये असत्तं ।
तं पस्सथ सब्बविदुं सुमेधं, अरिये पथे कममानं महेसिं ॥
१८०. “सुदिट्ठं वत नो अज्ज, सुप्पभातं सुहुट्ठितं ।
यं अद्दसाम सम्बुद्धं, ओघतिण्णमनासवं ॥
१८१. “इमे दससता यक्खा, इद्धिमन्तो यसस्सिनो ।
सब्बे तं सरणं यन्ति, त्वं नो सत्था अनुत्तरो ॥
१८२. “ते मयं विचरिस्साम, गामा गामं नगा नगं ।
नमस्समाना सम्बुद्धं, धम्मस्स च सुधम्मत”न्ति ॥

हेमवतसुत्तं नवमं निड्डितं ।

१०. आळवकसुत्तं

एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा आळवियं विहरति आळवकस्स यक्खस्स भवने । अथ खो आळवको यक्खो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच — “निकखम, समणा”ति । “साधावुसो”ति भगवा निकखमि । “पविस, समणा”ति । “साधावुसो”ति भगवा पाविसि ।

दुतियम्पि खो...पे०... ततियम्पि खो आळवको यक्खो भगवन्तं एतदवोच — “निकखम, समणा”ति । “साधावुसो”ति भगवा निकखमि । “पविस, समणा”ति । “साधावुसो”ति भगवा पाविसि ।

चतुत्थम्पि खो आळवको यक्खो भगवन्तं एतदवोच — “निकखम, समणा”ति । “न ख्वाहं तं, आवुसो, निकखमिस्सामि । यं ते करणीयं, तं करोही”ति ।

“पज्जं तं, समण, पुच्छिस्सामि । सचे मे न ब्याकरिस्ससि, चित्तं वा ते खिपिस्सामि, हृदयं वा ते फालेस्सामि, पादेसु वा गहेत्वा पारगङ्गाय खिपिस्सामी”ति ।

“न ख्वाहं तं, आवुसो, पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय यो मे चित्तं वा खिपेय्य हृदयं वा फालेय्य पादेसु वा गहेत्वा पारगङ्गाय खिपेय्य । अपि च त्वं, आवुसो, पुच्छ यदाकङ्खसी”ति । अथ खो आळवको यक्खो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

१८३. “किं सूध वित्तं पुरिसस्स सेट्ठं, किं सु सुचिण्णं सुखमावहाति ।
किं सु [किं सू (सी०)] हवे सादुतरं रसानं, कथं जीविं जीवितमाहु सेट्ठं” ॥

१८४. “सद्धीध वित्तं पुरिसस्स सेट्ठं, धम्मो सुचिण्णो सुखमावहाति ।
सच्चं हवे सादुतरं रसानं, पज्जाजीविं जीवितमाहु सेट्ठं” ॥

१८५. “कथं सु तरति ओघं, कथं सु तरति अण्णवं ।
कथं सु दुक्खमच्चेति, कथं सु परिसुज्झति” ॥

१८६. “सद्धा तरति ओघं, अप्पमादेन अण्णवं ।
वीरियेन [विरियेन (सी० स्या० कं० पी०)] दुक्खमच्चेति, पज्जाय परिसुज्झति” ॥

१८७. “कथं सु लभते पज्जं, कथं सु विन्दते धनं ।
कथं सु कित्तिं पप्पोति, कथं मित्तानि गन्थति ।
अस्मा लोका परं लोकं, कथं पेच्च न सोचति” ॥

१८८. “सद्दहानो अरहतं, धम्मं निब्बानपत्तिया ।
सुस्सूसं [सुस्सूसा (सी० पी०)] लभते पज्जं, अप्पमत्तो विचक्खणो ॥

१८९. “पतिरूपकारी धुरवा, उड्ढाता विन्दते धनं ।
सच्चेन कित्तिं पप्पोति, ददं मित्तानि गन्थति ॥

१९०. “यस्सेते चतुरो धम्मा, सद्धस्स घरमेसिनो ।
सच्चं धम्मो [दमो (?)] धिति चागो, स वे पेच्च न सोचति ॥

१९१. “इङ्ग अज्जेपि पुच्छस्सु, पुथू समणब्राह्मणे ।
यदि सच्चा दमा चागा, खन्त्या भिय्योध विज्जति” ॥

१९२. “कथं नु दानि पुच्छेय्यं, पुथू समणब्राह्मणे ।
योहं [सोहं (सी० पी०)] अज्ज पजानामि, यो अत्थो सम्परायिको ॥

१९३. “अत्थाय वत मे बुद्धो, वासायाळविमागमा ।
योहं [अट्टिन्हारूहि संयुत्तो (स्या० क०)] अज्ज पजानामि, यत्थ दिन्नं महप्फलं ॥

१९४. “सो अहं विचरिस्सामि, गामा गामं पुरा पुरं ।
नमस्समानो सम्बुद्धं, धम्मस्स च सुधम्मत्” न्ति ॥

आळवकसुत्तं दसमं निद्धितं ।

११. विजयसुत्तं

१९५. चरं वा यदि वा तिष्ठं, निसिन्नो उद वा सयं ।
समिज्जेति पसारेति, एसा कायस्स इज्जना ॥

१९६. अट्टिन्हारुसंयुत्तो, तचमंसावलेपनो ।
छविया कायो पटिच्छन्नो, यथाभूतं न दिस्सति ॥

१९७. अन्तपूरो उदरपूरो, यकनपेळस्स [यकपेळस्स (सी० स्या०)] वत्थिनो ।
हदयस्स पप्फासस्स, वक्कस्स पिहकस्स च ॥

१९८. सिङ्गाणिकाय खेळस्स, सेदस्स च मेदस्स च ।
लोहितस्स लसिकाय, पित्तस्स च वसाय च ॥

१९९. अथस्स नवहि सोतेहि, असुची सवति सब्बदा ।
अक्खिग्ग्हा अक्खिग्गूथको, कण्णग्ग्हा कण्णगूथको ॥

२००. सिङ्गाणिका च नासतो, मुखेन वमतेकदा ।

पित्तं सेम्वञ्च वमति, कायम्हा सेदजल्लिका ॥

२०१.अथस्स सुसिरं सीसं, मत्थलुङ्गस्स पूरितं ।

सुभतो नं मञ्जति, बालो अविज्जाय पुरक्खतो ॥

२०२.यदा च सो मतो सेति, उद्धुमातो विनीलको ।

अपविद्धो सुसानस्मिं, अनपेक्खा होन्ति जातयो ॥

२०३.खादन्ति नं सुवाना [सुपाणा (पी०)] च, सिङ्गाला [सिगाला (सी० स्या० कं० पी०)] वका किमी ।

काका गिज्झा च खादन्ति, ये चञ्जे सन्ति पाणिनो ॥

२०४.सुत्त्वान बुद्धवचनं, भिक्खु पञ्जाणवा इध ।

सो खो नं परिजानाति, यथाभूतज्झि पस्सति ॥

२०५.यथा इदं तथा एतं, यथा एतं तथा इदं ।

अज्झत्तञ्च बहिद्धा च, काये छन्दं विराजये ॥

२०६.छन्दरागविरत्तो सो, भिक्खु पञ्जाणवा इध ।

अज्झगा अमतं सन्ति, निब्बानं पदमच्चुतं ॥

२०७.द्विपादकोयं [दिपादकोयं (सी० स्या० कं० पी०)] असुचि, दुग्गन्धो परिहारति [परिहीरति (सी० स्या० कं० पी०)]

।

नानाकुणपपरिपूरो, विस्सवन्तो ततो ततो ॥

२०८.एतादिसेन कायेन, यो मञ्जे उण्णमेतवे [उन्नमेतवे (?)] ।

परं वा अवजानेय्य, किमञ्जत्र अदस्सनाति ॥

विजयसुत्तं एकादसमं निद्धितं ।

१२. मुनिसुत्तं

२०९.सन्धवातो [सन्धवतो (क०)] भयं जातं, निकेता जायते रजो ।

अनिकेतमसन्धवं, एतं वे मुनिदस्सनं ॥

२१०.यो जातमुच्छिज्ज न रोपयेय्य, जायन्तमस्स नानुप्पवेच्छे ।

तमाहु एकं मुनिनं चरन्तं, अदक्खि सो सन्तिपदं महेसि ॥

२११.सङ्घाय वत्थूनि पमाय [पहाय (क० सी० क०), समाय (क०) प + मी + त्वा = पमाय, यथा निस्सायातिपदं]

बीजं, सिनेहमस्स नानुप्पवेच्छे ।
स वे मुनी जातिखयन्तदस्सी, तक्कं पहाय न उपेति सङ्खं ॥

२१२.अज्जाय सब्बानि निवेसनानि, अनिकामयं अज्जतरप्पि तेसं ।
स वे मुनी वीतगेधो अगिद्धो, नायूहती पारगतो हि होति ॥

२१३.सब्बाभिभुं सब्बविदुं सुमेधं, सब्बेसु धम्मेसु अनूपलित्तं ।
सब्बज्जहं तण्हक्खये विमुत्तं, तं वापि धीरा मुनि [मुनिं (सी० पी०)] वेदयन्ति ॥

२१४.पज्जाबलं सीलवतूपपन्नं, समाहितं ज्ञानरतं सतीमं ।
सङ्गा पमुत्तं अखिलं अनासवं, तं वापि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥

२१५.एकं चरन्तं मुनिमप्पमत्तं, निन्दापसंसासु अवेधमानं ।
सीहंव सद्देसु असन्तसन्तं, वातंव जालम्हि असज्जमानं ।
पद्मंव [पदुमंव (सी० स्या० पी०)] तोयेन अलिप्पमानं [अलिप्पमानं (स्या० क०)], नेतारमज्जेसमनज्जनेय्यं ।
तं वापि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥

२१६.यो ओगहणे थम्भोरिवाभिजायति, यस्मिं परे वाचापरियन्तं [वाचं परियन्तं (क०)] वदन्ति ।
तं वीतरागं सुसमाहितिन्द्रियं, तं वापि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥

२१७.यो वे ठितत्तो तसरंव उज्जु, जिगुच्छति कम्मेहि पापकेहि ।
वीमंसमानो विसमं समज्च, तं वापि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥

२१८.यो सज्जतत्तो न करोति पापं, दहरो मज्झिमो च मुनि [दहरो च मज्झो च मुनी (सी० स्या० कं० पी०)] यतत्तो ।
अरोसनेय्यो न सो रोसेति कज्चि [न रोसेति (स्या०)], तं वापि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥

२१९.यदग्गतो मज्झतो सेसतो वा, पिण्डं लभेथ परदत्तूपजीवी ।
नालं थुतुं नोपि निपच्चवादी, तं वापि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥

२२०.मुनिं चरन्तं विरतं मेथुनस्मा, यो योब्बने नोपनिबज्जते क्वचि ।
मदप्पमादा विरतं विप्पमुत्तं, तं वापि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥

२२१.अज्जाय लोकं परमत्थदस्सिं, ओघं समुद्धं अतितरिय तादिं ।
तं छिन्नगन्थं असितं अनासवं, तं वापि धीरा मुनि वेदयन्ति ॥

२२२.असमा उभो दूरविहारवुत्तिनो, गिही [गिहि (क०)] दारपोसी अममो च सुब्बतो ।
परपाणरोधाय गिही असज्जतो, निच्चं मुनी रक्खति पाणिने [पाणिनो (सी०)] यतो ॥

२२३.सिखी यथा नीलगीवो [नीलगिवो (स्या०)] विहङ्गमो, हंसस्स नोपेति जवं कुदाचनं ।
एवं गिही नानुकरोति भिक्खुनो, मुनिनो विवित्तस्स वनम्हि झायतोति ॥

मुनिसुत्तं द्वादसमं निद्धितं ।

उरगवग्गो पठमो निद्धितो ।

तस्सुद्धानं —

उरगो धनियो चेव, विसाणञ्च तथा कसि ।
चुन्दो पराभवो चेव, वसलो मेत्तभावना ॥

सातागिरो आळवको, विजयो च तथा मुनि ।
द्वादसेतानि सुत्तानि, उरगवग्गोति वुच्चतीति ॥

२. चूळवग्गो

१. रतनसुत्तं

२२४.यानीध भूतानि समागतानि, भुम्मानि [भूमानि (क०)] वा यानि व अन्तलिकखे ।
सब्बेव भूता सुमना भवन्तु, अथोपि सक्कच्च सुणन्तु भासितं ॥

२२५.तस्मा हि भूता निसामेथ सब्बे, मेत्तं करोथ मानुसिया पजाय ।
दिवा च रत्तो च हरन्ति ये बलिं, तस्मा हि ने रक्खथ अप्पमत्ता ॥

२२६.यं किञ्चि वित्तं इध वा हरं वा, सग्गेसु वा यं रतनं पणीतं ।
न नो समं अत्थि तथागतेन, इदम्पि बुद्धे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चवेन सुवत्थि होतु ॥

२२७.खयं विरागं अमतं पणीतं, यदज्झगा सक्क्यमुनी समाहितो ।
न तेन धम्मेन समत्थि किञ्चि, इदम्पि धम्मे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चवेन सुवत्थि होतु ॥

२२८.यं बुद्धसेट्ठो परिवण्णयी सुचिं, समाधिमानन्तरिकज्जमाहु ।
समाधिना तेन समो न विज्जति, इदम्पि धम्मे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चवेन सुवत्थि होतु ॥

२२९.ये पुग्गला अट्ठ सतं पसत्था, चत्तारि एतानि युगानि होन्ति ।

ते दक्खिण्येय्या सुगतस्स सावका, एतेसु दिन्नानि महप्फलानि ।
इदम्पि सङ्गे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

२३०.ये सुप्पयुत्ता मनसा दळ्हेन, निक्कामिनो गोतमसासनम्हि ।
ते पत्तिपत्ता अमतं विगह्, लद्धा मुधा निब्बुतिं [निब्बुति (क०)] भुञ्जमाना ।
इदम्पि सङ्गे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

२३१.यथिन्दखीलो पथविस्सितो [पदविस्सितो (क० सी०), पठविं सितो (क० सी० स्या० कं० पी०)] सिया, चतुब्भि
वातेहि असम्पकम्पियो ।
तथूपमं सप्पुरिसं वदामि, यो अरियसच्चानि अवेच्च पस्सति ।
इदम्पि सङ्गे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

२३२.ये अरियसच्चानि विभावयन्ति, गम्भीरपज्जेन सुदेसितानि ।
किञ्चापि ते होन्ति भुसं पमत्ता, न ते भवं अट्टममादियन्ति ।
इदम्पि सङ्गे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

२३३.सहावस्स दस्सनसम्पदाय [सहावसदस्सनसम्पदाय (क०)], तयस्सु धम्मा जहिता भवन्ति ।
सक्कायदिट्ठि विचिकिच्छित्तज्ज, सीलब्बतं वापि यदत्थि किञ्चि ॥

२३४.अतूहपायेहि च विप्पमुत्तो, छच्चाभिठानानि [छ चाभिठानानि (सी० स्या०)] भब्ब कातुं [अभब्बो कातुं (सी०)] ।
इदम्पि सङ्गे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

२३५.किञ्चापि सो कम्म [कम्मं (सी० स्या० कं० पी०)] करोति पापकं, कायेन वाचा उद चेतसा वा ।
अभब्ब [अभब्बो (बहूसु)] सो तस्स पटिच्छदाय [पटिच्छादाय (सी०)], अभब्बता दिट्ठपदस्स वुत्ता ।
इदम्पि सङ्गे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

२३६.वनप्पगुम्बे यथ [यथा (सी० स्या०)] फुस्सितगो, गिम्हानमासे पठमस्मिं [पठमस्मि (?)] गिम्हे ।
तथूपमं धम्मवरं अदेसयि [अदेसयी (सी०)], निब्बानगामिं परमं हिताय ।
इदम्पि बुद्धे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

२३७.वरो वरञ्जू वरदो वराहरो, अनुत्तरो धम्मवरं अदेसयि ।
इदम्पि बुद्धे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

२३८.खीणं पुराणं नव नत्थि सम्भवं, विरत्तचित्तायतिके भवस्मिं ।
ते खीणबीजा अविस्सुल्लिखन्दा, निब्बन्ति धीरा यथायं [यथयं (क०)] पदीपो ।
इदम्पि सङ्गे रतनं पणीतं, एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

२३९.यानीध भूतानि समागतानि, भुम्मानि वा यानि व अन्तलिक्खे ।
तथागतं देवमनुस्सपूजितं, बुद्धं नमस्साम सुवत्थि होतु ॥

२४०.यानीध भूतानि समागतानि, भुम्मानि वा यानि व अन्तलिक्खे ।
तथागतं देवमनुस्सपूजितं, धम्मं नमस्साम सुवत्थि होतु ॥

२४१.यानीध भूतानि समागतानि, भुम्मानि वा यानि व अन्तलिक्खे ।
तथागतं देवमनुस्सपूजितं, सङ्घं नमस्साम सुवत्थि होतूति ॥

रतनसुत्तं पठमं निट्ठितं ।

२. आमगन्धसुत्तं

२४२.‘‘सामाकचिङ्गूलकचीनकानि च, पत्तप्फलं मूलफलं गविप्फलं ।
धम्मेन लद्धं सतमस्समाना [सतमसमाना (सी० पी०), सतमस्समाना (स्या० कं०)], न कामकामा अलिकं
भणन्ति ॥

२४३.‘‘यदस्समानो सुकतं सुनिट्ठितं, परेहि दिन्नं पयतं पणीतं ।
सालीनमन्नं परिभुज्जमानो, सो भुज्जसी कस्सप आमगन्धं ॥

२४४.‘‘न आमगन्धो मम कप्पतीति, इच्चेव त्वं भाससि ब्रह्मबन्धु ।
सालीनमन्नं परिभुज्जमानो, सकुन्तमंसेहि सुसङ्खतेहि ।
पुच्छामि तं कस्सप एतमत्थं, कथं पकारो तव आमगन्धो’’ ॥

२४५.‘‘पाणातिपातो वधछेदबन्धनं, थेय्यं मुसावादो निकतिवज्जनानि च ।
अज्जेनकुत्तं [अज्जेन कुज्जं (सी० पी०)] परदारसेवना, एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥

२४६.‘‘ये इध कामेसु असज्जता जना, रसेसु गिद्धा असुचिभावमस्सिता [असुचीकमिस्सिता (सी० स्या० कं० पी०)]
।
नत्थिकदिट्ठी विसमा दुरन्नया, एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥

२४७.‘‘ये लूखसा दारुणा पिट्ठिमंसिका [ये लूखरसा दारुणा परपिट्ठिमंसिका (क०)], मित्तहुनो निक्करुणातिमानिनो ।
अदानसीला न च देन्ति कस्सचि, एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥

२४८.‘‘कोधो मदो थम्भो पच्चुपट्ठापना [पच्चुट्ठापना च (सी० स्या०), पच्चुट्ठापना (पी०)], माया उसूया
भस्ससमुस्सयो च ।
मानातिमानो च असब्धि सन्थवो, एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥

२४९:“ये पापसीला इणघातसूचका, वोहारकूटा इध पाटिरूपिका [पातिरूपिका (?)] ।
नराधमा येध करोन्ति किब्बिसं, एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥

२५०:“ये इध पाणेसु असज्जता जना, परेसमादाय विहेसमुय्युता ।
दुस्सीललुद्धा फरुसा अनादरा, एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥

२५१:“एतेसु गिद्धा विरुद्धातिपातिनो, निच्चुय्युता पेच्च तमं वजन्ति ये ।
पतन्ति सत्ता निरयं अवंसिरा, एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥

२५२:“न मच्छमंसानमनासकत्तं [न मच्छमंसं न अनासकत्तं (सी० अट्ट मूलपाठो), न मच्छमंसानानासकत्तं (स्या० क०)], न नगियं न मुण्डियं जटाजल्लं ।
खराजिनानि नाग्गिहुत्तस्सुपसेवना, ये वापि लोके अमरा बहू तपा ।
मन्ताहुती यज्जमुतूपसेवना, सोधेन्ति मच्चं अवितिण्णकङ्खं ॥

२५३:“यो तेसु [सोतेसु (सी० पी०)] गुत्तो विदितिन्द्रियो चरे, धम्मे ठितो अज्जवमद्वे रतो ।
सङ्गातिगो सब्बदुक्खप्पहीनो, न लिप्पति [न लिप्पति (स्या० कं क०)] दिट्ठसुतेसु धीरो” ॥

२५४इच्चेतमत्थं भगवा पुनप्पुनं, अक्खासि नं [तं (सी० पी०)] वेदयि मन्तपारगू ।
चित्राहि गाथाहि मुनी पकासयि, निरामगन्धो असितो दुरन्नयो ॥

२५५सुत्वान बुद्धस्स सुभासितं पदं, निरामगन्धं सब्बदुक्खप्पनूदनं ।
नीचमनो वन्दि तथागतस्स, तत्थेव पब्बज्जमरोचयित्थाति ॥

आमगन्धसुत्तं दुतियं निट्ठितं ।

३. हिरिसुत्तं

२५६हिरिं तरन्तं विजिगुच्छमानं, तवाहमस्मि [सखाहमस्मि (सी० स्या० कं० पी०)] इति भासमानं ।
सय्हानि कम्मानि अनादियन्तं, नेसो ममन्ति इति नं विजज्जा ॥

२५७अनन्वयं [अत्थन्वयं (क०)] पियं वाचं, यो मित्तेसु पकुब्बति ।
अकरोन्तं भासमानं, परिजानन्ति पण्डिता ॥

२५८न सो मित्तो यो सदा अप्पमत्तो, भेदासङ्की रन्धमेवानुपस्सी ।
यस्मिञ्च सेति उरसीव पुत्तो, स वे मित्तो यो परेहि अभेज्जो ॥

२५९प्रामुज्जकरणं ठानं, पसंसावहनं सुखं ।
फलानिसंसो भावेति, वहन्तो पोरिसं धुरं ॥

२६०.पविवेकरसं पित्वा, रसं उपसमस्स च ।
निद्धरो होति निष्पापो, धम्मपीतिरसं पिवन्ति ॥

हिरिसुत्तं ततियं निद्धितं ।

४. मङ्गलसुत्तं

एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो अज्जतरा देवता अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

२६१. “बहू देवा मनुस्सा च, मङ्गलानि अचिन्तयुं ।
आकङ्खमाना सोत्थानं, बूहि मङ्गलमुत्तमं” ॥

२६२. “असेवना च बालानं, पण्डितानञ्च सेवना ।
पूजा च पूजनेय्यानं [पूजनीयानं (सी० स्या० कं० पी०)], एतं मङ्गलमुत्तमं ॥

२६३. “पतिरूपदेसवासो च, पुब्बे च कतपुज्जता ।
अत्तसम्मापणिधि [अत्तसम्मापणीधी (कत्थचि)] च, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥

२६४. “बाहुसच्चञ्च सिप्पञ्च, विनयो च सुसिक्खितो ।
सुभासिता च या वाचा, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥

२६५. “मातापितु उपट्ठानं, पुत्तदारस्स सङ्गहो ।
अनाकुला च कम्मन्ता, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥

२६६. “दानञ्च धम्मचरिया च, जातकानञ्च सङ्गहो ।
अनवज्जानि कम्मनि, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥

२६७. “आरती विरती पापा, मज्जपाना च संयमो ।
अप्पमादो च धम्मेषु, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥

२६८. “गारवो च निवातो च, सन्तुट्ठि च कतज्जुता ।
कालेन धम्मस्सवनं [धम्मसवणं (कत्थचि), धम्मसवनं (सी० क०)], एतं मङ्गलमुत्तमं ॥

२६९. “खन्ती च सोवचस्सता, समणानञ्च दस्सनं ।
कालेन धम्मसाकच्छा, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥

२७०: “तपो च ब्रह्मचरियञ्च, अरियसच्चान दस्सनं ।
निब्बानसच्छिकिरिया च, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥

२७१: “फुट्टस्स लोकधम्मोहि, चित्तं यस्स न कम्पति ।
असोकं विरजं खेमं, एतं मङ्गलमुत्तमं ॥

२७२: “एतादिसानि कत्वान, सब्बत्थमपराजिता ।
सब्बत्थ सोत्थिं गच्छन्ति, तं तेसं मङ्गलमुत्तमं”न्ति ॥

मङ्गलसुत्तं चतुर्थं निट्ठितं ।

५. सूचिलोमसुत्तं

एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा गयायं विहरति टट्ठितमञ्चे सूचिलोमस्स यक्खस्स भवने । तेन खो पन समयेन खरो च यक्खो सूचिलोमो च यक्खो भगवतो अविदूरे अतिक्कमन्ति । अथ खो खरो यक्खो सूचिलोमं यक्खं एतदवोच — “एसो समणो”ति । “नेसो समणो, समणको एसो । यावाहं जानामि [याव जानामि (सी० पी०)] यदि वा सो समणो [यदि वा समणो (स्या०)], यदि वा सो समणको”ति [यदि वा समणकोति (सी० स्या० पी०)] ।

अथ खो सूचिलोमो यक्खो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवतो कायं उपनामेसि । अथ खो भगवा कायं अपनामेसि । अथ खो सूचिलोमो यक्खो भगवन्तं एतदवोच — “भायसि मं, समणा”ति? “न ख्वाहं तं, आवुसो, भायामि; अपि च ते सप्फस्सो पापको”ति ।

“पज्जं तं, समण, पुच्छिस्सामि । सचे मे न ब्याकरिस्ससि, चित्तं वा ते खिपिस्सामि, हदयं वा ते फालेस्सामि, पादेसु वा गहेत्वा पारगङ्गाय खिपिस्सामी”ति ।

“न ख्वाहं तं, आवुसो, पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिना पजाय सदेवमनुस्साय यो मे चित्तं वा खिपेय्य हदयं वा फालेय्य पादेसु वा गहेत्वा पारगङ्गाय खिपेय्य । अपि च त्वं, आवुसो, पुच्छ यदाक्कसी”ति । अथ खो सूचिलोमो यक्खो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

२७३: “रागो च दोसो च कुतोनिदाना, अरती रती लोमहंसो कुतोजा ।
कुतो समुट्ठाय मनोवितक्का, कुमारका धङ्कमिवोस्सजन्ति” ॥

२७४: “रागो च दोसो च इतोनिदाना, अरती रती लोमहंसो इतोजा ।
इतो समुट्ठाय मनोवितक्का, कुमारका धङ्कमिवोस्सजन्ति ॥

२७४: “स्नेहजा अत्तसम्भूता, निग्रोधस्सेव खन्धजा ।
पुथू विसत्ता कामेसु, मालुवाव विततावने ॥

२७५. “ये नं पजानन्ति यतोनिदानं, ते नं विनोदेन्ति सुणोहि यक्ख ।
ते दुत्तरं ओघमिमं तरन्ति, अतिण्णपुब्बं अपुनब्भवाया”ति ॥

सूचिलोमसुत्तं पञ्चमं निद्धितं ।

६. धम्मचरियसुत्तं

२७६. धम्मचरियं ब्रह्मचरियं, एतदाहु वसुत्तमं ।
पब्बजितोपि चे होति, अगारा अनगारियं ॥

२७७. सो चे मुखरजातिको, विहेसाभिरतो मगो ।
जीवितं तस्स पापियो, रजं वड्ढेति अत्तनो ॥

२७८. कलहाभिरतो भिक्खु, मोहधम्मेन आवुतो ।
अक्खातम्पि न जानाति, धम्मं बुद्धेन देसितं ॥

२७९. विहेसं भावितत्तानं, अविज्जाय पुरक्खतो ।
संकिलेसं न जानाति, मग्गं निरयगामिनं ॥

२८०. विनिपातं समापन्नो, गब्भा गब्भं तमा तमं ।
स वे तादिसको भिक्खु, पेच्च दुक्खं निगच्छति ॥

२८१. गूथकूपो यथा अस्स, सम्पुण्णो गणवस्सिको ।
यो च एवरूपो अस्स, दुब्बिसोधो हि साङ्गणो ॥

२८२. यं एवरूपं जानाथ, भिक्खवो गेहनिस्सितं ।
पापिच्छं पापसङ्कप्पं, पापआचारगोचरं ॥

२८३. सब्बे समग्गा हुत्वान, अभिनिब्बज्जियाथ [अभिनिब्बज्जयाथ (सी० पी० अ० नि० ८.१०)] नं ।
कारण्डवं [कारण्डं व (स्या० क०) अ० नि० ८.१०] निद्धमथ, कसम्भुं अपकस्सथ [अवकस्सथ (सी० स्या० क०)] ॥

२८४. ततो पलापे [पलासे (क०)] वाहेथ, अस्समणे समणमानिने ।
निद्धमित्वान पापिच्छे, पापआचारगोचरे ॥

२८५. सुद्धा सुद्धेहि संवासं, कप्पयव्हो पतिस्सता ।
ततो समग्गा निपका, दुक्खस्सन्तं करिस्सथाति ॥

धम्मचरियसुत्तं [कपिलसुत्तं (अट्ठ०)] छट्ठं निट्ठितं ।

७. ब्राह्मणधम्मिकसुत्तं

एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो सम्बहुला कोसलका ब्राह्मणमहासाला जिण्णा वुड्ढा महल्लका अद्भगता वयोअनुप्पत्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदिंसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते ब्राह्मणमहासाला भगवन्तं एतदवोचुं — “सन्दिस्सन्ति नु खो, भो गोतम, एतरहि ब्राह्मणा पोराणानं ब्राह्मणानं ब्राह्मणधम्मे”ति? “न खो, ब्राह्मणा, सन्दिस्सन्ति एतरहि ब्राह्मणा पोराणानं ब्राह्मणानं ब्राह्मणधम्मे”ति । “साधु नो भवं गोतमो पोराणानं ब्राह्मणानं ब्राह्मणधम्मं भासतु, सचे भोतो गोतमस्स अगरू”ति । “तेन हि, ब्राह्मणा, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ, भासिस्सामी”ति । “एवं, भो”ति खो ते ब्राह्मणमहासाला भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

२८६: “इसयो पुब्बका आसुं, सज्जतत्ता तपस्सिनो ।
पञ्च कामगुणे हित्वा, अत्तदत्थमचारिसुं ॥

२८७: “न पसू ब्राह्मणानासुं, न हिरज्जं न धानियं ।
सज्झायधनधज्जासुं, ब्रह्मं निधिमपालयुं ॥

२८८: “यं नेसं पकतं आसि, द्वारभत्तं उपट्ठितं ।
सद्धापकतमेसानं, दातवे तदमज्जिसुं ॥

२८९: “नानारत्तेहि वत्थेहि, सयनेहावसथेहि च ।
फीता जनपदा रट्ठा, ते नमस्सिंसु ब्राह्मणे ॥

२९०: “अवज्झा ब्राह्मणा आसुं, अजेय्या धम्मरक्खिता ।
न ने कोचि निवारेसि, कुलद्वारेसु सब्बसो ॥

२९१: “अट्ठचत्तालीसं वस्सानि, (कोमार) ब्रह्मचरियं चरिंसु ते ।
विज्जाचरणपरियेड्ढिं, अचरुं ब्राह्मणा पुरे ॥

२९२: “न ब्राह्मणा अज्जमगमुं, नपि भरियं किणिसु ते ।
सम्पियेनेव संवासं, सङ्गन्त्वा समरोचयुं ॥

२९३: “अज्जत्र तम्हा समया, उतुवेरमणिं पति ।
अन्तरा मेथुनं धम्मं, नास्सु गच्छन्ति ब्राह्मणा ॥

२९४: “ब्रह्मचरियज्ज सीलज्ज, अज्जवं मद्दवं तपं ।
सोरच्चं अविहिंसज्ज, खन्तिज्जापि अवण्णयुं ॥

२९५. “यो नेसं परमो आसि, ब्रह्मा दळ्हपरक्कमो ।
स वापि मेथुनं धम्मं, सुपिनन्तोपि नागमा ॥
२९६. “तस्स वत्तमनुसिक्खन्ता, इधेके विञ्जुजातिका ।
ब्रह्मचरियञ्च सीलञ्च, खन्तिञ्चापि अवण्णयुं ॥
२९७. “तण्डुलं सयनं वत्थं, सप्पितेलञ्च याचिय ।
धम्मेन समोधानेत्वा, ततो यज्जमकप्पयुं ॥
२९८. “उपट्ठितस्मिं यज्जस्मिं, नास्सु गावो हनिंसु ते ।
यथा माता पिता भाता, अज्जे वापि च जातका ।
गावो नो परमा मित्ता, यासु जायन्ति ओसधा ॥
२९९. “अन्नदा बलदा चेता, वण्णदा सुखदा तथा [सुखदा च ता (क०)] ।
एतमत्थवसं जत्वा, नास्सु गावो हनिंसु ते ॥
३००. “सुखुमाला महाकाया, वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
ब्राह्मणा सेहि धम्मेहि, किच्चाकिच्चेसु उस्सुका ।
याव लोके अवत्तिंसु, सुखमेधित्थयं पजा ॥
३०१. “तेसं आसि विपल्लासो, दिस्वान अणुतो अणुं ।
राजिनो च वियाकारं, नारियो समलङ्कता ॥
३०२. “रथे चाजज्जसंयुत्ते, सुकते चित्तसिब्बने ।
निवेसने निवेसे च, विभत्ते भागसो मिते ॥
३०३. “गोमण्डलपरिब्यूळ्हं, नारीवरगणायुतं ।
उळारं मानुसं भोगं, अभिज्झायिंसु ब्राह्मणा ॥
३०४. “ते तत्थ मन्ते गन्थेत्वा, ओक्काकं तदुपागमुं ।
पहूतधनधज्जोसि, यजस्सु बहु ते वित्तं ।
यजस्सु बहु ते धनं ॥
३०५. “ततो च राजा सज्जत्तो, ब्राह्मणेहि रथेसभो ।
अस्समेधं पुरिसमेधं, सम्मापासं वाजपेय्यं निरग्गळं ।
एते यागे यजित्वान, ब्राह्मणानमदा धनं ॥
३०६. “गावो सयनञ्च वत्थञ्च, नारियो समलङ्कता ।

रथे चाजज्जसंयुत्ते, सुकते चित्तसिब्बने ॥

३०७. “निवेसनानि रम्माम्नि, सुविभत्तानि भागसो ।
नानाधज्जस्स पूरेत्वा, ब्राह्मणानमदा धनं ॥

३०८. “ते च तत्थ धनं लब्धा, सन्निधिं समरोचयुं ।
तेसं इच्छावतिण्णानं, भिय्यो तण्हा पवड्ढथ ।
ते तत्थ मन्ते गन्थेत्वा, ओक्काकं पुनमुपागमुं ॥

३०९. “यथा आपो च पथवी च, हिरज्जं धनधानियं ।
एवं गावो मनुस्सानं, परिक्खारो सो हि पाणिनं ।
यजस्सु बहु ते वित्तं, यजस्सु बहु ते धनं ॥

३१०. “ततो च राजा सज्जत्तो, ब्राह्मणेहि रथेसभो ।
नेका सतसहस्सियो, गावो यज्जे अघातयि ॥

३११. “न पादा न विसाणेन, नास्सु हिंसन्ति केनचि ।
गावो एळकसमाना, सोरता कुम्भदूहना ।
ता विसाणे गहेत्वान, राजा सत्थेन घातयि ॥

३१२. “ततो देवा पितरो च [ततो च देवा पितरो (सी० स्या०)], इन्दो असुररक्खसा ।
अधम्मो इति पक्कन्दुं, यं सत्थं निपती गवे ॥

३१३. “तयो रोगा पुरे आसुं, इच्छा अनसनं जरा ।
पसूनज्च समारम्भा, अट्ठानवुतिमागमुं ॥

३१४. “एसो अधम्मो दण्डानं, ओक्कन्तो पुराणो अहु ।
अदूसिकायो हज्जन्ति, धम्मा धंसन्ति [धंसेन्ति (सी० पी०)] याजका ॥

३१५. “एवमेसो अणुधम्मो, पोराणो विज्जुगरहितो ।
यत्थ एदिसकं पस्सति, याजकं गरहती [गरही (क०)] जनो ॥

३१६. “एवं धम्मे वियापन्ने, विभिन्ना सुद्वेस्सिका ।
पुथू विभिन्ना खत्तिया, पतिं भरियावमज्जथ ॥

३१७. “खत्तिया ब्रह्मबन्धू च, ये चज्जे गोत्तरक्खिता ।
जातिवादं निरंकत्वा [निराकत्वा (?) यथा अनिराकतज्झानोति], कामानं वसमन्वगु”न्ति ॥

एवं वुत्ते, ते ब्राह्मणमहासाला भगवन्तं एतदवोचुं — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे० ... उपासके नो भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेते सरणं गते”ति ।

ब्राह्मणधम्मिकसुत्तं सत्तमं निट्ठितं ।

८. नावासुत्तं

३१८.यस्मा हि धम्मं पुरिसो विजज्जा, इन्दं व नं देवता पूजयेय्य ।
सो पूजितो तस्मि पसन्नचित्तो, बहुस्सुतो पातुकरोति धम्मं ॥

३१९.तदट्टिकत्वान निसम्म धीरो, धम्मानुधम्मं पटिपज्जमानो ।
विज्जू विभावी निपुणो च होति, यो तादिसं भजति अप्पमत्तो ॥

३२०.खुद्दञ्च बालं उपसेवमानो, अनागतत्थञ्च उसूयकञ्च ।
इधेव धम्मं अविभावयित्वा, अवितिण्णकङ्खो मरणं उपेति ॥

३२१.यथा नरो आपगमोतरित्वा, महोदकं सलिलं सीघसोतं ।
सो वुद्दमानो अनुसोतगामी, किं सो परे सक्खति तारयेतुं ॥

३२२.तथेव धम्मं अविभावयित्वा, बहुस्सुतानं अनिसामयत्थं ।
सयं अजानं अवितिण्णकङ्खो, किं सो परे सक्खति निज्झपेतुं ॥

३२३.यथापि नावं दळ्ढमारुहित्वा, फियेन [पियेन (सी० स्या०)] रिक्तेन समङ्गिभूतो ।
सो तारये तत्थ बहूपि अज्जे, ततूपयज्जू कुसलो मुतीमा [मतीमा (स्या० क०)] ॥

३२४.एवम्पि यो वेदगु भावितत्तो, बहुस्सुतो होति अवेधधम्मो ।
सो खो परे निज्झपये पजानं, सोतावधानूपनिसूपपन्ने ॥

३२५.तस्मा हवे सप्पुरिसं भजेथ, मेधाविनञ्चेव बहुस्सुतञ्च ।
अज्जाय अत्थं पटिपज्जमानो, विज्जातधम्मो स सुखं [सो सुखं (सी०)] लभेथाति ॥

नावासुत्तं अट्ठमं निट्ठितं ।

९. किंसीलसुत्तं

३२६.“किंसीलो किंसमाचारो, कानि कम्मनि बूहयं ।
नरो सम्मा निविट्ठस्स, उत्तमत्थञ्च पापुणे” ॥

३२७.“वुट्ठापचायी अनुसूयको सिया, कालज्जू [कालज्जू (सी० स्या०)] चस्स गरूनं [गरूनं (सी०)] दस्सनाय ।

धम्मिं कथं एरयितं खणञ्जू, सुणेय्य सक्कच्च सुभासितानि ॥

३२८. “कालेन गच्छे गरूनं सकासं, थम्भं निरंकत्वा [निराकत्वा (?) नि + आ + कर + त्वा] निवातवुत्ति ।
अत्थं धम्मं संयमं ब्रह्मचरियं, अनुस्सरे चेव समाचरे च ॥

३२९. “धम्मारामो धम्मरतो, धम्मे ठितो धम्मविनिच्छयञ्जू ।
नेवाचरे धम्मसन्दोसवादं, तच्छेहि नीयेथ सुभासितेहि ॥

३३०. “हस्सं जप्पं परिदेवं पदोसं, मायाकतं कुहनं गिद्धि मानं ।
सारम्भं कक्कसं कसावञ्च मुच्छं [सारम्भ कक्कस्स कसाव मुच्छं (स्या० पी०)], हित्वा चरे वीतमदो ठितत्तो ॥

३३१. “विज्जातसारानि सुभासितानि, सुतञ्च विज्जातसमाधिसारं ।
न तस्स पज्जा च सुतञ्च वड्ढति, यो साहसो होति नरो पमत्तो ॥

३३२. “धम्मे च ये अरियपवेदिते रता,
अनुत्तरा ते वचसा मनसा कम्मुना च ।
ते सन्तिसोरच्चसमाधिसण्ठिता,
सुतस्स पज्जाय च सारमज्झगू’ति ॥

किंसीलसुत्तं नवमं निद्धितं ।

१०. उट्टानसुत्तं

३३३. उट्ठहथ निसीदथ, को अत्थो सुपितेन वो ।
आतुरानञ्चि का निद्दा, सल्लविद्धान रुप्पतं ॥

३३४. उट्ठहथ निसीदथ, दळ्हं सिक्खथ सन्तिया ।
मा वो पमत्ते विज्जाय, मच्चुराजा अमोहयित्थ वसानुगे ॥

३३५. याय देवा मनुस्सा च, सिता तिड्ढन्ति अत्थिका ।
तरथेतं विसत्तिकं, खणो वो [खणो वे (पी० क०)] मा उपच्चगा ।
खणातीता हि सोचन्ति, निरयम्हि समप्पिता ॥

३३६. पमादो रजो पमादो, पमादानुपतितो रजो ।
अप्पमादेन विज्जाय, अब्बहे [अब्बूळ्हे (स्या० पी०), अब्बुहे (क० अट्ठ०)] सल्लमत्तनोति ॥

उट्टानसुत्तं दसमं निद्धितं ।

११. राहुलसुत्तं

३३७: “कच्चि अभिण्हसंवासा, नावजानासि पण्डितं ।

उक्काधारो [ओक्काधारो (स्या० क०)] मनुस्सानं, कच्चि अपचितो तया” [तव (सी० अट्ठ०)] ॥

३३८: “नाहं अभिण्हसंवासा, अवजानामि पण्डितं ।

उक्काधारो मनुस्सानं, निच्चं अपचितो मया” ॥

३३९: “पञ्च कामगुणे हित्वा, पियरूपे मनोरमे ।

सद्भाय घरा निक्खम्म, दुक्खस्सन्तकरो भव ॥

३४०: “मित्ते भजस्सु कल्याणे, पन्तञ्च सयनासनं ।

विवित्तं अप्पनिग्घोसं, मत्तञ्जू होहि भोजने ॥

३४१: “चीवरे पिण्डपाते च, पच्चये सयनासने ।

एतेसु तण्हं माकासि, मा लोकं पुनरागमि ॥

३४२: “संवृतो पातिमोक्खस्मिं, इन्द्रियेसु च पञ्चसु ।

सति कायगतात्यत्थु, निब्बिदाबहुलो भव ॥

३४३: “निमित्तं परिवज्जेहि, सुभं रागूपसज्झितं ।

असुभाय चित्तं भावेहि, एकगं सुसमाहितं ॥

३४४: “अनिमित्तञ्च भावेहि, मानानुसयमुज्जह ।

ततो मानाभिसमया, उपसन्तो चरिस्सती”ति ॥

इत्थं सुदं भगवा आयस्मन्तं राहुलं इमाहि गाथाहि अभिण्हं ओवदतीति ।

राहुलसुत्तं एकादसमं निद्धितं ।

१२. निग्रोधकप्पसुत्तं

एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा आळवियं विहरति अग्गाळवे चेतिये । तेन खो पन समयेन आयस्मतो वङ्गीसस्स उपज्झायो निग्रोधकप्पो नाम थेरो अग्गाळवे चेतिये अचिरपरिनिब्बुतो होति । अथ खो आयस्मतो वङ्गीसस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “परिनिब्बुतो नु खो मे उपज्झायो उदाहु नो परिनिब्बुतो”ति? अथ खो आयस्मा वङ्गीसो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा वङ्गीसो भगवन्तं एतदवोच — “इध मय्हं, भन्ते, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘परिनिब्बुतो नु खो मे उपज्झायो, उदाहु नो परिनिब्बुतो’”ति । अथ खो आयस्मा वङ्गीसो

उट्ठायासना एकंसं चीवरं कत्वा येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

३४५:“पुच्छामि [पुच्छामि (क०)] सत्थारमनोमपज्जं, दिट्ठेव धम्मे यो विचिकिच्छानं छेत्ता ।
अग्गाळवे कालमकासि भिक्खु, जातो यसस्सी अभिनिब्बुतत्तो ॥

३४६:“निग्रोधकप्पो इति तस्स नामं, तथा कतं भगवा ब्राह्मणस्स ।
सो तं नमस्सं अचरि मुत्थपेक्खो, आरद्धवीरियो दळ्ढधम्मदस्सी ॥

३४७:“तं सावकं सक्य [सक्क (सी० स्या० पी०)] मयम्पि सब्बे, अज्जातुमिच्छाम समन्तचक्खु ।
समवट्ठिता नो सवनाय सोता, तुवं नो सत्था त्वमनुत्तरोसि ॥

३४८:“छिन्देव नो विचिकिच्छं ब्रूहि मेतं, परिनिब्बुतं वेदय भूरिपज्ज ।
मज्झेव [मज्झे च (स्या० क०)] नो भास समन्तचक्खु, सक्कोव देवान सहस्सनेत्तो ॥

३४९:“ये केचि गन्था इध मोहमग्गा, अज्जाणपक्खा विचिकिच्छठाना ।
तथागतं पत्वा न ते भवन्ति, चक्खुज्झि एतं परमं नरानं ॥

३५०:“नो चे हि जातु पुरिसो किलेसे, वातो यथा अब्भधनं विहाने ।
तमोवस्स निवुतो सब्बलोको, न जोतिमन्तोपि नरा तपेय्युं ॥

३५१:“धीरा च पज्जोतकरा भवन्ति, तं तं अहं वीर [धीर (सी० स्या०)] तथेव मज्जे ।
विपस्सिनं जानमुपागमुम्हा [जानमुपगमम्हा (सी० स्या०)], परिसासु नो आविकरोहि कप्पं ॥

३५२:“खिप्पं गिरं एरय वग्गु वग्गुं, हंसोव पग्गह् सणिकं [सणिं (स्या० पी०)] निकूज ।
बिन्दुस्सरेन सुविकप्पितेन, सब्बेव ते उज्जुगता सुणोम ॥

३५३:“पहीनजातिमरणं असेसं, निग्गह् धोनं [धोतं (सी०)] वदेस्सामि धम्मं ।
न कामकारो हि पुत्थुज्जनानं, सङ्खेय्यकारो च [सङ्खेय्यकारोव (क०)] तथागतानं ॥

३५४:“सम्पन्नवेय्याकरणं तवेदं, समुज्जुपज्जस्स [समुज्जुपज्जस्स (स्या० क०)] समुग्गहीतं ।
अयमज्जली पच्छिमो सुप्पणामितो, मा मोहयी जानमनोमपज्ज ॥

३५५:“परोवरं [वरावरं (कत्थचि)] अरियधम्मं विदित्वा, मा मोहयी जानमनोमवीर ।
वारिं यथा घम्मनि घम्मतत्तो, वाचाभिकङ्कामि सुतं पवस्स [सुतस्स वस्स (स्या०)] ॥

३५६:“यदत्थिकं [यदत्थियं (पी०), यदत्थितं (क०)] ब्रह्मचरियं अचरी, कप्पायनो कच्चिस्स तं अमोघं ।
निब्बायि सो आदु सउपादिसेसो, यथा विमुत्तो अहु तं सुणोम” ॥

३५७: “अच्छेच्छि [अछेज्जि (क०)] तण्हं इध नामरूपे, (इति भगवा)
 कण्हस्स [तण्हाय (क०)] सोतं दीघरत्तानुसयितं ।
 अतारि जातिं मरणं असेसं,”
 इच्चब्रवी भगवा पञ्चसेट्ठो ॥

३५८: “एस सुत्वा पसीदामि, वचो ते इसिसत्तम ।
 अमोघं किर मे पुट्टं, न मं वञ्चेसि ब्राह्मणो ॥

३५९: “यथावादी तथाकारी, अहु बुद्धस्स सावको ।
 अच्छिदा मच्चुनो जालं, ततं मायाविनो दळ्हं ॥

३६०: “अद्दसा भगवा आदिं, उपादानस्स कप्पियो ।
 अच्छगा वत कप्पायनो, मच्चुधेय्यं सुदुत्तरं” न्ति ॥

निग्रोधकप्पसुत्तं द्वादसमं निट्ठितं ।

१३. सम्मापरिब्बाजनीयसुत्तं

३६१: “पुच्छामि मुनिं पहूतपज्जं,
 तिण्णं पारङ्गतं परिनिब्बुतं ठितत्तं ।
 निक्खम्म घरा पनुज्ज कामे, कथं भिक्खु
 सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य” ॥

३६२: “यस्स मङ्गला समूहता, (इति भगवा)
 उप्पाता सुपिना च लक्खणा च ।
 सो मङ्गलदोसविप्पहीनो,
 सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥

३६३: “रागं विनयेथ मानुसेसु, दिब्बेसु कामेसु चापि भिक्खु ।
 अतिक्कम्म भवं समेच्च धम्मं, सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥

३६४: “विपिट्ठिकत्त्वान पेसुणानि, कोधं कदरियं जहेय्य भिक्खु ।
 अनुरोधविरोधविप्पहीनो, सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥

३६५: “हित्वान पियञ्च अप्पियञ्च, अनुपादाय अनिस्सितो कुहिज्जि ।
 संयोजनियेहि विप्पमुत्तो, सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥

३६६: “न सो उपधीसु सारमेति, आदानेसु विनेय्य छन्दरागं ।

सो अनिस्सितो अनज्जनेय्यो, सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥

३६७: “वचसा मनसा च कम्मुना च, अविरुद्धो सम्मा विदित्वा धम्मं ।
निब्बानपदाभिपत्थयानो, सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥

३६८: “यो वन्दति मन्ति नुण्णमेय्य [नुन्नमेय्य (?)], अक्कुट्ठोपि न सन्धियेथ भिक्खु ।
लद्धा परभोजनं न मज्जे, सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥

३६९: “लोभज्च भवज्च विप्पहाय, विरतो छेदनबन्धना च [छेदनबन्धनतो (सी० स्या०)] भिक्खु ।
सो तिण्णकथंकथो विसल्लो, सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥

३७०: “सारुप्यं अत्तनो विदित्वा, नो च भिक्खु हिंसेय्य कज्जि लोके ।
यथा तथियं विदित्वा धम्मं, सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥

३७१: “यस्सानुसया न सन्ति केचि, मूला च [मूला (सी० स्या०)] अकुसला समूहतासे ।
सो निरासो [निरासयो (सी०), निराससो (स्या०)] अनासिसानो [अनासयानो (सी० पी०), अनाससानो (स्या०)], सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥

३७२: “आसवखीणो पहीनमानो, सब्बं रागपथं उपातिवत्तो ।
दन्तो परिनिब्बुतो ठितत्तो, सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥

३७३: “सद्धो सुतवा नियामदस्सी, वग्गगतेसु न वग्गसारि धीरो ।
लोभं दोसं विनेय्य पटिघं, सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥

३७४: “संसुद्धजिनो विवट्टच्छदो, धम्मेसु वसी पारगू अनेजो ।
सङ्खारनिरोधजाणकुसलो, सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥

३७५: “अतीतेसु अनागतेसु चापि, कप्पातीतो अतिच्चसुद्धिपज्जो ।
सब्बायतनेहि विप्पमुत्तो, सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य ॥

३७६: “अज्जाय पदं समेच्च धम्मं, विवटं दिस्वान पहानमासवानं ।
सब्बुपधीनं परिक्खयानो [परिक्खया (पी०)], सम्मा सो लोके परिब्बजेय्य” ॥

३७७: “अद्धा हि भगवा तथेव एतं, यो सो एवंविहारी दन्तो भिक्खु ।
सब्बसंयोजनयोगवीतिवत्तो [सब्बसंयोजनिये च वीतिवत्तो (सी० स्या० पी०)], सम्मा सो लोके
परिब्बजेय्या”ति ॥

सम्मापरिब्बाजनीयसुत्तं तेरसमं निट्ठितं ।

१४. धम्मिकसुत्तं

एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो धम्मिको उपासको पज्जहि उपासकसतेहि सद्धिं येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो धम्मिको उपासको भगवन्तं गाथाहि अज्झभासि —

३७८: “पुच्छामि तं गोतम भूरिपज्ज, कथं करो सावको साधु होति ।
यो वा अगारा अनगारमेति, अगारिनो वा पनुपासकासे ॥

३७९: “तुवज्जि लोकस्स सदेवकस्स, गतिं पजानासि परायणज्ज ।
न चत्थि तुल्यो निपुणत्थदस्सी, तुवज्जि बुद्धं पवरं वदन्ति ॥

३८०: “सब्बं तुवं जाणमवेच्च धम्मं, पकासेसि सत्ते अनुकम्पमानो ।
विवट्टच्छदोसि समन्तचक्खु, विरोचसि विमलो सब्बलोके ॥

३८१: “आगच्छि ते सन्तिके नागराजा, एरावणो नाम जिनोति सुत्वा ।
सोपि तया मन्तयित्वाज्झगमा, साधूति सुत्वान पतीतरूपो ॥

३८२: “राजापि तं वेस्सवणो कुवेरो, उपेति धम्मं परिपुच्छमानो ।
तस्सापि त्वं पुच्छितो ब्रूसि धीर, सो चापि सुत्वान पतीतरूपो ॥

३८३: “ये केचिमे तित्थिया वादसीला, आजीवका वा यदि वा निगण्ठा ।
पज्जाय तं नातितरन्ति सब्बे, ठितो वजन्तं विय सीघगामिं ॥

३८४: “ये केचिमे ब्राह्मणा वादसीला, बुद्धा चापि ब्राह्मणा सन्ति केचि ।
सब्बे तयि अत्थबद्धा भवन्ति, ये चापि अज्जे वादिनो मज्जमाना ॥

३८५: “अयज्जि धम्मो निपुणो सुखो च, योयं तया भगवा सुप्पवुत्तो ।
तमेव सब्बेपि [सब्बे मयं (स्या०)] सुस्सूसमाना, तं नो वद पुच्छितो बुद्धसेट्ठ ॥

३८६: “सब्बेपि मे भिक्खवो सन्निसिन्ना, उपासका चापि तथेव सोतुं ।
सुणन्तु धम्मं विमलेनानुबुद्धं, सुभासितं वासवस्सेव देवा” ॥

३८७: “सुणाथ मे भिक्खवो सावयामि वो, धम्मं धुतं तज्ज चराथ सब्बे ।
इरियापथं पब्बजितानुलोमिकं, सेवेथ नं अत्थदसो मुतीमा ॥

३८८: “नो वे विकाले विचरेय्य भिक्खु, गामे च पिण्डाय चरेय्य काले ।
अकालचारिज्जि सजन्ति सङ्गा, तस्मा विकाले न चरन्ति बुद्धा ॥

३८९. “रूपा च सद्वा च रसा च गन्धा, फस्सा च ये सम्मदयन्ति सत्ते ।
एतेसु धम्मेषु विनेय्य छन्दं, कालेन सो पविसे पातरासं ॥
३९०. “पिण्डञ्च भिक्खु समयेन लब्धा, एको पटिक्कम्म रहो निसीदे ।
अज्झत्तचिन्ती न मनो बहिब्धा, निच्छारये सङ्गहितत्तभावो ॥
३९१. “सचेपि सो सल्लपे सावकेन, अज्जेन वा केनचि भिक्खुना वा ।
धम्मं पणीतं तमुदाहरेय्य, न पेसुणं नोपि परूपवादं ॥
३९२. “वादह्मि एके पटिसेनियन्ति, न ते पसंसाम परित्तपज्जे ।
ततो ततो ने पसजन्ति सङ्गा, चित्तह्मि ते तत्थ गमेन्ति दूरे ॥
३९३. “पिण्डं विहारं सयनासनञ्च, आपञ्च सङ्गाटिरजूपवाहनं ।
सुत्वान धम्मं सुगतेन देसितं, सङ्गाय सेवे वरपज्जसावको ॥
३९४. “तस्मा हि पिण्डे सयनासने च, आपे च सङ्गाटिरजूपवाहने ।
एतेसु धम्मेषु अनूपलित्तो, भिक्खु यथा पोक्खरे वारिबिन्दु ॥
३९५. “गहट्ठवत्तं पन वो वदामि, यथाकरो सावको साधु होति ।
न हेस [न हेसो (सी०)] लब्धा सपरिग्गहेन, फस्सेतुं यो केवलो भिक्खुधम्मो ॥
३९६. “पाणं न हने [न हाने (सी०)] न च घातयेय्य, न चानुजज्जा हनतं परेसं ।
सब्बेषु भूतेसु निधाय दण्डं, ये थावरा ये च तसा सन्ति [तसन्ति (सी० पी०)] लोके ॥
३९७. “ततो अदिन्नं परिवज्जयेय्य, किञ्चि क्वचि सावको बुज्झमानो ।
न हारये हरतं नानुजज्जा, सब्बं अदिन्नं परिवज्जयेय्य ॥
३९८. “अब्रह्मचरियं परिवज्जयेय्य, अङ्गारकासुं जलितं व विज्जू ।
असम्भुणन्तो पन ब्रह्मचरियं, परस्स दारं न अतिक्कमेय्य ॥
३९९. “सभग्गतो वा परिसग्गतो वा, एकस्स वेको [चेतो (सी० स्या०)] न मुसा भणेय्य ।
न भाणये भणतं नानुजज्जा, सब्बं अभूतं परिवज्जयेय्य ॥
४००. “मज्जञ्च पानं न समाचरेय्य, धम्मं इमं रोचये यो गहट्ठो ।
न पायये पिवतं नानुजज्जा, उम्मादनन्तं इति नं विदित्वा ॥
४०१. “मदा हि पापानि करोन्ति बाला, कारेन्ति चज्जेपि जने पमत्ते ।
एतं अपुज्जायतनं विवज्जये, उम्मादनं मोहनं बालकन्तं ॥

४०२:“पाणं न हने न चादिन्नमादिये, मुसा न भासे न च मज्जपो सिया ।
अब्रह्मचरिया विरमेय्य मेथुना, रत्तिं न भुञ्जेय्य विकालभोजनं ॥

४०३:“मालं न धारे न च गन्धमाचरे, मज्जे छमायं व सयेथ सन्थते ।
एतज्झि अट्ठङ्गिकमाहुपोसथं, बुद्धेन दुक्खन्तगुणा पकासितं ॥

४०४:“ततो च पक्खस्सुपवस्सुपोसथं, चातुद्वसिं पञ्चदसिञ्च अट्ठमिं ।
पाटिहारियपक्खञ्च पसन्नमानसो, अट्ठङ्गुपेतं सुसमत्तरूपं ॥

४०५:“ततो च पातो उपवुत्थुपोसथो, अन्नेन पानेन च भिक्खुसङ्घं ।
पसन्नचित्तो अनुमोदमानो, यथारहं संविभजेथ विज्जू ॥

४०६:“धम्मेन मातापितरो भरेय्य, पयोजये धम्मिकं सो वणिज्जं ।
एतं गिही वत्तयमप्पमत्तो, सयम्पभे नाम उपेति देवे”ति ॥

धम्मिकसुत्तं चुद्धसमं निद्धितं ।

चूळवग्गो दुतियो निद्धितो ।

तस्सुद्धानं —

रतनामगन्धो हिरि च, मङ्गलं सूचिलोमेन ।
धम्मचरियञ्च ब्राह्मणो [कपिलो ब्राह्मणोपि च (स्या० क०)], नावा किंसीलमुद्धानं ॥

राहुलो पुन कप्पो च, परिब्बाजनियं तथा ।
धम्मिकञ्च विदुनो आहु, चूळवग्गन्ति चुद्धसाति ॥

३. महावग्गो

१. पब्बज्जासुत्तं

४०७:“पब्बज्जं कित्तयिस्सामि, यथा पब्बजि चक्खुमा ।
यथा वीमंसमानो सो, पब्बज्जं समरोचयि ॥

४०८:“सम्बाधोयं घरावासो, रजस्सायतनं इति ।
अब्भोकासोव पब्बज्जा, इति दिस्वान पब्बजि ॥

४०९:“पब्बजित्वान कायेन, पापकम्मं विवज्जयि ।

वचीदुच्चरितं हित्वा, आजीवं परिसोधयि ॥

४१०.अगमा राजगहं बुद्धो, मगधानं गिरिब्वजं ।
पिण्डाय अभिहारेसि, आकिण्णवरलक्खणो ॥

४११.तमद्दसा बिम्बिसारो, पासादस्मिं पतिट्ठितो ।
दिस्वा लक्खणसम्पन्नं, इममत्थं अभासथ ॥

४१२.“इमं भोन्तो निसामेथ, अभिरूपो ब्रहा सुचि ।
चरणेन च सम्पन्नो, युगमत्तञ्च पेक्खति ॥

४१३.“ओक्खित्तचक्खु सतिमा, नायं नीचकुलामिव ।
राजदूताभिधावन्तु, कुहिं भिक्खु गमिस्सति” ॥

४१४ते पेसिता राजदूता, पिट्ठितो अनुबन्धिसुं ।
कुहिं गमिस्सति भिक्खु, कत्थ वासो भविस्सति ॥

४१५सपदानं चरमानो, गुत्तद्वारो सुसंवुतो ।
खिप्पं पत्तं अपूरेसि, सम्पजानो पटिस्सतो ॥

४१६पिण्डचारं चरित्वान, निक्खम्म नगरा मुनि ।
पण्डवं अभिहारेसि, एत्थ वासो भविस्सति ॥

४१७दिस्वान वासूपगतं, तयो [ततो (सी० पी०)] दूता उपाविसुं ।
तेसु एकोव [एको च दूतो (सी० स्या० पी०)] आगन्त्वा, राजिनो पटिवेदयि ॥

४१८.“एस भिक्खु महाराज, पण्डवस्स पुरत्थतो [पुरक्खतो (स्या० क०)] ।
निसिन्नो ब्यग्घुसभोव, सीहोव गिरिगम्भरे” ॥

४१९.सुत्वान दूतवचनं, भद्दयानेन खत्तियो ।
तरमानरूपो निय्यासि, येन पण्डवपब्बतो ॥

४२०स यानभूमिं यायित्वा, याना ओरुद्ध खत्तियो ।
पत्तिको उपसङ्कम्म, आसज्ज नं उपाविसि ॥

४२१निसज्ज राजा सम्मोदि, कथं सारणीयं ततो ।
कथं सो वीतिसारेत्वा, इममत्थं अभासथ ॥

४२२: “युवा च दहरो चासि, पठमुप्पत्तिको [पठमुप्पत्तिया (सी०), पठमुप्पत्तितो (स्या०)] सुसु ।
वण्णारोहेन सम्पन्नो, जातिमा विय खत्तियो ॥

४२३: “सोभयन्तो अनीकगं, नागसङ्घपुरक्खतो ।
ददामि भोगे भुज्जस्सु, जातिं अक्खाहि पुच्छितो” ॥

४२४: “उजुं जनपदो राज, हिमवन्तस्स पस्सतो ।
धनवीरियेन सम्पन्नो, कोसलेसु [कोसलस्स (स्या० क०)] निकेतिनो ॥

४२५: “आदिच्चा [आदिच्चो (क०)] नाम गोत्तेन, साकिया [साकियो (क०)] नाम जातिया ।
तम्हा कुला पब्बजितोम्हि, न कामे अभिपत्थयं ॥

४२६: “कामेस्वादीनवं दिस्वा, नेक्खम्मं दट्ठु खेमतो ।
पधानाय गमिस्सामि, एत्थ मे रज्जती मनो”ति ॥

पब्बज्जासुत्तं पठमं निट्ठितं ।

२. पधानसुत्तं

४२७: “तं मं पधानपहितत्तं, नदिं नेरज्जरं पति ।
विपरक्कम्म झायन्तं, योगक्खेमस्स पत्तिया ॥

४२८: “नमुची करुणं वाचं, भासमानो उपागमि ।
‘किसो त्वमसि दुब्बण्णो, सन्तिके मरणं तव ॥

४२९: “सहस्सभागो मरणस्स, एकंसो तव जीवितं ।
जीव भो जीवितं सेय्यो, जीवं पुज्जानि काहसि ॥

४३०: “चरतो च ते ब्रह्मचरियं, अग्निहुत्तज्च जूहतो ।
पहूतं चीयते पुज्जं, किं पधानेन काहसि ॥

४३१: “दुग्गो मग्गो पधानाय, दुक्करो दुरभिसम्भवो” ।
इमा गाथा भणं मारो, अट्ठा बुद्धस्स सन्तिके ॥

४३२तं तथावादिनं मारं, भगवा एतदब्रवि ।
“पमत्तबन्धु पापिम, येनत्थेन [सेनत्थेन (?), अत्तनो अत्थेन (अट्ठ० संवण्णना)] इधागतो ॥

४३३: “अणुमत्तोपि [अणुमत्तेनपि (सी० स्या०)] पुज्जेन, अत्थो मय्हं न विज्जति ।

येसञ्च अत्थो पुज्जेन, ते मारो वत्तुमरहति ॥

४३४ः अत्थि सद्धा तथा [ततो (सी० पी०), तपो (स्या० क०)] वीरियं, पज्जा च मम विज्जति ।
एवं मं पहितत्तम्पि, किं जीवमनुपुच्छसि ॥

४३५ः नदीनमपि सोतानि, अयं वातो विसोसये ।
किञ्च मे पहितत्तस्स, लोहितं नुपसुस्सये ॥

४३६ः लोहिते सुस्समानम्हि, पित्तं सेम्हञ्च सुस्सति ।
मंसेसु खीयमानेसु, भिय्यो चित्तं पसीदति ।
भिय्यो सति च पज्जा च, समाधि मम तिट्ठति ॥

४३७ः तस्स मेवं विहरतो, पत्तस्सुत्तमवेदनं ।
कामेसु [कामे (सी० स्या०)] नापेक्खते चित्तं, पस्स सत्तस्स सुद्धतं ॥

४३८ः कामा ते पठमा सेना, दुतिया अरति वुच्चति ।
ततिया खुप्पिपासा ते, चतुत्थी तण्हा पवुच्चति ॥

४३९ः पञ्चमं [पञ्चमी (सी० पी०)] थिनमिद्धं ते, छट्ठा भीरू पवुच्चति ।
सत्तमी विचिकिच्छा ते, मक्खो थम्भो ते अट्ठमो ॥

४४०ः लाभो सिलोको सक्कारो, मिच्छालद्धो च यो यसो ।
यो चत्तानं समुक्कंसे, परे च अवजानति ॥

४४१ः एसा नमुचि ते सेना, कण्हस्साभिप्पहारिनी ।
न नं असूरो जिनाति, जेत्वा च लभते सुखं ॥

४४२ः एस मुज्जं परिहरे, धिरत्थु मम [इद (क०)] जीवितं ।
सङ्गामे मे मतं सेय्यो, यं चे जीवे पराजितो ॥

४४३ः पगाळहेत्थ न दिस्सन्ति, एके समणब्राह्मणा ।
तञ्च मगं न जानन्ति, येन गच्छन्ति सुब्बता ॥

४४४ः समन्ता धजिनिं दिस्वा, युत्तं मारं सवाहनं ।
युद्धाय पच्चुगगच्छामि, मा मं ठाना अचावयि ॥

४४५ः यं ते तं नप्पसहति, सेनं लोको सदेवको ।
तं ते पज्जाय भेच्छामि [गच्छामि (सी०), वेच्छामि (स्या०), वज्झामि (क०)], आमं पत्तंव अस्मना [पक्कंव

अमुना (क०)] ॥

४४६: वसीकरित्वा [वसिं करित्वा (बहूसु)] सङ्कप्पं, सतिञ्च सूपतिट्ठितं ।
रट्ठा रट्ठं विचरिस्सं, सावके विनयं पृथू ॥

४४७: ते अप्पमत्ता पहितत्ता, मम सासनकारका ।
अकामस्स [अकामा (क०)] ते गमिस्सन्ति, यत्थ गन्त्वा न सोचरे” ॥

४४८: सत्त वस्सानि भगवन्तं, अनुबन्धिं पदापदं ।
ओतारं नाधिगच्छिस्सं, सम्बुद्धस्स सतीमतो ॥

४४९: मेदवण्णं व पासाणं, वायसो अनुपरियगा ।
अपेत्य मुदुं [मुदु (सी०)] विन्देम, अपि अस्सादना सिया ॥

४५०: अलद्धा तत्थ अस्सादं, वायसेत्तो अपक्कमि ।
काकोव सेलमासज्ज, निब्बिज्जापेम गोतमं” ॥

४५१: तस्स सोकपरेतस्स, वीणा कच्छा अभस्सथ ।
ततो सो दुम्मनो यक्खो, तत्थेवन्तरधायथाति ॥

पधानसुत्तं दुतियं निट्ठितं ।

३. सुभासितसुत्तं

एवं मे सुत्तं — एक समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“चतूहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागता वाचा सुभासिता होति, न दुब्भासिता, अनवज्जा च अननुवज्जा च विज्जूनं । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु सुभासितयेव भासति नो दुब्भासितं, धम्मयेव भासति नो अधम्मं, पियंयेव भासति नो अप्पियं, सच्चंयेव भासति नो अलिकं । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि अङ्गेहि समन्नागता वाचा सुभासिता होति, नो दुब्भासिता, अनवज्जा च अननुवज्जा च विज्जूनं”न्ति । इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

४५२: सुभासितं उत्तममाहु सन्तो, धम्मं भणे नाधम्मं तं दुतियं ।
पियं भणे नाप्पियं तं ततियं, सच्चं भणे नालिकं तं चतुत्थं”न्ति ॥

अथ खो आयस्मा वङ्गीसो उट्ठायासना एकंसं चीवरं कत्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “पटिभाति मं भगवा, पटिभाति मं सुगता”ति । “पटिभातु तं वङ्गीसा”ति भगवा अवोच । अथ खो आयस्मा वङ्गीसो भगवन्तं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवि —

४५३:‘तमेव वाचं भासेय्य, यायत्तानं न तापये ।
परे च न विहिंसेय्य, सा वे वाचा सुभासिता ॥

४५४:‘पियवाचमेव भासेय्य, या वाचा पटिनन्दिता ।
यं अनादाय पापानि, परेसं भासते पियं ॥

४५५:‘सच्चं वे अमता वाचा, एस धम्मो सनन्तनो ।
सच्चे अत्थे च धम्मे च, आहु सन्तो पतिट्ठिता ॥

४५६:‘यं बुद्धो भासति वाचं, खेमं निब्बानपत्तिया ।
दुक्खस्सन्तकिरियाय, सा वे वाचानमुत्तमा’ति ॥

सुभासितसुत्तं ततियं निट्ठितं ।

४. सुन्दरिकभारद्वाजसुत्तं

एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा कोसलेसु विहरति सुन्दरिकाय नदिया तीरे । तेन खो पन समयेन सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो सुन्दरिकाय नदिया तीरे अग्गिं जुहति, अग्गिहुत्तं परिचरति । अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो अग्गिं जुहत्वा अग्गिहुत्तं परिचरित्वा उट्ठायासना समन्ता चतुदिसा अनुविलोकेसि — “को नु खो इमं हव्यसेसं भुञ्जेय्या”ति? अदसा खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं अविदूरे अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले ससीसं पारुतं निसिन्नं; दिस्वान वामेन हत्थेन हव्यसेसं गहेत्वा दक्खिणेन हत्थेन कमण्डलुं गहेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि ।

अथ खो भगवा सुन्दरिकभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स पदसद्देन सीसं विवरि । अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो — “मुण्डो अयं भवं, मुण्डको अयं भवं”न्ति ततोव पुन निवत्तितुकामो अहोसि । अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि — “मुण्डापि हि इधेकच्चे ब्राह्मणा भवन्ति, यंनूनाहं उपसङ्गमित्वा जातिं पुच्छेय्य”न्ति । अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं एतदवोच — “किंजच्चो भवं”न्ति?

अथ खो भगवा सुन्दरिकभारद्वाजं ब्राह्मणं गाथाहि अञ्जभासि —

४५७:‘न ब्राह्मणो नोमिह न राजपुत्तो, न वेस्सायनो उद कोचि नोमिह ।
गोत्तं परिज्जाय पुथुज्जनानं, अकिञ्चनो मन्त चरामि लोके ॥

४५८:‘सङ्घाटिवासी अगहो चरामि [अगिहो (क० सी० पी०) अगोहो (कत्थचि)], निवुत्तकेसो अभिनिब्बुतत्तो ।
अलिप्पमानो इध माणवेहि, अकल्लं मं ब्राह्मण पुच्छसि गोत्तपज्झं” ॥

४५९:‘पुच्छन्ति वे भो ब्राह्मणा, ब्राह्मणेभि सह ब्राह्मणो नो भवं”न्ति ॥

४६०:‘ब्राह्मणो हि चे त्वं बूसि, मञ्च बूसि अब्राह्मणं ।
तं तं सावित्तिं पुच्छामि, तिपदं चतुवीसतक्खरं ॥

४६१: “किं निस्सिता इसयो मनुजा, खत्तिया ब्राह्मणा [पठमपादन्तो] देवतानं ।
यज्जमकप्पयिंसु पुथू इध लोके [दुतियपादन्तो (सी०)] ॥

४६२: “यदन्तगू वेदगू यज्जकाले, यस्साहुतिं लभे तस्सिज्जेति ब्रूमि” ॥

४६३: “अद्धा हि तस्स हुतमिज्जे, (इति ब्राह्मणो)
यं तादिसं वेदगुमहसाम ।
तुम्हादिसानज्हि अदस्सनेन, अज्जो जनो भुज्जति पूरळासं” ॥

४६४: “तस्मातिह त्वं ब्राह्मण अत्थेन, अत्थिको उपसङ्गम्म पुच्छ ।
सन्तं विधूमं अनीघं निरासं, अप्पेविध अभिविन्दे सुमेधं” ॥

४६५: “यज्जे रतोहं भो गोतम, यज्जं यिदुकामो नाहं पजानामि ।
अनुसासतु मं भवं, यत्थ हुतं इज्जते ब्रूहि मे तं” ॥

“तेन हि त्वं, ब्राह्मण, ओदहस्सु सोतं; धम्मं ते देसेस्सामि —

४६६: “मा जातिं पुच्छी चरणज्ज पुच्छ, कट्ठा हवे जायति जातवेदो ।
नीचाकुलीनोपि मुनी धितीमा, आजानियो होति हिरीनिसेधो ॥

४६७: “सच्चेन दन्तो दमसा उपेतो, वेदन्तगू वूसितब्रह्मचरियो ।
कालेन तम्हि हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुज्जपेक्खो [पुज्जपेक्खो (सी० पी०)] यजेथ ॥

४६८: “ये कामे हित्वा अगहा चरन्ति, सुसज्जतत्ता तसरं व उज्जुं ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुज्जपेक्खो यजेथ ॥

४६९: “ये वीतरागा सुसमाहितिन्द्रिया, चन्दोव राहुग्गहणा पमुत्ता ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुज्जपेक्खो यजेथ ॥

४७०: “असज्जमाना विचरन्ति लोके, सदा सता हित्वा ममायितानि ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुज्जपेक्खो यजेथ ॥

४७१: “यो कामे हित्वा अभिभुय्यचारी, यो वेदि जातीमरणस्स अन्तं ।
परिनिब्बुतो उदकरहदोव सीतो, तथागतो अरहति पूरळासं ॥

४७२: “समो समेहि विसमेहि दूरे, तथागतो होति अनन्तपज्जो ।
अनूपलित्तो इध वा हरं वा, तथागतो अरहति पूरळासं ॥

४७३: “यम्हि न माया वसति न मानो, यो वीतलोभो अममो निरासो ।

पनुण्णकोधो अभिनिब्बुतत्तो, यो ब्राह्मणो सोकमलं अहासि ।
तथागतो अरहति पूरळासं ॥

४७४ .

“निवेसनं यो मनसो अहासि, परिग्गहा यस्स न सन्ति केचि ।
अनुपादियानो इध वा हरं वा, तथागतो अरहति पूरळासं ॥

४७५:समाहितो यो उदतारि ओघं, धम्मं चज्जासि परमाय दिट्ठिया ।
खीणासवो अन्तिमदेहधारी, तथागतो अरहति पूरळासं ॥

४७६:“भवासवा यस्स वची खरा च, विधूपिता अत्थगता न सन्ति ।
स वेदगू सब्बधि विप्पमुत्तो, तथागतो अरहति पूरळासं ॥

४७७:सङ्गातिगो यस्स न सन्ति सङ्गा, यो मानसत्तेसु अमानसत्तो ।
दुक्खं परिज्जाय सखेत्तवत्थुं, तथागतो अरहति पूरळासं ॥

४७८:आसं अनिस्साय विवेकदस्सी, परवेदियं दिट्ठिमुपातिवत्तो ।
आरम्मणा यस्स न सन्ति केचि, तथागतो अरहति पूरळासं ॥

४७९:“परोपरा [परोवरा (सी० पी०)] यस्स समेच्च धम्मा, विधूपिता अत्थगता न सन्ति ।
सन्तो उपादानखये विमुत्तो, तथागतो अरहति पूरळासं ॥

४८०:“संयोजनं जातिखयन्तदस्सी, योपानुदि रागपथं असेसं ।
सुद्धो निदोसो विमलो अकाचो [अकामो (सी० स्या०)], तथागतो अरहति पूरळासं ॥

४८१:“यो अत्तनो अत्तानं [अत्तनात्तानं (सी० स्या०)] नानुपस्सति, समाहितो उज्जुगतो ठितत्तो ।
स वे अनेजो अखिलो अकङ्खो, तथागतो अरहति पूरळासं ॥

४८२:“मोहन्तरा यस्स न सन्ति केचि, सब्बेसु धम्मेसु च जाणदस्सी ।
सरीरञ्च अन्तिमं धारेति, पत्तो च सम्बोधिमनुत्तरं सिवं ।
एत्तावता यक्खस्स सुद्धि, तथागतो अरहति पूरळासं” ॥

४८३:“हुतञ्च [हुत्तञ्च (सी० क०)] मय्हं हुतमत्थु सच्चं, यं तादिसं वेदगुनं अलत्थं ।
ब्रह्मा हि सक्खि पटिगण्हातु मे भगवा, भुज्जतु मे भगवा पूरळासं” ॥

४८४:गाथाभिगीतं मे अभोजनेय्यं, सम्पस्सतं ब्राह्मण नेस धम्मो ।
गाथाभिगीतं पनुदन्ति बुद्धा, धम्मे सती ब्राह्मण वुत्तिरेसा ॥

४८५: “अञ्जेन च केवलिनं महेसिं, खीणासवं कुक्कुच्चवूपसन्तं ।
अन्नेन पानेन उपट्टहस्सु, खेत्तज्झि तं पुञ्जपेक्खस्स होति” ॥

४८६: “साधाहं भगवा तथा विजज्जं, यो दक्खिणं भुञ्जेय्य मादिसस्स ।
यं यज्जकाले परियेसमानो, पप्पुय्य तव सासनं” ॥

४८७: “सारम्भा यस्स विगता, चित्तं यस्स अनाविलं ।
विप्पमुत्तो च कामेहि, थिनं यस्स पनूदितं ॥

४८८: “सीमन्तानं विनेतारं, जातिमरणकोविदं ।
मुनिं मोनेय्यसम्पन्नं, तादिसं यज्जमागतं ॥

४८९: “भकुटिं [भूकुटिं (क० सी०), भाकुटिं (क० सी०, म० नि० १.२२६)] विनयित्वान, पज्जलिका नमस्सथ ।
पूजेथ अन्नपानेन, एवं इज्झन्ति दक्खिणा ॥

४९०: “बुद्धो भवं अरहति पूरळासं, पुञ्जखेत्तमनुत्तरं ।
आयागो सब्बलोकस्स, भोतो दिन्नं महप्फलं” न्ति ॥

अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम!
सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा
तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति; एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं
भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्घञ्च । लभेय्याहं भोतो गोतमस्स सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पदं” न्ति ।
अलत्थ खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो...पे०... अरहतं अहोसीति ।

सुन्दरिकभारद्वाजसुत्तं चतुत्थं निड्डितं ।

५. माघसुत्तं

एवं मे सुतं — एक समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । अथ खो माघो माणवो येन भगवा तेनुपसङ्गमि;
उपसङ्गमित्वा भगवता सङ्घिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो
माघो माणवो भगवन्तं एतदवोच —

“अहज्झि, भो गोतम, दायको दानपति वदज्जू याचयोगो; धम्मेन भोगे परियेसामि; धम्मेन भोगे परियेसित्वा
धम्मलद्धेहि भोगेहि धम्माधिगतेहि एकस्सपि ददामि द्विन्नमि तिण्णमि चतुन्नमि पञ्चन्नमि छन्नमि सत्तन्नमि
अट्ठन्नमि नवन्नमि दसन्नमि ददामि, वीसायपि तिसायपि चत्तालीसायपि पज्जासायपि ददामि, सतस्सपि ददामि, भिय्योपि
ददामि । कच्चाहं, भो गोतम, एवं ददन्तो एवं यजन्तो बहुं पुञ्जं पसवामी” ति?

“तग्घ त्वं, माणव, एवं ददन्तो एवं यजन्तो बहुं पुञ्जं पसवसि । यो खो, माणव, दायको दानपति वदज्जू याचयोगो;

धम्मेन भोगे परियेसति; धम्मेन भोगे परियेसित्वा धम्मलद्धेहि भोगेहि धम्माधिगतेहि एकस्सपि ददाति...पे०... सतस्सपि ददाति, भिय्योपि ददाति, बहुं सो पुज्जं पसवती'ति । अथ खो माघो माणवो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

४९१:“पुच्छामहं गोतमं वदज्जुं, (इति माघो माणवो)

कासायवासिं अगहं [अगिहं (सी०), अगेहं (पी०)] चरन्तं ।

यो याचयोगो दानपति [दानपती (सी० स्या० पी०)] गहट्ठो, पुज्जत्थिको [पुज्जपेक्खो (सी० पी० क०)] यजति पुज्जपेक्खो ।

ददं परेसं इध अन्नपानं, कथं हुतं यजमानस्स सुज्जे” ॥

४९२:“यो याचयोगो दानपति गहट्ठो, (माघाति भगवा)

पुज्जत्थिको यजति पुज्जपेक्खो ।

ददं परेसं इध अन्नपानं, आराधये दक्खिण्येभि तादि” ॥

४९३:“यो याचयोगो दानपति गहट्ठो, (इति माघो माणवो)

पुज्जत्थिको यजति पुज्जपेक्खो ।

ददं परेसं इध अन्नपानं, अक्खाहि मे भगवा दक्खिण्ये” ॥

४९४:“ये वे असत्ता [अलग्गा (स्या०)] विचरन्ति लोके, अकिञ्चना केवलिनो यतत्ता ।

कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुज्जपेक्खो यजेथ ॥

४९५:“ये सब्बसंयोजनबन्धनच्छिदा, दन्ता विमुत्ता अनीघा निरासा ।

कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुज्जपेक्खो यजेथ ॥

४९६:“ये सब्बसंयोजनविप्पमुत्ता, दन्ता विमुत्ता अनीघा निरासा ।

कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुज्जपेक्खो यजेथ ॥

४९७:“रागञ्च दोसञ्च पहाय मोहं, खीणासवा वूसितब्रह्मचरिया ।

कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुज्जपेक्खो यजेथ ॥

४९८:“येसु न माया वसति न मानो, खीणासवा वूसितब्रह्मचरिया ।

कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुज्जपेक्खो यजेथ ॥

४९९:“ये वीतलोभा अममा निरासा, खीणासवा वूसितब्रह्मचरिया ।

कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुज्जपेक्खो यजेथ ॥

५००:“ये वे न तण्हासु उपातिपन्ना, वितरेय्य ओघं अममा चरन्ति ।

कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुज्जपेक्खो यजेथ ॥

- ५०१: “येसं तण्हा नत्थि कुहिञ्चि लोके, भवाभवाय इध वा हरं वा ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥
- ५०२: “ये कामे हित्वा अगहा चरन्ति, सुसञ्जतत्ता तसरं व उज्जुं ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥
- ५०३: “ये वीतरागा सुसमाहितिन्द्रिया, चन्दोव राहुग्गहणा पमुत्ता ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥
- ५०४: “समिताविनो वीतरागा अकोपा, येसं गती नत्थि विप्पहाय ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥
- ५०५: “जहित्वा जातिमरणं असेसं, कथं कथिं सब्बमुपातिवत्ता ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥
- ५०६: “ये अत्तदीपा विचरन्ति लोके, अकिञ्चना सब्बधि विप्पमुत्ता ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥
- ५०७: “ये हेत्थ जानन्ति यथा तथा इदं, अयमन्तिमा नत्थि पुनब्भवोति ।
कालेन तेसु हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ ॥
- ५०८: “यो वेदगू झानरतो सतीमा, सम्बोधिपत्तो सरणं बहूनां ।
कालेन तम्हि हव्यं पवेच्छे, यो ब्राह्मणो पुञ्जपेक्खो यजेथ” ॥
- ५०९: “अद्धा अमोघा मम पुच्छना अहु, अक्खासि मे भगवा दक्खिण्ये ।
त्वज्हेत्थ जानासि यथा तथा इदं, तथा हि ते विदितो एस धम्मो ॥
- ५१०: “यो याचयोगो दानपति गहड्डो, (इति माघो माणवो)
पुञ्जत्थिको यजति पुञ्जपेक्खो ।
ददं परेसं इध अन्नपानं,
अक्खाहि मे भगवा यज्जसम्पदं” ॥
- ५११: “यजस्सु यजमानो माघाति भगवा, सब्बत्थ च विप्पसादेहि चित्तं ।
आरम्मणं यजमानस्स यज्जो, एत्थप्पतिट्ठाया जहाति दोसं ॥
- ५१२: “सो वीतरागो पविनेय्य दोसं, मेत्तं चित्तं भावयमप्पमाणं ।
रत्तिन्दिवं सततमप्पमत्तो, सब्बा दिसा फरति अप्पमज्जं” ॥

५१३: “को सुज्झति मुच्चति बज्झती च, केनत्तना गच्छति [केनत्थेना गच्छति (क०)] ब्रह्मलोकं ।
अजानतो मे मुनि ब्रूहि पुट्ठो, भगवा हि मे सक्खि ब्रह्मज्जदिट्ठो ।
तुवज्झि नो ब्रह्मसमोसि सच्चं, कथं उपपज्जति ब्रह्मलोकं जुतिम” ॥

५१४: “यो यजति तिविधं यज्जसम्पदं, (माघाति भगवा)
आराधये दक्खिण्येभि तादि ।
एवं यजित्वा सम्मा याचयोगो,
उपपज्जति ब्रह्मलोकन्ति ब्रूमी”ति ॥

एवं वुत्ते, माघो माणवो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

माघसुत्तं पञ्चमं निट्ठितं ।

६. सभियसुत्तं

एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन सभियस्स परिब्बाजकस्स पुराणसालोहिताय देवताय पज्झा उट्ठिहा होन्ति — “यो ते, सभिय, समणो वा ब्राह्मणो वा इमे पज्जे पुट्ठो ब्याकरोति तस्स सन्तिके ब्रह्मचरियं चरेय्यासी”ति ।

अथ खो सभियो परिब्बाजको तस्सा देवताय सन्तिके ते पज्जे उग्गहेत्वा ये ते समणब्राह्मणा सङ्घिनो गणिनो गणाचरिया जाता यसस्सिनो तित्थकरा साधुसम्मता बहुजनस्स, सेय्यथिदं — पूरणो कस्सपो मक्खलिगोसालो अजितो केसकम्बलो पकुधो [ककुधो (सी०) पकुद्धो (स्या० कं०)] कच्चानो सज्जयो [सज्जयो (सी० स्या० कं० पी०)] बेलट्ठपुत्तो [बेल्लट्ठिपुत्तो (सी० पी०), वेळट्ठपुत्तो (स्या०)] निगण्ठो नाटपुत्तो [नाटपुत्तो (सी० पी०)], ते उपसङ्गमित्वा ते पज्जे पुच्छति । ते सभियेन परिब्बाजकेन पज्जे पुट्ठा न सम्पायन्ति; असम्पायन्ता कोपज्ज दोसज्ज अप्पच्चयज्ज पातुकरोन्ति । अपि च सभियं येव परिब्बाजकं पटिपुच्छन्ति ।

अथ खो सभियस्स परिब्बाजकस्स एतदहोसि — “ये खो ते भोन्तो समणब्राह्मणा सङ्घिनो गणिनो गणाचरिया जाता यसस्सिनो तित्थकरा साधुसम्मता बहुजनस्स, सेय्यथिदं — पूरणो कस्सपो...पे०... निगण्ठो नाटपुत्तो, ते मया पज्जे पुट्ठा न सम्पायन्ति, असम्पायन्ता कोपज्ज दोसज्ज अप्पच्चयज्ज पातुकरोन्ति; अपि च मज्जेवेत्थ पटिपुच्छन्ति । यन्नूनाहं हीनायावत्तित्वा कामे परिभुज्जेय्य”न्ति ।

अथ खो सभियस्स परिब्बाजकस्स एतदहोसि — “अयम्पि खो समणो गोतमो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स; यन्नूनाहं समणं गोतमं उपसङ्गमित्वा इमे पज्जे पुच्छेय्य”न्ति ।

अथ खो सभियस्स परिब्बाजकस्स एतदहोसि — “येपि खो ते [ये खो ते (स्या०), यं खो ते (क०)] भोन्तो समणब्राह्मणा जिण्णा वुट्ठा महल्लका अद्भगता वयोअनुप्पत्ता थेरा रत्तज्जू चिरपब्बजिता सङ्घिनो गणिनो गणाचरिया जाता यसस्सिनो तित्थकरा साधुसम्मता बहुजनस्स, सेय्यथिदं — पूरणो कस्सपो...पे० ... निगण्ठो नाटपुत्तो, तेपि मया पज्जे पुट्ठा न सम्पायन्ति, असम्पायन्ता कोपज्ज दोसज्ज अप्पच्चयज्ज पातुकरोन्ति, अपि च मज्जेवेत्थ पटिपुच्छन्ति; किं पन मे समणो

गोतमो इमे पज्हे पुट्ठो ब्याकरिस्सति! समणो हि गोतमो दहरो चेव जातिया, नवो च पब्बज्जाया”ति ।

अथ खो सभियस्स परिब्बाजकस्स एतदहोसि — “समणो खो [समणो खो गोतमो (स्या० क०)] दहरोति न उज्जातब्बो न परिभोतब्बो । दहरोपि चेस समणो गोतमो महिद्धिको होति महानुभावो, यंनूनाहं समणं गोतमं उपसङ्कमित्वा इमे पज्हे पुच्छेय्य”न्ति ।

अथ खो सभियो परिब्बाजको येन राजगहं तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन राजगहं वेळुवनं कलन्दकनिवापो, येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सभियो परिब्बाजको भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

५१५: “कङ्खी वेचिकिच्छी आगमं, (इति सभियो)

पज्हे पुच्छितुं अभिकङ्खमानो ।

तेसन्तकरो भवाहि [भवाहि मे (पी० क०)] पज्हे मे पुट्ठो,

अनुपुब्बं अनुधम्मं ब्याकरोहि मे” ॥

५१६: “दूरतो आगतोसि सभिय, (इति भगवा)

पज्हे पुच्छितुं अभिकङ्खमानो ।

तेसन्तकरो भवामि [तेसमन्तकरोमि ते (क०)] पज्हे ते पुट्ठो,

अनुपुब्बं अनुधम्मं ब्याकरोमि ते ॥

५१७: “पुच्छ मं सभिय पज्हं, यं किञ्चि मनसिच्छसि ।

तस्स तस्सेव पज्हस्स, अहं अन्तं करोमि ते”ति ॥

अथ खो सभियस्स परिब्बाजकस्स एतदहोसि — “अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो! यं वताहं अज्जेसु समणब्राह्मणेषु ओकासकम्ममत्तम्पि [ओकासमत्तम्पि (सी० पी०)] नालत्थं तं मे इदं समणेन गोतमेन ओकासकम्मं कत”न्ति । अत्तमनो पमुदितो उदग्गो पीतिसोमनस्सजातो भगवन्तं पज्हं अपुच्छि —

५१८: “किं पत्तिनमाहु भिक्खुनं, (इति सभियो)

सोरतं केन कथञ्च दन्तमाहु ।

बुद्धोति कथं पवुच्चति,

पुट्ठो मे भगवा ब्याकरोहि” ॥

५१९: “पज्जेन कतेन अत्तना, (सभियाति भगवा)

परिनिब्बानगतो वितिण्णकङ्खो ।

विभवञ्च भवञ्च विप्पहाय,

वुसितवा खीणपुनब्भवो स भिक्खु ॥

५२०: “सब्बत्थ उपेक्खको सतिमा, न सो हिंसति कञ्चि सब्बलोके ।
तिण्णो समणो अनाविलो, उस्सदा यस्स न सन्ति सोरतो सो ॥

५२१: “यस्सिन्द्रियाणि भावितानि, अज्झत्तं बहिद्वा च सब्बलोके ।
निब्बिज्झ इमं परञ्च लोकं, कालं कङ्कति भावितो स दन्तो ॥

५२२: “कप्पानि विचेय्य केवलानि, संसारं दुभयं चुतूपपातं ।
विगतरजमनङ्गणं विसुद्धं, पत्तं जातिखयं तमाहु बुद्ध”न्ति ॥

अथ खो सभियो परिब्बाजको भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा अत्तमनो पमुदितो उदग्गो
पीतिसोमनस्सजातो भगवन्तं उत्तरिं [उत्तरि (क०)] पज्झं अपुच्छि —

५२३: “किं पत्तिनमाहु ब्राह्मणं, (इति सभियो)
समणं केन कथञ्च न्हातकोति ।
नागोति कथं पवुच्चति,
पुट्ठो मे भगवा ब्याकरोहि” ॥

५२४: “बाहित्वा सब्बपापकानि, (सभियाति भगवा)
विमलो साधुसमाहितो ठित्तो ।
संसारमतिच्च केवली सो,
असितो तादि पवुच्चते स ब्रह्मा ॥

५२५: “समितावि पहाय पुज्जपापं, विरजो जत्वा इमं परञ्च लोकं ।
जातिमरणं उपातिवत्तो, समणो तादि पवुच्चते तथत्ता ॥

५२६: “निन्हाय [निनहाय (स्या०)] सब्बपापकानि, अज्झत्तं बहिद्वा च सब्बलोके ।
देवमनुस्सेसु कप्पियेसु, कप्पं नेति तमाहु न्हातको”ति ॥

५२७: “आगुं न करोति किञ्चि लोके, सब्बसंयोगे [सब्बयोगे (क०)] विसज्ज बन्धनानि ।
सब्बत्थ न सज्जती विमुत्तो, नागो तादि पवुच्चते तथत्ता”ति ॥

अथ खो सभियो परिब्बाजको...पे०... भगवन्तं उत्तरिं पज्झं अपुच्छि —

५२८: “कं खेत्तजिनं वदन्ति बुद्धा, (इति सभियो)
कुसलं केन कथञ्च पण्डितोति ।
मुनि नाम कथं पवुच्चति,
पुट्ठो मे भगवा ब्याकरोहि” ॥

५२९: “खेत्तानि विचेय्य केवलानि, (संभियाति भगवा)

दिब्बं मानुसकज्ज ब्रह्मखेत्तं ।

सब्बखेत्तमूलबन्धना पमुत्तो,

खेत्तजिनो तादि पवुच्चते तथत्ता ॥

५३०: “कोसानि विचेय्य केवलानि, दिब्बं मानुसकज्ज ब्रह्मकोसं ।

सब्बकोसमूलबन्धना पमुत्तो, कुसलो तादि पवुच्चते तथत्ता ॥

५३१: “दुभयानि विचेय्य पण्डरानि, अज्झत्तं बहिद्धा च सुद्धिपज्जो ।

कण्हं सुक्कं उपातिवत्तो, पण्डितो तादि पवुच्चते तथत्ता ॥

५३२: “असतज्ज सतज्ज जत्वा धम्मं, अज्झत्तं बहिद्धा च सब्बलोके ।

देवमनुस्सेहि पूजनीयो, सङ्गं जालमतिच्च सो मुनी”ति ॥

अथ खो सभियो परिब्बाजको...पे०... भगवन्तं उत्तरिं पज्झं अपुच्छि —

५३३: “किं पत्तिनमाहु वेदगुं, (इति सभियो)

अनुविदितं केन कथज्ज वीरियवाति ।

आजानियो किन्ति नाम होति,

पुट्ठो मे भगवा ब्याकरोहि” ॥

५३४: “वेदानि विचेय्य केवलानि, (संभियाति भगवा)

समणानं यानिधत्थि [यानिपत्थि (सी० स्या० पी०)] ब्राह्मणानं ।

सब्बवेदनासु वीतरागो,

सब्बं वेदमतिच्च वेदगू सो ॥

५३५: “अनुविच्च पपज्जनामरूपं, अज्झत्तं बहिद्धा च रोगमूलं ।

सब्बरोगमूलबन्धना पमुत्तो, अनुविदितो तादि पवुच्चते तथत्ता ॥

५३६: “विरतो इध सब्बपापकेहि, निरयदुक्खं अतिच्च वीरियवा सो ।

सो वीरियवा पधानवा, धीरो तादि पवुच्चते तथत्ता ॥

५३७: “यस्सस्सु लुनानि बन्धनानि, अज्झत्तं बहिद्धा च सङ्गमूलं ।

सब्बसङ्गमूलबन्धना पमुत्तो, आजानियो तादि पवुच्चते तथत्ता”ति ॥

अथ खो सभियो परिब्बाजको...पे०... भगवन्तं उत्तरिं पज्झं अपुच्छि —

५३८: “किं पत्तिनमाहु सोत्तियं, (इति सभियो)

अरियं केन कथञ्च चरणवाति ।
परिब्बाजको किन्ति नाम होति,
पुट्ठो मे भगवा ब्याकरोहि” ॥

५३९:“सुत्वा सब्बधम्मं अभिज्जाय लोके, (सभियाति भगवा)
सावज्जानवज्जं यदत्थि किञ्चि ।
अभिभुं अकथं कथिं विमुत्तं,
अनिघं सब्बधिमाहु सोत्तियोति ॥

५४०:“छेत्वा आसवानि आलयानि, विद्वा सो न उपेति गब्भसेय्यं ।
सज्जं तिविधं पनुज्ज पङ्कं, कप्पं नेति तमाहु अरियोति ॥

५४१:“यो इध चरणेषु पत्तिपत्तो, कुसलो सब्बदा आजानाति [आजानि (स्या०)] धम्मं ।
सब्बत्थ न सज्जति विमुत्तचित्तो [विमुत्तो (सी०)], पटिघा यस्स न सन्ति चरणवा सो ॥

५४२:“दुक्खवेपक्कं यदत्थि कम्मं, उद्धमधो तिरियं वापि [तिरियञ्चापि (स्या०)] मज्झे ।
परिब्बाजयित्वा परिज्जचारी, मायं मानमथोपि लोभकोधं ।
परियन्तमकासि नामरूपं, तं परिब्बाजकमाहु पत्तिपत्त”न्ति ॥

अथ खो सभियो परिब्बाजको भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा अत्तमनो पमुदितो उदग्गो
पीतिसोमनस्सजातो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं सम्मुखा सारुप्पाहि
गाथाहि अभित्थवि —

५४३:“यानि च तीणि यानि च सट्ठि, समणप्पवादसितानि [समणप्पवादनिस्सितानि (स्या० क०)] भूरिपज्ज ।
सज्जक्खरसज्जनिस्सितानि, ओसरणानि विनेय्य ओघतमगा ॥

५४४:अन्तगूसि पारगू [पारगूसि (स्या० पी० क०)] दुक्खस्स, अरहासि सम्मासम्बुद्धो खीणासवं तं मज्जे ।
जुतिमा मुतिमा पहूतपज्जो, दुक्खस्सन्तकरं अतारेसि मं ॥

५४५:यं मे कङ्खितमज्जासि, विचिकिच्छा मं तारयि नमो ते ।
मुनि मोनपथेषु पत्तिपत्त, अखिल आदिच्चबन्धु सोरतोसि ॥

५४६:“या मे कङ्खा पुरे आसि, तं मे ब्याकासि चक्खुमा ।
अद्धा मुनीसि सम्बुद्धो, नत्थि नीवरणा तव ॥

५४७:उपायासा च ते सब्बे, विद्धस्ता विनळीकता ।
सीतिभूतो दमप्पत्तो, धितिमा सच्चनिक्कमो ॥

५४८: “तस्स ते नागनागस्स, महावीरस्स भासतो ।
सब्बे देवानुमोदन्ति, उभो नारदपब्बता ॥

५४९: “नमो ते पुरिसाजज्ज, नमो ते पुरिसुत्तम ।
सदेवकस्मिं लोकस्मिं, नत्थि ते पटिपुग्गलो ॥

५५०: “तुवं बुद्धो तुवं सत्था, तुवं माराभिभू मुनि ।
तुवं अनुसये छेत्वा, तिण्णो तारेसि मं पजं ॥

५५१: “उपधी ते समतिक्कन्ता, आसवा ते पदालिता ।
सीहोसि अनुपादानो, पहीनभयभेरवो ॥

५५२: “पुण्डरीकं यथा वग्गु, तोये न उपलिम्पति [तोयेन न उपलिप्पति (सी०), तोये न उपलिप्पति (पी०), तोयेन न उपलिम्पति (क०)] ।
एवं पुज्जे च पापे च, उभये त्वं न लिम्पसि ।
पादे वीर पसारेहि, सभियो वन्दति सत्थुनो’ति ॥

अथ खो सभियो परिब्बाजको भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भन्ते... पे०... एसाहं भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मज्ज भिक्खुसङ्गज्ज; लभेय्याहं, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पद’न्ति ।

“यो खो, सभिय, अज्जतित्थियपुब्बो इमस्मिं धम्मविनये आकङ्खन्ता पब्बज्जं, आकङ्खन्ता उपसम्पदं, सो चत्तारो मासे परिवसति; चतुन्नं मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति, उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय । अपि च मेत्थ पुग्गलवेमत्तता विदिता’ति ।

“सचे, भन्ते, अज्जतित्थियपुब्बा इमस्मिं धम्मविनये आकङ्खन्ता पब्बज्जं, आकङ्खन्ता उपसम्पदं चत्तारो मासे परिवसन्ति, चतुन्नं मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति, उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय, अहं चत्तारि वस्सानि परिवसिस्सामि; चतुन्नं वस्सानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्तु उपसम्पादेन्तु भिक्खुभावाया’ति । अलत्थ खो सभियो परिब्बाजको भगवतो सन्तिके पब्बज्जं अलत्थ उपसम्पदं... पे०... अज्जतरो खो पनायस्मा सभियो अरहतं अहोसीति ।

सभियसुत्तं छट्ठं निद्धितं ।

७. सेलसुत्तं

एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा अङ्गुत्तरापेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्गेन सद्धिं अट्ठतेळसेहि भिक्खुसतेहि येन आपणं नाम अङ्गुत्तरापानं निगमो तदवसरि । अस्सोसि खो केणियो जटिलो “समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो अङ्गुत्तरापेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्गेन सद्धिं अट्ठतेळसेहि भिक्खुसतेहि आपणं अनुप्पत्तो ।

तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्वो अब्भुगतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति [भगवा (स्या० पी०)] । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्बज्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती’ति ।

अथ खो केणियो जटिलो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो केणियं जटिलं भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि । अथ खो केणियो जटिलो भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहंसितो भगवन्तं एतदवोच — “अधिवासेतु मे भवं गोतमो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना’ति । एवं वुत्ते, भगवा केणियं जटिलं एतदवोच — “महा खो, केणिय, भिक्खुसङ्घो अट्टतेळसानि भिक्खुसतानि; त्वञ्च ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नो’ति ।

दुतियमि खो केणियो जटिलो भगवन्तं एतदवोच — “किञ्चापि, भो गोतम, महा भिक्खुसङ्घो अट्टतेळसानि भिक्खुसतानि, अहञ्च ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नो; अधिवासेतु मे भवं गोतमो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना’ति । दुतियमि खो भगवा केणियं जटिलं एतदवोच — “महा खो, केणिय, भिक्खुसङ्घो अट्टतेळसानि भिक्खुसतानि; त्वञ्च ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नो’ति ।

ततियमि खो केणियो जटिलो भगवन्तं एतदवोच — “किञ्चापि, भो गोतम, महा भिक्खुसङ्घो अट्टतेळसानि भिक्खुसतानि, अहञ्च ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नो, अधिवासेतु [अधिवासेत्वेव (सी० पी०)] मे भवं गोतमो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना’ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो केणियो जटिलो भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्ठायासना येन सको अस्समो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा मित्तामच्चे जातिसालोहिते आमन्तेसि — “सुणन्तु मे भवन्तो मित्तामच्चा जातिसालोहिता, समणो मे गोतमो निमन्तितो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेन, येन मे कायवेय्यावटिकं करेय्याथा’ति । “एवं, भो’ति खो केणियस्स जटिलस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता केणियस्स जटिलस्स पटिस्सुत्वा अप्पेकच्चे उट्ठनानि खणन्ति, अप्पेकच्चे कट्टानि फालेन्ति, अप्पेकच्चे भाजनानि धोवन्ति, अप्पेकच्चे उदकमणिकं पतिट्ठापेन्ति, अप्पेकच्चे आसनानि पञ्जापेन्ति । केणियो पन जटिलो सामंयेव मण्डलमाळं पटियादेति ।

तेन खो पन समयेन सेलो ब्राह्मणो आपणे पटिवसति, तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं पदको वेय्याकरणो लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो, तीणि च माणवकसतानि मन्ते वाचेति ।

तेन खो पन समयेन केणियो जटिलो सेले ब्राह्मणे अभिप्पसन्नो होति । अथ खो सेलो ब्राह्मणो तीहि माणवकसतेहि परिवृतो जङ्घाविहारं अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो येन केणियस्स जटिलस्स अस्समो तेनुपसङ्गमि । अदसा खो सेलो ब्राह्मणो केणियस्स जटिलस्स अस्समे [केणिस्समिये जटिले (सी० पी०)] अप्पेकच्चे उट्ठनानि खणन्ते... पे०... अप्पेकच्चे आसनानि पञ्जापेन्ते, केणियं पन जटिलं सामंयेव मण्डलमाळं पटियादेन्तं । दिस्वान केणियं जटिलं एतदवोच — “किं नु खो भोतो केणियस्स आवाहो वा भविस्सति, विवाहो वा भविस्सति, महायज्जो वा पच्चुपट्ठितो, राजा वा मागधो सेनियो बिम्बिसारो निमन्तितो स्वातनाय सद्धिं बलकायेना’ति?

“न मे, भो सेल, आवाहो वा भविस्सति विवाहो वा, नापि राजा मागधो सेनियो बिम्बिसारो निमन्तितो स्वातनाय सद्धिं

बलकायेन; अपि च खो मे महायञ्जो पच्चुपट्टितो । अत्थि समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो अङ्गुत्तरापेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं अट्टतेळसेहि भिक्खुसतेहि आपणं अनुप्पत्तो । तं खो पन भवन्तं गोतमं...पे०... बुद्धो भगवाति । सो मे निमन्तितो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना”ति । “बुद्धोति, भो केणिय, वदेसि”? “बुद्धोति, भो सेल, वदामि” । “बुद्धोति, भो केणिय, वदेसि”? “बुद्धोति, भो सेल, वदामी”ति ।

अथ खो सेलस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि — “घोसोपि खो एसो दुल्लभो लोकस्मिं यदिदं बुद्धोति । आगतानि खो पनम्हाकं मन्तेसु द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येहि समन्नागतस्स महापुरिसस्स द्वेव गतियो भवन्ति अनञ्जा । सचे अगारं अज्झावसति राजा होति चक्कवत्ति धम्मिको धम्मराजा चातुरन्तो विजितावी जनपदत्थावरियप्पत्तो सत्तरतनसमन्नागतो । तस्सिमानि सत्त रतनानि भवन्ति, सेय्यथिदं — चक्करतनं, हत्थिरतनं, अस्सरतनं, मणिरतनं, इत्थिरतनं, गहपतिरतनं, परिणायकरतनमेव सत्तमं । परोसहस्सं खो पनस्स पुत्ता भवन्ति सूरा वीरङ्गरूपा परसेनप्पमद्दना । सो इमं पथविं सागरपरियन्तं अदण्डेन असत्थेन धम्मेन अभिविजिय अज्झावसति । सचे खो पन अगारस्मा अनगारियं पब्बजति, अरहं होति सम्मासम्बुद्धो लोके विवट्ठच्छदो [विवत्तच्छदो (सी० पी०)] । कहं पन, भो केणिय, एतरहि सो भवं गोतमो विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो”ति?

एवं वुत्ते, केणियो जटिलो दक्खिणं बाहुं पग्गहेत्वा सेलं ब्राह्मणं एतदवोच — “येनेसा, भो सेल, नीलवनराजी”ति । अथ खो सेलो ब्राह्मणो तीहि माणवकसतेहि सद्धिं येन भगवा तेनुपसङ्गमि । अथ खो सेलो ब्राह्मणो ते माणवके आमन्तेसि — “अप्पसद्दा भोन्तो आगच्छन्तु, पदे पदं निक्खिपन्ता । दुरासदा हि ते भगवन्तो [भवन्तो (स्या० क०)] सीहाव एकचरा । यदा चाहं, भो, समणेन गोतमेन सद्धिं मन्तेय्युं, मा मे भोन्तो अन्तरन्तरा कथं ओपातेथ; कथापरियोसानं मे भवन्तो आगमेन्तू”ति ।

अथ खो सेलो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सेलो ब्राह्मणो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि समन्नेसि [सम्मन्नेसि (सी० स्या०)] । अद्दसा खो सेलो ब्राह्मणो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि येभ्य्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेषु कङ्कति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्ये, पट्टतजिक्कताय चाति ।

अथ खो भगवतो एतदहोसि — “पस्सति खो मे अयं सेलो ब्राह्मणो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि येभ्य्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेषु कङ्कति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्ये, पट्टतजिक्कताय चा”ति । अथ खो भगवा तथारूपं इद्वाभिसङ्गारं अभिसङ्गारसि [अभिसङ्गारेसि (स्या० क०)], यथा अद्दस सेलो ब्राह्मणो भगवतो कोसोहितं वत्थगुह्यं । अथ खो भगवा जिक्कं निन्नामेत्वा उभोपि कण्णसोतानि अनुमसि पटिमसि, उभोपि नासिकसोतानि अनुमसि पटिमसि, केवलम्पि नलाटमण्डलं जिक्काय छादेसि ।

अथ खो सेलस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि — “समन्नागतो खो समणो गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि परिपुण्णेहि, नो अपुरिपुण्णेहि । नो च खो नं जानामि बुद्धो वा नो वा । सुतं खो पन मेतं ब्राह्मणानं वुट्ठानं महल्लकानं आचरियपाचरियानं भासमानानं — “ये ते भवन्ति अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, ते सके वण्णे भञ्जमाने अत्तानं पातुकरोन्ती”ति । यन्नूनाहं समणं गोतमं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवेय्य”न्ति । अथ खो सेलो ब्राह्मणो भगवन्तं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवि —

- ५५३:“परिपुण्णकायो सुरुचि, सुजातो चारुदस्सनो ।
सुवण्णवण्णोसि भगवा, सुसुक्कदाठोसि वीरियवा ॥
- ५५४:“नरस्स हि सुजातस्स, ये भवन्ति वियज्जना ।
सब्बे ते तव कायस्मिं, महापुरिसलक्खणा ॥
- ५५५:“पसन्ननेत्तो सुमुखो, ब्रह्मा उज्जु पतापवा ।
मज्झे समणसङ्घस्स, आदिच्चोव विरोचसि ॥
- ५५६:“कल्याणदस्सनो भिक्खु, कञ्चनसन्निभत्तचो ।
किं ते समणभावेन, एवं उत्तमवण्णिनो ॥
- ५५७:“राजा अरहसि भवितुं, चक्कवत्ती रथेसभो ।
चातुरन्तो विजितावी, जम्बुसण्डस्स [जम्बुमण्डस्स (क०)] इस्सरो ॥
- ५५८:“खत्तिया भोगिराजानो [भोजराजानो (सी० स्या०)], अनुयन्ता [अनुयुत्ता (सी०)] भवन्तु ते ।
राजाभिराजा मनुजिन्दो, रज्जं कारेहि गोतम” ॥
- ५५९:“राजाहमस्मि सेलाति, (भगवा) धम्मराजा अनुत्तरो ।
धम्मेन चक्कं वत्तेमि, चक्कं अप्पटिवत्तियं” ॥
- ५६०:“सम्बुद्धो पटिजानासि, (इति सेलो ब्राह्मणो) धम्मराजा अनुत्तरो ।
‘धम्मेन चक्कं वत्तेमि’, इति भाससि गोतम ॥
- ५६१:“को नु सेनापति भोतो, सावको सत्थुरन्वयो ।
को ते तमनुवत्तेति, धम्मचक्कं पवत्तितं” ॥
- ५६२:“मया पवत्तितं चक्कं, (सेलाति भगवा) धम्मचक्कं अनुत्तरं ।
सारिपुत्तो अनुवत्तेति, अनुजातो तथागतं ॥
- ५६३:“अभिज्जेय्यं अभिज्जातं, भावेतब्बज्च भावितं ।
पहातब्बं पहीनं मे, तस्मा बुद्धोस्मि ब्राह्मण ॥
- ५६४:“विनयस्सु मयि कङ्कं, अधिमुच्चस्सु ब्राह्मण ।
दुल्लभं दस्सनं होति, सम्बुद्धानं अभिण्हसो ॥
- ५६५:“येसं वे [येसं वो (पी०), यस्स वे (स्या०)] दुल्लभो लोके, पातुभावो अभिण्हसो ।
सोहं ब्राह्मण सम्बुद्धो, सल्लकत्तो अनुत्तरो ॥

५६६: “ब्रह्मभूतो अतितुलो, मारसेनप्पमदनो ।
सब्बामित्ते वसीकत्वा, मोदामि अकुतोभयो” ॥

५६७: “इमं भवन्तो निसामेथ, यथा भासति चक्खुमा ।
सल्लकत्तो महावीरो, सीहोव नदती वने ॥

५६८: “ब्रह्मभूतं अतितुलं, मारसेनप्पमदनं ।
को दिस्वा नप्पसीदेय्य, अपि कण्हाभिजातिको ॥

५६९: “यो मं इच्छति अन्वेतु, यो वा निच्छति गच्छतु ।
इधाहं पब्बजिस्सामि, वरपज्जस्स सन्तिके” ॥

५७०: “एवञ्चे [एतञ्चे (सी० पी०)] रुच्चति भोतो, सम्मासम्बुद्धसासने [सम्मासम्बुद्धसासनं (सी० स्या० कं० पी०)]
।
मयम्पि पब्बजिस्सामि, वरपज्जस्स सन्तिके” ॥

५७१: “ब्राह्मणा तिसता इमे, याचन्ति पज्जलीकता ।
ब्रह्मचरियं चरिस्सामि, भगवा तव सन्तिके” ॥

५७२: “स्वाक्खातं ब्रह्मचरियं, (सेलाति भगवा) सन्दिट्टिकमकालिकं ।
यत्थ अमोघा पब्बज्जा, अप्पमत्तस्स सिक्खतो” ति ॥

अलत्थ खो सेलो ब्राह्मणो सपरिसो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ उपसम्पदं । अथ खो केणियो जटिलो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके अस्समे पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा भगवतो कालं आरोचापेसि — “कालो, भो गोतम, निट्ठितं भत्त” न्ति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन केणियस्स जटिलस्स अस्समो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि सद्धिं भिक्खुसङ्गेन ।

अथ खो केणियो जटिलो बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि । अथ खो केणियो जटिलो भगवन्तं भुत्ताविं ओनीतपत्तपाणिं अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो केणियं जटिलं भगवा इमाहि गाथाहि अनुमोदि —

५७३: “अग्निहुत्तमुखा यज्जा, सावित्ती छन्दसो मुखं ।
राजा मुखं मनुस्सानं, नदीनं सागरो मुखं ॥

५७४: “नक्खत्तानं मुखं चन्दो, आदिच्चो तपतं मुखं ।
पुज्जं आकङ्खमानानं, सङ्गो वे यजतं मुखं” न्ति ॥

अथ खो भगवा केणियं जटिलं इमाहि गाथाहि अनुमोदित्वा उट्ठायासना पक्कामि । अथ खो आयस्मा सेलो सपरिसो

एको वूपकट्टो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्से ... पे० ... अज्जतरो खो पनापस्मा सेलो सपरिसो अरहतं अहोसि ।

अथ खो आयस्मा सेलो सपरिसो येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा एकंसं चीवरं कत्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

५७५: “यं तं सरणमागमह [मागम्म (सी० स्या० क०)], इतो अट्टमि चक्खुम ।
सत्तरत्तेन भगवा, दन्तम्ह तव सासने ॥

५७६: “तुवं बुद्धो तुवं सत्था, तुवं माराभिभू मुनि ।
तुवं अनुसये छेत्वा, तिण्णो तारेसिमं पजं ॥

५७७: “उपधी ते समतिक्कन्ता, आसवा ते पदालिता ।
सीहोसि [सीहोव (म० नि० २.४०१)] अनुपादानो, पहीनभयभेरवो ॥

५७८: “भिक्खवो तिसता इमे, तिट्ठन्ति पज्जलीकता ।
पादे वीर पसारेहि, नागा वन्दन्तु सत्थुनो”ति ॥

सेलसुत्तं सत्तमं निट्ठितं ।

८. सल्लसुत्तं

५७९ अनिमित्तमनज्जातं, मच्चानं इध जीवितं ।
कसिरज्ज परित्तज्ज, तज्ज दुक्खेन संयुतं ॥

५८० न हि सो उपक्कमो अत्थि, येन जाता न मिय्यरे ।
जरम्पि पत्वा मरणं, एवंधम्मा हि पाणिनो ॥

५८१ फलानमिव पक्कानं, पातो पतनतो [पपततो (सी० पी० अट्ठ०)] भयं ।
एवं जातान मच्चानं, निच्चं मरणतो भयं ॥

५८२ यथापि कुम्भकारस्स, कता मत्तिकभाजना ।
सब्बे भेदनपरियन्ता [भेदपरियन्ता (स्या०)], एवं मच्चान जीवितं ॥

५८३ दहरा च महन्ता च, ये बाला ये च पण्डिता ।
सब्बे मच्चुवसं यन्ति, सब्बे मच्चुपरायणा ॥

५८४ तेसं मच्चुपरेतानं, गच्छतं परलोकतो ।

न पिता तायते पुत्तं, जाती वा पन जातके ॥

५८५ प्रेक्खतं येव जातीनं, पस्स लालपतं पुथु ।
एकमेकोव मच्चानं, गोवज्झो विय नीयति [निय्यति (बहूसु)] ॥

५८६ एवमब्भाहतो लोको, मच्चुना च जराय च ।
तस्मा धीरा न सोचन्ति, विदित्वा लोकपरियायं ॥

५८७ यस्स मग्गं न जानासि, आगतस्स गतस्स वा ।
उभो अन्ते असम्पस्सं, निरत्थं परिदेवसि ॥

५८८ परिदेवयमानो चे, किञ्चिदत्थं उदब्बहे ।
सम्मूळ्हो हिंसमत्तानं, कयिरा चे नं विचक्खणो ॥

५८९ न हि रुण्णेन सोकेन, सन्तिं पप्पोति चेतसो ।
भिय्यस्सुप्पज्जते दुक्खं, सरीरं चुपहज्जति ॥

५९० किसो विवण्णो भवति, हिंसमत्तानमत्तना ।
न तेन पेता पालेन्ति, निरत्था परिदेवना ॥

५९१ सोकमप्पजहं जन्तु, भिय्यो दुक्खं निगच्छति ।
अनुत्थुनन्तो कालङ्कतं [कालकतं (सी० स्या०)], सोकस्स वसमन्वगू ॥

५९२ अज्जेपि पस्स गमिने, यथाकम्मूपगे नरे ।
मच्चुनो वसमागम्म, फन्दन्तेविध पाणिनो ॥

५९३ येन येन हि मज्जन्ति, ततो तं होति अज्जथा ।
एतादिसो विनाभावो, पस्स लोकस्स परियायं ॥

५९४ अपि वस्ससतं जीवे, भिय्यो वा पन माणवो ।
जातिसङ्गा विना होति, जहाति इध जीवितं ॥

५९५ तस्मा अरहतो सुत्वा, विनेय्य परिदेवितं ।
पेतं कालङ्कतं दिस्वा, नेसो लब्भा मया इति ॥

५९६ यथा सरणमादित्तं, वारिना परिनिब्बये [परिनिब्बुतो (सी० क०)] ।
एवम्पि धीरो सपज्जो, पण्डितो कुसलो नरो ।
खिप्पमुप्पतितं सोकं, वातो तूलंव धंसये ॥

५९७ प्ररिदेवं पजप्पञ्च, दोमनस्सञ्च अत्तनो ।
अत्तनो सुखमेसानो, अब्बहे सल्लमत्तनो ॥

५९८ अब्बुल्लहसल्लो असितो, सन्तिं पप्पुय्य चेतसो ।
सब्बसोकं अतिक्कन्तो, असोको होति निब्बुतोति ॥

सल्लसुत्तं अट्ठमं निट्ठितं ।

९. वासेट्ठसुत्तं

एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा इच्छानङ्गले विहरति इच्छानङ्गलवनसण्डे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला अभिज्जाता अभिज्जाता ब्राह्मणमहासाला इच्छानङ्गले पटिवसन्ति, सेय्यथिदं — चङ्की ब्राह्मणो, तारुक्खो ब्राह्मणो, पोक्खरसाति ब्राह्मणो, जाणुस्सोणि [जाणुसोणि (क०)] ब्राह्मणो, तोदेय्यो ब्राह्मणो, अज्जे च अभिज्जाता अभिज्जाता ब्राह्मणमहासाला । अथ खो वासेट्ठभारद्वाजानं माणवानं जङ्घाविहारं अनुचङ्कमन्तानं अनुविचरन्तानं [अनुचङ्कममानानं अनुविचरमानानं (सी० पी०)] अयमन्तराकथा उदपादि — “कथं, भो, ब्राह्मणो होती”ति?

भारद्वाजो माणवो एवमाह — “यतो खो, भो, उभतो सुजातो होति मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन, एत्तावता खो भो ब्राह्मणो होती”ति ।

वासेट्ठो माणवो एवमाह — “यतो खो, भो, सीलवा च होति वतसम्पन्नो [वत्तसम्पन्नो (सी० स्या० म० नि० २.४५४)] च, एत्तावता खो, भो, ब्राह्मणो होती”ति । नेव खो असक्खि भारद्वाजो माणवो वासेट्ठं माणवं सज्जापेतुं, न पन असक्खि वासेट्ठो माणवो भारद्वाजं माणवं सज्जापेतुं ।

अथ खो वासेट्ठो माणवो भारद्वाजं माणवं आमन्तेसि — “अयं खो, भो [अयं भो (सी० स्या० क०), अयं खो (पी०)] भारद्वाज, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो इच्छानङ्गले विहरति इच्छानङ्गलवनसण्डे; तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुगगतो — ‘इतिपि...पे०... बुद्धो भगवा’ति । आयाम, भो भारद्वाज, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कमिस्साम; उपसङ्कमित्वा समणं गोतमं एतमत्थं पुच्छिस्साम । यथा नो समणो गोतमो ब्याकरिस्सति तथा नं धारेस्सामा”ति । “एवं, भो”ति खो भारद्वाजो माणवो वासेट्ठस्स माणवस्स पच्चस्सोसि ।

अथ खो वासेट्ठभारद्वाजा माणवा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदिंसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्नो खो वासेट्ठो माणवो भगवन्तं गाथाहि अज्झभासि —

५९९: “अनुज्जातपटिज्जाता, तेविज्जा मयमस्मभो ।
अहं पोक्खरसातिस्स, तारुक्खस्सायं माणवो ॥

६००: “तेविज्जानं यदक्खातं, तत्र केवलिनोस्मसे ।
पदकस्म वेय्याकरणा, जप्पे आचरियसादिसा ॥

६०१. “तेसं नो जातिवादस्मिं, विवादो अत्थि गोतम ।
जातिया ब्राह्मणो होति, भारद्वाजो इति भासति ।
अहञ्च कम्मुना [कम्मना (सी० पी०) एवमुपरिपि] बूमि, एवं जानाहि चक्खुम ॥

६०२. “ते न सक्कोम सज्जापेतुं, अज्जमज्जं मयं उभो ।
भवन्तं [भगवन्तं (क०)] पुट्टमागम्हा, सम्बुद्धं इति विस्सुतं ॥

६०३. “चन्दं यथा खयातीतं, पेच्च पज्जलिका जना ।
वन्दमाना नमस्सन्ति, एवं लोकस्मि गोतमं ॥

६०४. “चक्खुं लोके समुप्पन्नं, मयं पुच्छाम गोतमं ।
जातिया ब्राह्मणो होति, उदाहु भवति कम्मुना ।
अजानतं नो पबूहि, यथा जानेसु ब्राह्मणं” ॥

६०५. “तेसं वो अहं ब्यक्खिस्सं, (वासेट्ठाति भगवा) अनुपुब्बं यथातथं ।
जातिविभङ्गं पाणानं, अज्जमज्जा हि जातियो ॥

६०६. “तिणरुक्खेपि जानाथ, न चापि पटिजानरे ।
लिङ्गं जातिमयं तेसं, अज्जमज्जा हि जातियो ॥

६०७. “ततो कीटे पटङ्गे च, याव कुन्थकिपिल्लिके ।
लिङ्गं जातिमयं तेसं, अज्जमज्जा हि जातियो ॥

६०८. “चतुप्पदेपि जानाथ, खुदके च महल्लिके ।
लिङ्गं जातिमयं तेसं, अज्जमज्जा हि जातियो ॥

६०९. “पादूदरेपि जानाथ, उरगे दीघपिट्टिके ।
लिङ्गं जातिमयं तेसं, अज्जमज्जा हि जातियो ॥

६१०. “ततो मच्छेपि जानाथ, ओदके वारिगोचरे ।
लिङ्गं जातिमयं तेसं, अज्जमज्जा हि जातियो ॥

६११. “ततो पक्खीपि जानाथ, पत्तयाने विहङ्गमे ।
लिङ्गं जातिमयं तेसं, अज्जमज्जा हि जातियो ॥

६१२. “यथा एतासु जातीसु, लिङ्गं जातिमयं पुथु ।
एवं नत्थि मनुस्सेसु, लिङ्गं जातिमयं पुथु ॥

६१३. “न केसेहि न सीसेन, न कण्णेहि न अक्खिभि ।
न मुखेन न नासाय, न ओढेहि भमूहि वा ॥

६१४. “न गीवाय न अंसेहि, न उदरेन न पिड्डिया ।
न सोणिया न उरसा, न सम्बाधे न मेथुने [न सम्बाधा न मेथुना (स्या० क०)] ॥

६१५. “न हत्थेहि न पादेहि, नाङ्गुलीहि नखेहि वा ।
न जङ्घाहि न ऊरूहि, न वण्णेन सरेन वा ।
लिङ्गं जातिमयं नेव, यथा अज्जासु जातिसु ॥

६१६. “पच्चत्तञ्च सरीरेसु [पच्चत्तं ससरीरेसु (सी० पी०)], मनुस्सेस्वेतं न विज्जति ।
वोकारञ्च मनुस्सेसु, समज्जाय पवुच्चति ॥

६१७. “यो हि कोचि मनुस्सेसु, गोरक्खं उपजीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, कस्सको सो न ब्राह्मणो ॥

६१८. “यो हि कोचि मनुस्सेसु, पुथुसिप्पेन जीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, सिप्पिको सो न ब्राह्मणो ॥

६१९. “यो हि कोचि मनुस्सेसु, वोहारं उपजीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, वाणिजो सो न ब्राह्मणो ॥

६२०. “यो हि कोचि मनुस्सेसु, परपेस्सेन जीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, पेस्सिको [पेस्सको (क०)] सो न ब्राह्मणो ॥

६२१. “यो हि कोचि मनुस्सेसु, अदिन्नं उपजीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, चोरो एसो न ब्राह्मणो ॥

६२२. “यो हि कोचि मनुस्सेसु, इस्सत्थं उपजीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, योधाजीवो न ब्राह्मणो ॥

६२३. “यो हि कोचि मनुस्सेसु, पोरोहिच्चेन जीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, याजको एसो न ब्राह्मणो ॥

६२४. “यो हि कोचि मनुस्सेसु, गामं रट्ठञ्च भुज्जति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, राजा एसो न ब्राह्मणो ॥

६२५. “न चाहं ब्राह्मणं ब्रूमि, योनिजं मत्तिसम्भवं ।

भोवादि नाम सो होति, सचे [स वे (सी० स्या०)] होति सकिञ्चनो ।
अकिञ्चनं अनादानं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६२६: “सब्बसंयोजनं छेत्वा, सो वे न परितस्सति ।
सङ्गातिगं विसंयुत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६२७: “छेत्वा नद्धिं वरत्तञ्च, सन्दानं सहनुक्कमं ।
उक्खित्तपलिघं बुद्धं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६२८: “अक्कोसं वधबन्धञ्च, अदुट्ठो यो तितिक्खति ।
खन्तीबलं बलानीकं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६२९: “अक्कोधनं वतवन्तं, सीलवन्तं अनुस्सदं ।
दन्तं अन्तिमसारीरं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६३०: “वारि पोक्खरपत्तेव, आरग्गेरिव सासपो ।
यो न लिम्पति कामेसु, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६३१: “यो दुक्खस्स पजानाति, इधेव खयमत्तनो ।
पन्नभारं विसंयुत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६३२: “गम्भीरपज्जं मेधाविं, मग्गामग्गस्स कोविदं ।
उत्तमत्थमनुप्पत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६३३: “असंसद्वं गहट्ठेहि, अनागारेहि चूभयं ।
अनोकसारिमप्पिच्छं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६३४: “निधाय दण्डं भूतेसु, तसेसु थावरेसु च ।
यो न हन्ति न घातेति, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६३५: “अविरुद्धं विरुद्धेसु, अत्तदण्डेसु निब्बुतं ।
सादानेसु अनादानं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६३६: “यस्स रागो च दोसो च, मानो मक्खो च पातितो ।
सासपोरिव आरग्गा, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६३७: “अक्कसं विज्जापनिं, गिरं सच्चमुदीरये ।
याय नाभिसजे कञ्चि, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६३८: “योध दीघं व रस्सं वा, अणुं थूलं सुभासुभं ।
लोके अदिन्नं नादियति, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६३९: “आसा यस्स न विज्जन्ति, अस्मिं लोके परमि च ।
निरासासं [निरासयं (सी० स्या० पी०), निरासकं (?)] विसंयुत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६४०: “यस्सालया न विज्जन्ति, अज्जाय अकथंकथी ।
अमतोगधमनुप्पत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६४१: “योध पुज्जच्च पापच्च, उभो सङ्गमुपच्चगा ।
असोकं विरजं सुद्धं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६४२: “चन्दं व विमलं सुद्धं, विप्पसन्नमनाविलं ।
नन्दीभवपरिक्खीणं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६४३: “योमं पलिपथं दुग्गं, संसारं मोहमच्चगा ।
तिण्णो पारङ्गतो ज्ञायी, अनेजो अकथंकथी ।
अनुपादाय निब्बुतो, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६४४: “योध कामे पहन्त्वान, अनागारो परिब्बजे ।
कामभवपरिक्खीणं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६४५: “योध तण्हं पहन्त्वान, अनागारो परिब्बजे ।
तण्हाभवपरिक्खीणं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६४६: “हित्वा मानुसकं योगं, दिब्बं योगं उपच्चगा ।
सब्बयोगविसंयुत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६४७: “हित्वा रतिञ्च अरतिं, सीतिभूतं निरूपधिं ।
सब्बलोकाभिभुं वीरं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६४८: “चुतिं यो वेदि [यो वेति (?) इतिवृत्तके ९९ अट्टकथासंवणना पस्सितब्बा] त्तानं, उपपत्तिञ्च सब्बसो ।
असत्तं सुगतं बुद्धं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६४९: “यस्स गतिं न जानन्ति, देवा गन्धब्बमानुसा ।
खीणासवं अरहन्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६५०: “यस्स पुरे च पच्छा च, मज्झे च नत्थि किञ्चनं ।

अकिञ्चनं अनादानं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६५१: “उसभं पवरं वीरं, महेसिं विजिताविनं ।
अनेजं न्हातकं बुद्धं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६५२: “पुब्बेनिवासं यो वेदि [यो वेति (?) इतिवृत्तके ९९ अट्टकथासंवणना पस्सितब्बा], सग्गापायञ्च पस्सति ।
अथो जातिक्खयं पत्तो, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

६५३: “समञ्जा हेसा लोकस्मिं, नामगोत्तं पकप्पितं ।
सम्मुच्चा समुदागतं, तत्थ तत्थ पकप्पितं ॥

६५४: “दीघरत्तमनुसयितं, दिट्ठिगतमजानतं ।
अजानन्ता नो [अजानन्ता ते (अट्ट०) म० नि० २.४६०] पबुवन्ति, जातिया होति ब्राह्मणो ॥

६५५: “न जच्चा ब्राह्मणो होति, न जच्चा होति अब्राह्मणो ।
कम्मुना ब्राह्मणो होति, कम्मुना होति अब्राह्मणो ॥

६५६: “कस्सको कम्मुना होति, सिप्पिको होति कम्मुना ।
वाणिजो कम्मुना होति, पेस्सिको होति कम्मुना ॥

६५७: “चोरोपि कम्मुना होति, योधाजीवोपि कम्मुना ।
याजको कम्मुना होति, राजापि होति कम्मुना ॥

६५८: “एवमेतं यथाभूतं, कम्मं पस्सन्ति पण्डिता ।
पटिच्चसमुप्पाददस्सा, कम्मविपाककोविदा ॥

६५९: “कम्मुना वत्तति लोको, कम्मुना वत्तति पजा ।
कम्मनिबन्धना सत्ता, रथस्साणीव यायतो ॥

६६०: “तपेन ब्रह्मचरियेन, संयमेन दमेन च ।
एतेन ब्राह्मणो होति, एतं ब्राह्मणमुत्तमं ॥

६६१: “तीहि विज्जाहि सम्पन्नो, सन्तो खीणपुनब्भवो ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, ब्रह्मा सक्को विजानत’न्ति ॥

एवं वृत्ते, वासेट्ठभारद्वाजा माणवा भगवन्तं एतदवोचुं — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासके नो भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेते [पाणुपेतं (क०)] सरणं गते’ति ।

वासेदुसुत्तं नवमं निद्रितं ।

१०. कोकालिकसुत्तं

एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो कोकालिको भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो कोकालिको भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “पापिच्छा, भन्ते, सारिपुत्तमोग्गल्लाना, पापिकानं इच्छानं वसं गता”ति ।

एवं वुत्ते, भगवा कोकालिकं भिक्खुं एतदवोच — “मा हेवं, कोकालिक, मा हेवं, कोकालिक! पसादेहि, कोकालिक, सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं । पेसला सारिपुत्तमोग्गल्लाना”ति ।

दुतियम्पि खो...पे०... ततियम्पि खो कोकालिको भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “किञ्चापि मे, भन्ते, भगवा सद्भाविको पच्चयिको, अथ खो पापिच्छाव सारिपुत्तमोग्गल्लाना, पापिकानं इच्छानं वसं गता”ति । ततियम्पि खो भगवा कोकालिकं भिक्खुं एतदवोच — “मा हेवं, कोकालिक, मा हेवं, कोकालिक! पसादेहि, कोकालिक, सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं । पेसला सारिपुत्तमोग्गल्लाना”ति ।

अथ खो कोकालिको भिक्खु उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अचिरप्पक्कन्तस्स च कोकालिकस्स भिक्खुनो सासपमत्तीहि पिळकाहि सब्बो कायो फुटो [फुटो (स्या०)] अहोसि; सासपमत्तियो हुत्वा मुग्गमत्तियो अहेसुं; मुग्गमत्तियो हुत्वा कळायमत्तियो अहेसुं; कळायमत्तियो हुत्वा कोलट्टिमत्तियो अहेसुं; कोलट्टिमत्तियो हुत्वा कोलमत्तियो अहेसुं; कोलमत्तियो हुत्वा आमलकमत्तियो अहेसुं; आमलकमत्तियो हुत्वा बेळुवसलाटुकमत्तियो अहेसुं; बेळुवसलाटुकमत्तियो हुत्वा बिल्लमत्तियो अहेसुं; बिल्लमत्तियो हुत्वा पभिज्जिंसु; पुब्बञ्च लोहितञ्च पग्घरिंसु । अथ खो कोकालिको भिक्खु तेनेवाबाधेन कालमकासि । कालङ्कतो च कोकालिको भिक्खु पदुमं निरयं उपपज्जि सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं आघातेत्वा ।

अथ खो ब्रह्मा सहम्पति अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं, ठितो खो ब्रह्मा सहम्पति भगवन्तं एतदवोच — “कोकालिको, भन्ते, भिक्खु कालङ्कतो; कालङ्कतो च, भन्ते, कोकालिको भिक्खु पदुमं निरयं उपपन्नो सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं आघातेत्वा”ति । इदमवोच ब्रह्मा सहम्पति; इदं वत्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायि ।

अथ खो भगवा तस्सा रत्तिया अच्चयेन भिक्खू आमन्तेसि — “इमं, भिक्खवे, रत्तिं ब्रह्मा सहम्पति अभिक्कन्ताय रत्तिया...पे०... इदमवोच, भिक्खवे, ब्रह्मा सहम्पति, इदं वत्वा मं पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायी”ति ।

एवं वुत्ते, अज्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “कीवदीघं नु खो, भन्ते, पदुमे निरये आयुप्पमाण”न्ति? “दीघं खो, भिक्खु, पदुमे निरये आयुप्पमाणं; तं न सुकरं सङ्घातुं एत्तकानि वस्सानि इति वा एत्तकानि वस्ससतानि इति वा एत्तकानि वस्ससहस्सानि इति वा एत्तकानि वस्ससतसहस्सानि इति वा”ति । “सक्का पन, भन्ते, उपमा [उपमं (सी० स्या० क०)] कातु”न्ति? “सक्का, भिक्खू”ति भगवा अवोच —

“सेय्यथापि, भिक्खु, वीसतिखारिको कोसलको तिलवाहो; ततो पुरिसो वस्ससतस्स वस्ससतस्स अच्चयेन एकमेकं तिलं उद्धरेय्य । खिप्पतरं खो सो भिक्खु वीसतिखारिको कोसलको तिलवाहो इमिना उपक्कमेन परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य, नत्वेव एको अब्बुदो निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति अब्बुदा निरया एवमेको निरब्बुदो निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति निरब्बुदा निरया एवमेको अबबो निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति अबबा निरया एवमेको अहहो निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति अहहा निरया एवमेको अटटो निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति अटटा निरया एवमेको कुमुदो निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति कुमुदा निरया एवमेको सोगन्धिको निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति सोगन्धिका निरया एवमेको उप्पलको निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति उप्पलका निरया एवमेको पुण्डरीको निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति पुण्डरीका निरया एवमेको पदुमो निरयो । पदुमं खो पन भिक्खु निरयं कोकालिको भिक्खु उपपन्नो सारिपुत्तमोगल्लानेसु चित्तं आघातेत्वा”ति । इदमवोच भगवा, इदं वत्त्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

६६२: “पुरिसस्स हि जातस्स, कुठारी [कुधारी (क०)] जायते मुखे ।

याय छिन्दति अत्तानं, बालो दुब्भासितं भणं ॥

६६३: “यो निन्दियं पसंसति, तं वा निन्दति यो पसंसियो ।

विचिनाति मुखेन सो कलिं, कलिना तेन सुखं न विन्दति ॥

६६४: “अप्पमत्तो अयं कलि, यो अक्खेसु धनपराजयो ।

सब्बस्सापि सहापि अत्तना, अयमेव महत्तरो [महन्तकरो (सी०)] कलि ।

यो सुगतेसु मनं पदोसये ॥

६६५: “सतं सहस्सानं निरब्बुदानं, छत्तिसति पञ्च च अब्बुदानि [अब्बुदानं (क०)] ।

यमरियगरही निरयं उपेति, वाचं मनञ्च पणिधाय पापकं ॥

६६६: “अभूतवादी निरयं उपेति, यो वापि कत्वा न करोमिचाह ।

उभोपि ते पेच्च समा भवन्ति, निहीनकम्मा मनुजा परत्थ ॥

६६७: “यो अप्पदुट्ठस्स नरस्स दुस्सति, सुद्धस्स पोसस्स अनङ्गणस्स ।

तमेव बालं पच्चेति पापं, सुखुमो रजो पटिवातंव खित्तो ॥

६६८: “यो लोभगुणे अनुयुत्तो, सो वचसा परिभासति अज्जे ।

असद्भो कदरियो अवदज्जू, मच्छरि पेसुणियं [पेसुणियस्मिं (बहूसु)] अनुयुत्तो ॥

६६९: “मुखदुग्ग विभूत अनरिय, भूनहु [भुनहत (स्या० क०)] पापक दुक्कटकारि ।

पुरिसन्त कली अवजात, मा बहुभाणिध नेरयिकोसि ॥

६७०: “रजमाकिरसी अहिताय, सन्ते गरहसि किब्बिसकारी ।

बहूनि दुच्चरितानि चरित्वा, गच्छसि खो पपतं चिररत्तं ॥

६७१: “न हि नस्सति कस्सचि कम्मं, एति हतं लभतेव सुवामि ।
दुक्खं मन्दो परलोके, अत्तनि पस्सति किब्बिसकारी ॥

६७२: “अयोसङ्कुसमाहतट्टानं, तिण्हधारमयसूलमुपेति ।
अथ तत्तअयोगुळसन्निभं, भोजनमत्थि तथा पतिरूपं ॥

६७३: “न हि वग्गु वदन्ति वदन्ता, नाभिजवन्ति न ताणमुपेन्ति ।
अङ्गारे सन्थते सयन्ति [सेन्ति (सी० स्या० पी०)], गिनिसम्पज्जलितं पविसन्ति ॥

६७४: “जालेन च ओनहियान, तत्थ हनन्ति अयोमयकुटेभि [अयोमयकूटेहि (सी० स्या० पी०)] ।
अन्धंव तिमिसमायन्ति, तं विततज्झि यथा महिकायो ॥

६७५: “अथ लोहमयं पन कुम्भिं, गिनिसम्पज्जलितं पविसन्ति ।
पच्चन्ति हि तासु चिररत्तं, अग्गिनिसमासु [गिनिसमासु (क०)] समुप्पिलवाते ॥

६७६: “अथ पुब्बलोहितमिस्से, तत्थ किं पच्चति किब्बिसकारी ।
यं यं दिसकं [दिसतं (सी० स्या० पी०)] अधिसेति, तत्थ किलिस्सति सम्फुसमानो ॥

६७७: “पुळवावसथे सलिलस्मिं, तत्थ किं पच्चति किब्बिसकारी ।
गन्तुं न हि तीरमपत्थि, सब्बसमा हि समन्तकपल्ला ॥

६७८: “असिपत्तवनं पन तिण्हं, तं पविसन्ति समुच्छिदगत्ता ।
जिक्कं बलिसेन गहेत्वा, आरजयारजया विहनन्ति ॥

६७९: “अथ वेतरणिं पन दुग्गं, तिण्हधारखुरधारमुपेन्ति ।
तत्थ मन्दा पपतन्ति, पापकरा पापानि करित्वा ॥

६८०: “खादन्ति हि तत्थ रुदन्ते, सामा सबला काकोलगणा च ।
सोणा सिङ्गाला [सिङ्गाला (सी० पी०)] पटिगिद्धा [पटिगिज्झा (स्या० पी०)], कुलला वायसा च [कुलला च वायसा (?)] वितुदन्ति ॥

६८१: “किच्छा वतयं इध वुत्ति, यं जनो फुसति [पस्सति (सी० स्या० पी०)] किब्बिसकारी ।
तस्मा इध जीवितसेसे, किच्चकरो सिया नरो न चप्पमज्जे ॥

६८२: “ते गणिता विदूहि तिलवाहा, ये पदुमे निरये उपनीता ।
नहुतानि हि कोटियो पज्ज भवन्ति, द्वादस कोटिसतानि पुनज्जा [पनय्ये (क०)] ॥

६८३: “याव दुखा [दुक्खा (सी० स्या०), दुक्ख (पी० क०)] निरया इध वुत्ता, तत्थपि ताव चिरं वसितब्बं ।

तस्मा सुचिपेसलसाधुगुणेषु, वाचं मनं सततं [पकतं (स्या०)] परिरक्खे”ति ॥

कोकालिकसुत्तं दसमं निद्धितं ।

११. नालकसुत्तं

६८४ आनन्दजाते तिससगणे पतीते, सक्कञ्च इन्दं सुचिवसने च देवे ।
दुस्सं गहेत्वा अतिरिव थोमयन्ते, असितो इसि अद्दस दिवाविहारे ॥

६८५ दिस्वान देवे मुदितमने उदग्गे, चित्तिं करित्वान इदमवोच [करित्वा इदमवोचासि (सी०)] तत्थ ।
“किं देवसङ्घो अतिरिव कल्यरूपो, दुस्सं गहेत्वा रमयथ [भमयथ (सी०)] किं पटिच्च ॥

६८६ “यदापि आसी असुरेहि सङ्गमो, जयो सुरानं असुरा पराजिता ॥
तदापि नेतादिसो लोमहंसनो, किमब्भुतं दट्ठ मरू पमोदिता ॥

६८७ “सेळेन्ति गायन्ति च वादयन्ति च, भुजानि फोटेन्ति [पोठेन्ति (सी० पी०), पोथेन्ति (क०)] च नच्चयन्ति च ।
पुच्छामि वोहं मेरुमुद्धवासिने, धुनाथ मे संसयं खिप्प मारिसा” ॥

६८८ “सो बोधिसत्तो रतनवरो अतुल्यो, मनुस्सलोके हितसुखत्थाय [हितसुखताय (सी० स्या० पी०)] जातो ।
सक्क्यान गामे जनपदे लुम्बिनेय्ये, तेनम्ह तुट्ठा अतिरिव कल्यरूपा ॥

६८९ “सो सब्बसत्तुत्तमो अग्गपुग्गलो, नरासभो सब्बपजानमुत्तमो ।
वत्तेस्सति चक्कमिसिक्खये वने, नदंव सीहो बलवा मिगाभिभू” ॥

६९० तं सद्धं सुत्वा तुरितमवसरी सो, सुद्धोदनस्स तद भवनं उपाविसि [उपागमि (सी० पी०)] ।
निसज्ज तत्थ इदमवोचासि सक्क्ये, “कुहिं कुमारो अहमपि दट्ठकामो” ॥

६९१ ततो कुमारं जलितमिव सुवण्णं, उक्कामुखेव सुकुसलसम्पहट्ठं [सुकुसलेन सम्पहट्ठं (क०)] ।
दट्ठल्लमानं [दट्ठल्लमानं (क०)] सिरिया अनोमवण्णं, दस्सेसु पुत्तं असितक्खयस्स सक्क्या ॥

६९२ दिस्वा कुमारं सिखिमिव पज्जलन्तं, तारासभं नभसिगमं विसुद्धं ।
सूरियं तपन्तं सरदरिवब्भमुत्तं, आनन्दजातो विपुलमलत्थ पीतिं ॥

६९३ अनेकसाखञ्च सहस्समण्डलं, छत्तं मरू धारयुमन्तलिकखे ।
सुवण्णदण्डा वीतिपतन्ति चामरा, न दिस्सरे चामरछत्तगाहका ॥

६९४ दिस्वा जटी कण्हसिरिक्खयो इसि, सुवण्णानिक्खं विय पण्डुकम्बले ।
सेतञ्च छत्तं धरियन्त [धारियन्त (स्या०), धारयन्तं (सी० क०)] मुद्धनि, उदग्गचित्तो सुमनो पटिग्गहे ॥

६९५.प्रटिगहेत्वा पन सक्कपुङ्गवं, जिगीसतो [जिगिसको (सी० स्या० पी०)] लक्खणमन्तपारगू ।
पसन्नचित्तो गिरमब्भुदीरयि, “अनुत्तरायं द्विपदानमुत्तमो” [दिपदानमुत्तमो (सी० स्या० पी०)] ॥

६९६.अथत्तनो गमनमनुस्सरन्तो, अकल्यरूपो गळयति अस्सुकानि ।
दिस्वान सक्क्या इसिमवोचुं रुदन्तं,
“नो चे कुमारे भविस्सति अन्तरायो” ॥

६९७.दिस्वान सक्क्ये इसिमवोच अकल्ये, “नाहं कुमारे अहितमनुस्सरामि ।
न चापिमस्स भविस्सति अन्तरायो, न ओरकायं अधिमानसा [अधिमानसा (सी० स्या०)] भवाथ ॥

६९८. “सम्बोधिपङ्गं फुसिस्सतायं कुमारो, सो धम्मचक्कं परमविसुद्धदस्सी ।
वत्तेस्सतायं बहुजनहितानुकम्पी, वित्थारिकस्स भविस्सति ब्रह्मचरियं ॥

६९९. “ममञ्च आयु न चिरमिधावसेसो, अथन्तरा मे भविस्सति कालकिरिया ।
सोहं न सोस्सं [सुस्सं (सी० स्या०)] असमधुरस्स धम्मं, तेनम्हि अट्ठो ब्यसनंगतो अघावी” ॥

७००.सो साकियानं विपुलं जनेत्वा पीतिं, अन्तेपुरम्हा निग्गमा [निरगमा (सी० स्या०), निग्गमा (क० सी०), निरगम (पी०)] ब्रह्मचारी ।
सो भागिनेय्यं सयं अनुकम्पमानो, समादपेसि असमधुरस्स धम्मे ॥

७०१. “बुद्धोति घोसं यद [यदि (स्या० क०)] परतो सुणासि, सम्बोधिपत्तो विवरति धम्ममङ्गं ।
गन्त्वान तत्थ समयं परिपुच्छमानो [सयं परिपुच्छियानो (सी० स्या०)], चरस्सु तस्मिं भगवति ब्रह्मचरियं” ॥

७०२.तेनानुसिद्धो हितमनेन तादिना, अनागते परमविसुद्धदस्सिना ।
सो नालको उपचितपुञ्जसञ्चयो, जिनं पतिक्खं [पति + इक्खं = पतिक्खं] परिवसि रक्खितिन्द्रियो ॥

७०३.सुत्वान घोसं जिनवरचक्कवत्तने, गन्त्वान दिस्वा इसिनिसभं पसन्नो ।
मोनेय्यसेट्ठं मुनिपवरं अपुच्छि, समागते असिताव्हयस्स सासनेति ॥

वत्थुगाथा निट्ठिता ।

७०४. “अञ्जातमेतं वचनं, असितस्स यथातथं ।
तं तं गोतम पुच्छामि, सब्बधम्मान पारगुं ॥

७०५. “अनगारियुपेतस्स, भिक्खाचरियं जिगीसतो ।
मुनि पब्रूहि मे पुट्ठो, मोनेय्यं उत्तमं पदं” ॥

७०६. “मोनेय्यं ते उपज्जिस्सं, (इति भगवा) दुक्करं दुरभिसम्भवं ।

हन्द ते नं पवक्खामि, सन्थम्भस्सु दळ्हो भव ॥

७०७: “समानभागं कुब्बेथ, गामे अक्कुट्टवन्दितं ।
मनोपदोसं रक्खेय्य, सन्तो अनुणतो चरे ॥

७०८: “उच्चावचा निच्छरन्ति, दाये अग्गिसिखूपमा ।
नारियो मुनिं पलोभेन्ति, तासु तं मा पलोभयुं ॥

७०९: “विरतो मेथुना धम्मा, हित्वा कामे परोपरे [परोवरे (सी० पी०), वरावरे (स्या०)] ।
अविरुद्धो असारत्तो, पाणोसु तसथावरे ॥

७१०: “यथा अहं तथा एते, यथा एते तथा अहं ।
अत्तानं उपमं कत्वा, न हनेय्य न घातये ॥

७११: “हित्वा इच्छज्ज लोभज्ज, यत्थ सत्तो पुथुज्जनो ।
चक्खुमा पटिपज्जेय्य, तरेय्य नरकं इमं ॥

७१२: “ऊनूदरो मिताहारो, अप्पिच्छस्स अलोलुपो ।
सदा [स वे (पी०)] इच्छाय निच्छातो, अनिच्छो होति निब्बुतो ॥

७१३: “स पिण्डचारं चरित्वा, वनन्तमभिहारये ।
उपड्डितो रुक्खमूलस्मिं, आसनूपगतो मुनि ॥

७१४: “स ज्ञानपसुतो धीरो, वनन्ते रमितो सिया ।
झायेथ रुक्खमूलस्मिं, अत्तानमभितोसयं ॥

७१५: “ततो रत्या विवसाने [विवसने (सी० स्या० पी०)], गामन्तमभिहारये ।
अव्हानं नाभिनन्देय्य, अभिहारज्ज गामतो ॥

७१६: “न मुनी गाममागम्म, कुलेसु सहसा चरे ।
घासेसनं छिन्नकथो, न वाचं पयुतं भणे ॥

७१७: “अलत्थं यदिदं साधु, नालत्थं कुसलं इति ।
उभयेनेव सो तादी, रुक्खंवुपनिवत्तति [रुक्खंवुपतिवत्तति (क०), रुक्खंव उपातिवत्तति (स्या०)] ॥

७१८: “स पत्तपाणि विचरन्तो, अमूगो मूगसम्मतो ।
अप्पं दानं न हीळेय्य, दातारं नावजानिया ॥

७१९. “उच्चावचा हि पटिपदा, समणेन पकासिता ।
न पारं दिगुणं यन्ति, नयिदं एकगुणं मुतं ॥

७२०. “यस्स च विसता नत्थि, छिन्नसोतस्स भिक्खुनो ।
किच्चाकिच्चप्पहीनस्स, परिळाहो न विज्जति ॥

७२१. “मोनेय्यं ते उपज्जिस्सं, खुरधारूपमो भवे ।
जिह्वाय तालुमाहच्च, उदरे सज्जतो सिया ॥

७२२. “अलीनचित्तो च सिया, न चापि बहु चिन्तये ।
निरामगन्धो असितो, ब्रह्मचरियपरायणो ॥

७२३. “एकासनस्स सिक्खेथ, समणूपासनस्स च ।
एकत्तं मोनमक्खातं, एको चे अभिरमिस्ससि ।
अथ भाहिसि [भासिहि (सी० स्या० पी०)] दसदिसा ॥

७२४. “सुत्वा धीरानं निग्घोसं, झायीनं कामचागिनं ।
ततो हिरिञ्च सद्धञ्च, भिय्यो कुब्बेथ मामको ॥

७२५. “तं नदीहि विजानाथ, सोब्भेसु पदरेसु च ।
सणन्ता यन्ति कुसोब्भा [कुस्सुब्भा (सी०)], तुण्हीयन्ति महोदधी ॥

७२६. “यदूनकं तं सणति, यं पूरं सन्तमेव तं ।
अड्डकुम्भूपमो बालो, रहदो पूरोव पण्डितो ॥

७२७. “यं समणो बहुं भासति, उपेतं अत्थसज्झितं ।
जानं सो धम्मं देसेति, जानं सो बहु भासति ॥

७२८. “यो च जानं संयतत्तो, जानं न बहु भासति ।
स मुनी मोनमरहति, स मुनी मोनमज्झगा”ति ॥

नालकसुत्तं एकादसमं निद्धितं ।

१२. द्वयतानुपस्सनासुत्तं

एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । तेन खो पन समयेन भगवा तदहुपोसथे पन्नरसे पुण्णाय पुण्णमाय रत्तिया भिक्खुसङ्घपरिवुतो अब्भोकासे निसिन्नो होति । अथ खो भगवा तुण्हीभूतं तुण्हीभूतं भिक्खुसङ्घं अनुविलोकेत्वा भिक्खू आमन्तेसि —

“ये ते, भिक्खवे, कुसला धम्मा अरिया निय्यानिका सम्बोधगामिनो, तेसं वो, भिक्खवे, कुसलानं धम्मानं अरियानं निय्यानिकानं सम्बोधगामीनं का उपनिसा सवनाया”ति इति चे, भिक्खवे, पुच्छितारो अस्सु, ते एवमस्सु वचनीया — ‘यावदेव द्वयतानं धम्मानं यथाभूतं जाणाया’ति । किञ्च द्वयतं वदेथ?

(१) “इदं दुक्खं, अयं दुक्खसमुदयोति अयमेकानुपस्सना । अयं दुक्खनिरोधो, अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदाति, अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा द्वयतानुपस्सिनो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो द्विन्नं फलानं अज्जतरं फलं पाटिकङ्कं — दिट्ठेव धम्मे अज्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता”ति ।

इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

७२९: “ये दुक्खं नप्पजानन्ति, अथो दुक्खस्स सम्भवं ।
यत्थ च सब्बसो दुक्खं, असेसं उपरुज्झति ।
तज्ज मगं न जानन्ति, दुक्खूपसमगामिनं ॥

७३०: “चेतोविमुत्तिहीना ते, अथो पज्जाविमुत्तिया ।
अभब्बा ते अन्तकिरियाय, ते वे जातिजरूपगा ॥

७३१: “ये च दुक्खं पजानन्ति, अथो दुक्खस्स सम्भवं ।
यत्थ च सब्बसो दुक्खं, असेसं उपरुज्झति ।
तज्ज मगं पजानन्ति, दुक्खूपसमगामिनं ॥

७३२: “चेतोविमुत्तिसम्पन्ना, अथो पज्जाविमुत्तिया ।
भब्बा ते अन्तकिरियाय, न ते जातिजरूपगा”ति ॥

(२) “‘सिया अज्जेनपि परियायेन सम्मा द्वयतानुपस्सना’ति, इति चे, भिक्खवे, पुच्छितारो अस्सु; ‘सिया’तिस्सु वचनीया । कथञ्च सिया? यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं उपधिपच्चयाति, अयमेकानुपस्सना । उपधीनं त्वेव असेसविरागानिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोति, अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...पे०... अथापरं एतदवोच सत्था —

७३३: “उपधिनिदाना पभवन्ति दुक्खा, ये केचि लोकस्मिमनेकरूपा ।
यो वे अविद्धा उपधिं करोति, पुनप्पुनं दुक्खमुपेति मन्दो ।
तस्मा पजानं उपधिं न कयिरा, दुक्खस्स जातिप्पभवानुपस्सी”ति ॥

(३) “‘सिया अज्जेनपि परियायेन सम्मा द्वयतानुपस्सना’ति, इति चे, भिक्खवे, पुच्छितारो अस्सु; ‘सिया’तिस्सु वचनीया । कथञ्च सिया? यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं अविज्जापच्चयाति, अयमेकानुपस्सना । अविज्जाय त्वेव असेसविरागानिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोति, अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...पे०... अथापरं एतदवोच सत्था —

७३४: “जातिमरणसंसारं, ये वजन्ति पुनप्पुनं ।
इत्थभावज्जथाभावं, अविज्जायेव सा गति ॥

७३५:“अविज्जा हायं महामोहो, येनिदं संसितं चिरं ।

विज्जागता च ये सत्ता, न ते गच्छन्ति [नागच्छन्ति (सी० पी०)] पुनर्भव”न्ति ॥

(४) “सिया अज्जेनपि...पे०... कथञ्च सिया? यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं सङ्खारपच्चयाति, अयमेकानुपस्सना । सङ्खारानं त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोति, अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...पे०... अथापरं एतदवोच सत्था —

७३६:“यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति, सब्बं सङ्खारपच्चया ।

सङ्खारानं निरोधेन, नत्थि दुक्खस्स सम्भवो ॥

७३७:“एतमादीनवं जत्वा, दुक्खं सङ्खारपच्चया ।

सब्बसङ्खारसमथा, सज्जानं उपरोधना ।

एवं दुक्खक्खयो होति, एतं जत्वा यथातथं ॥

७३८:“सम्मद्दसा वेदगुनो, सम्मदज्जाय पण्डिता ।

अभिभुय्य मारसंयोगं, न गच्छन्ति [नागच्छन्ति (सी० पी०)] पुनर्भव”न्ति ॥

(५) “सिया अज्जेनपि...पे०... कथञ्च सिया? यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं विज्जाणपच्चयाति, अयमेकानुपस्सना । विज्जाणस्स त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोति, अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...पे०... अथापरं एतदवोच सत्था —

७३९:“यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति, सब्बं विज्जाणपच्चया ।

विज्जाणस्स निरोधेन, नत्थि दुक्खस्स सम्भवो ॥

७४०:“एतमादीनवं जत्वा, दुक्खं विज्जाणपच्चया ।

विज्जाणूपसमा भिक्खु, निच्छातो परिनिब्बुतो”ति ॥

(६) “सिया अज्जेनपि...पे०... कथञ्च सिया? यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं फस्सपच्चयाति, अयमेकानुपस्सना । फस्सस्स त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोति, अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...पे०... अथापरं एतदवोच सत्था —

७४१:“तेसं फस्सपरेतानं, भवसोतानुसारिनं ।

कुम्मगपटिपन्नानं, आरा संयोजनक्खयो ॥

७४२:“ये च फस्सं परिज्जाय, अज्जायुपसमे [पज्जाय उपसमे (स्या०)] रता ।

ते वे फस्साभिसमया, निच्छाता परिनिब्बुता”ति ॥

(७) “सिया अज्जेनपि...पे०... कथञ्च सिया? यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं वेदनापच्चयाति, अयमेकानुपस्सना ।

वेदनानं त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोति, अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...पे०... अथापरं एतदवोच सत्था —

७४३:‘सुखं वा यदि वा दुक्खं, अदुक्खमसुखं सह ।
अज्झत्तञ्च बहिद्वा च, यं किञ्चि अत्थि वेदितं ॥

७४४:‘एतं दुक्खन्ति जत्वान, मोसधम्मं पलोकिनं [पलोकितां (सी०)] ।
फुस्स फुस्स वयं पस्सं, एवं तत्थ विजानति [विरज्जति (क० सी०)] ।
वेदनानं खया भिक्खु, निच्छातो परिनिब्बुतो’ति ॥

(८) “सिया अज्जेनपि...पे०... कथञ्च सिया? यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं तण्हापच्चयाति, अयमेकानुपस्सना । तण्हाय त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोति, अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...पे०... अथापरं एतदवोच सत्था —

७४५:‘तण्हादुतियो पुरिसो, दीघमद्धान संसरं ।
इत्थभावज्जथाभावं, संसारं नातिवत्तति ॥

७४६:‘एतमादीनवं जत्वा, तण्हं [तण्हा (बहूसु) इतिवुत्तके १५ पस्सितब्बं] दुक्खस्स सम्भवं ।
वीततण्हो अनादानो, सतो भिक्खु परिब्बजे’ति ॥

(९) “सिया अज्जेनपि...पे०... कथञ्च सिया? यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं उपादानपच्चयाति, अयमेकानुपस्सना । उपादानानं [उपादानस्स (स्या० क०)] त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोति, अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...पे०... अथापरं एतदवोच सत्था —

७४७:‘उपादानपच्चया भवो, भूतो दुक्खं निगच्छति ।
जातस्स मरणं होति, एसो दुक्खस्स सम्भवो ॥

७४८:‘तस्मा उपादानक्खया, सम्मदज्जाय पण्डिता ।
जातिक्खयं अभिज्जाय, न गच्छन्ति पुनब्भव’न्ति ॥

(१०) “सिया अज्जेनपि...पे०... कथञ्च सिया? यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं आरम्भपच्चयाति, अयमेकानुपस्सना । आरम्भानं त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोति, अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...पे०... अथापरं एतदवोच सत्था —

७४९:‘यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति, सब्बं आरम्भपच्चया ।
आरम्भानं निरोधेन, नत्थि दुक्खस्स सम्भवो ॥

७५०:‘एतमादीनवं जत्वा, दुक्खं आरम्भपच्चया ।

सब्बारम्भं पटिनिस्सज्ज, अनारम्भे विमुत्तिनो ॥

७५१: “उच्छिन्नभवतण्हस्स, सन्तचित्तस्स भिक्खुनो ।

विकखीणो [वित्तिण्णो (सी०)] जातिसंसारो, नत्थि तस्स पुनब्भवो”ति ॥

(११) “सिया अज्जेनपि...पे०... कथञ्च सिया? यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं आहारपच्चयाति, अयमेकानुपस्सना । आहारानं त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोति, अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...पे०... अथापरं एतदवोच सत्था —

७५२: “यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति, सब्बं आहारपच्चया ।

आहारानं निरोधेन, नत्थि दुक्खस्स सम्भवो ॥

७५३: “एतमादीनवं जत्वा, दुक्खं आहारपच्चया ।

सब्बाहारं परिज्जाय, सब्बाहारमनिस्सितो ॥

७५४: “आरोग्यं सम्मदज्जाय, आसवानं परिक्खया ।

सङ्घाय सेवी धम्मट्ठो, सङ्ख्यं [सङ्खं (सी० पी०)] नोपेति वेदगू”ति ॥

(१२) “सिया अज्जेनपि...पे०... कथञ्च सिया? यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति सब्बं इज्जितपच्चयाति, अयमेकानुपस्सना । इज्जितानं त्वेव असेसविरागनिरोधा नत्थि दुक्खस्स सम्भवोति, अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...पे०... अथापरं एतदवोच सत्था —

७५५: “यं किञ्चि दुक्खं सम्भोति, सब्बं इज्जितपच्चया ।

इज्जितानं निरोधेन, नत्थि दुक्खस्स सम्भवो ॥

७५६: “एतमादीनवं जत्वा, दुक्खं इज्जितपच्चया ।

तस्मा हि एजं वोस्सज्ज, सङ्घारे उपरुन्धिय ।

अनेजो अनुपादानो, सतो भिक्खु परिब्बजे”ति ॥

(१३) “सिया अज्जेनपि...पे०... कथञ्च सिया? निस्सितस्स चलितं होतीति, अयमेकानुपस्सना । अनिस्सितो न चलतीति, अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...पे०... अथापरं एतदवोच सत्था —

७५७: “अनिस्सितो न चलति, निस्सितो च उपादियं ।

इत्थभावज्जथाभावं, संसारं नातिवत्तति ॥

७५८: “एतमादीनवं जत्वा, निस्सयेसु महब्भयं ।

अनिस्सितो अनुपादानो, सतो भिक्खु परिब्बजे”ति ॥

(१४) “सिया अज्जेनपि...पे०... कथञ्च सिया? रूपेहि, भिक्खवे, अरूपा [आरुप्पा (सी० पी०)] सन्ततराति, अयमेकानुपस्सना । अरूपेहि निरोधो सन्ततरोति, अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...पे०... अथापरं एतदवोच सत्था —

७५१: “ये च रूपपगा सत्ता, ये च अरूपट्ठायिनो [आरुप्पवासिनो (सी० पी०)] ।
निरोधं अप्पजानन्ता, आगन्तारो पुनब्भवं ॥

७६०: “ये च रूपे परिज्जाय, अरूपेसु असण्ठिता [सुसण्ठिता (सी० स्या० पी०)] ।
निरोधे ये विमुच्चन्ति, ते जना मच्चुहायिनो”ति ॥

(१५) “सिया अज्जेनपि...पे०... कथञ्च सिया? यं, भिक्खवे, सदेवकस्स लोकस्स समारकस्स सब्रह्मकस्स सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय इदं सच्चन्ति उपनिज्झायितं तदमरियानं एतं मुसाति यथाभूतं सम्मप्पज्जाय सुदिट्ठं, अयमेकानुपस्सना । यं, भिक्खवे, सदेवकस्स...पे०... सदेवमनुस्साय इदं मुसाति उपनिज्झायितं, तदमरियानं एतं सच्चन्ति यथाभूतं सम्मप्पज्जाय सुदिट्ठं, अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा...पे०... अथापरं एतदवोच सत्था —

७६१: “अनत्तनि अत्तमानिं [अत्तमानी (स्या०), अत्तमानं (पी० क०)], पस्स लोकं सदेवकं ।
निविट्ठं नामरूपस्मिं, इदं सच्चन्ति मज्जति ॥

७६२: “येन येन हि मज्जन्ति, ततो तं होति अज्जथा ।
तज्झि तस्स मुसा होति, मोसधम्मज्झि इत्तरं ॥

७६३: “अमोसधम्मं निब्बानं, तदरिया सच्चतो विदू ।
ते वे सच्चाभिसमया, निच्छाता परिनिब्बुता”ति ॥

(१६) “सिया अज्जेनपि परियायेन सम्मा द्वयतानुपस्सना”ति, इति चे, भिक्खवे, पुच्छितारो अस्सु; ‘सिया’तिस्सु वचनीया । कथञ्च सिया? यं, भिक्खवे, सदेवकस्स लोकस्स समारकस्स सब्रह्मकस्स सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय इदं सुखन्ति उपनिज्झायितं, तदमरियानं एतं दुक्खन्ति यथाभूतं सम्मप्पज्जाय सुदिट्ठं, अयमेकानुपस्सना । यं, भिक्खवे, सदेवकस्स...पे०... सदेवमनुस्साय इदं दुक्खन्ति उपनिज्झायितं तदमरियानं एतं सुखन्ति यथाभूतं सम्मप्पज्जाय सुदिट्ठं, अयं दुतियानुपस्सना । एवं सम्मा द्वयतानुपस्सिनो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो द्विन्नं फलानं अज्जतरं फलं पाटिकङ्कुं — दिट्ठेव धम्मे अज्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिताति । इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

७६४: “रूपा सद्दा रसा गन्धा, फस्सा धम्मा च केवला ।
इट्ठा कन्ता मनापा च, यावतत्थीति वुच्चति ॥

७६५: “सदेवकस्स लोकस्स, एते वो सुखसम्मता ।
यत्थ चेते निरुज्जन्ति, तं नेसं दुक्खसम्मतं ॥

७६६.

“सुखन्ति दिट्ठमरियेहि, सक्कायस्सुपरोधनं ।
पच्चनीकमिदं होति, सब्बलोकेन पस्सतं ॥

७६७: “यं परे सुखतो आहु, तदरिया आहु दुक्खतो ।
यं परे दुक्खतो आहु, तदरिया सुखतो विदू ॥

७६८: “पस्स धम्मं दुराजानं, सम्पमूळहेत्थविद्वसु [सम्पमूळहेत्थ अविद्वसु (सी० पी०), सम्पमूळहेत्थ अविद्वसु (?)] ।
निवुतानं तमो होति, अन्धकारो अपस्सतं ॥

७६९: “सतञ्च विवटं होति, आलोको पस्सतामिव ।
सन्तिके न विजानन्ति, मग्गा धम्मस्स कोविदा ॥

७७०: “भवरागपरेतेहि, भवसोतानुसारिभि ।
मारधेय्यानुपन्नेहि, नायं धम्मो सुसम्बुधो ॥

७७१: “को नु अञ्जत्रमरियेहि, पदं सम्बुद्धमरहति ।
यं पदं सम्मदञ्जाय, परिनिब्बन्ति अनासवा”ति ॥

इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति । इमस्मिं च [इमस्मिं खो (सी०)] पन
वेय्याकरणस्मिं भञ्जमाने सट्ठिमत्तानं भिक्खून् अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसूति ।

द्वयतानुपस्सनासुत्तं द्वादसमं निट्ठितं ।

तस्सुद्धानं —

सच्चं उपधि अविज्जा च, सङ्खारे विज्जाणपञ्चमं ।
फस्सवेदनिया तण्हा, उपादानारम्भआहारा ।
इज्जितं चलितं रूपं, सच्चं दुक्खेन सोळसाति ॥

महावग्गो ततियो निट्ठितो ।

तस्सुद्धानं —

पब्बज्जा च पधानञ्च, सुभासितञ्च सुन्दरि ।
माघसुत्तं सभियो च, सेलो सल्लञ्च वुच्चति ॥

वासेट्ठो चापि कोकालि, नालको द्वयतानुपस्सना ।
द्वादसेतानि सुत्तानि, महावग्गोति वुच्चतीति ॥

४. अट्टकवग्गो

१. कामसुत्तं

- ७७२ कामं कामयमानस्स, तस्स चे तं समिज्झति ।
अद्भा पीतिमनो होति, लब्धा मच्चो यदिच्छति ॥
- ७७३ तस्स चे कामयानस्स [कामयमानस्स (क०)], छन्दजातस्स जन्तुनो ।
ते कामा परिहायन्ति, सल्लविद्धोव रुप्पति ॥
- ७७४ यो कामे परिवज्जेति, सप्पस्सेव पदा सिरो ।
सोमं [सो इमं (सी० पी०)] विसत्तिकं लोके, सतो समतिवत्तति ॥
- ७७५ ख्वेत्तं वत्थुं हिरज्जं वा, गवस्सं [गवास्सं (सी० स्या० पी०)] दासपोरिसं ।
थियो बन्धू पुथु कामे, यो नरो अनुगिज्झति ॥
- ७७६ अबला नं बलीयन्ति, मद्दन्तेनं परिस्सया ।
ततो नं दुक्खमन्वेति, नावं भिन्नमिवोदकं ॥
- ७७७ तस्मा जन्तु सदा सतो, कामानि परिवज्जये ।
ते पहाय तरे ओधं, नावं सित्वाव [सिञ्चित्वा (सी०)] पारगूति ॥

कामसुत्तं पठमं निट्ठितं ।

२. गुहट्टकसुत्तं

- ७७८ सत्तो गुहायं बहुनाभिछन्नो, तिट्ठं नरो मोहनस्मिं पगाळ्हो ।
दूरे विवेका हि तथाविधो सो, कामा हि लोके न हि सुप्पहाया ॥
- ७७९ इच्छानिदाना भवसातब्धा, ते दुप्पमुज्जा न हि अज्जमोक्खा ।
पच्छा पुरे वापि अपेक्खमाना, इमेव कामे पुरिमेव जप्पं ॥
- ७८० कामेसु गिद्धा पसुता पमूळ्हा, अवदानिया ते विसमे निविट्ठा ।
दुक्खूपनीता परिदेवयन्ति, किंसू भविस्साम इतो चुतासे ॥
- ७८१ तस्मा हि सिक्खेथ इधेव जन्तु, यं किञ्चि जज्जा विसमन्ति लोके ।
न तस्स हेतू विसमं चरेय्य, अप्पज्झिदं जीवितमाहु धीरा ॥

७८२ प्रस्सामि लोके परिफन्दमानं, पजं इमं तण्हगतं भवेसु ।
हीना नरा मच्चुमुखे लपन्ति, अवीततण्हासे भवाभवेसु ॥

७८३ ममायिते पस्सथ फन्दमाने, मच्छेव अप्पोदके खीणसोते ।
एतम्पि दिस्वा अम्मो चरेय्य, भवेसु आसत्तिमकुब्बमानो ॥

७८४ उभोसु अन्तेसु विनेय्य छन्दं, फस्सं परिज्जाय अनानुगिद्धो ।
यदत्तगरही तदकुब्बमानो, न लिप्पती [न लिम्पती (स्या० क०)] दिट्ठसुतेसु धीरो ॥

७८५ सज्जं परिज्जा वितरेय्य ओघं, परिग्गहेसु मुनि नोपलित्तो ।
अब्बूळहसल्लो चरमप्पमतो, नासीसती [नासिंसती (सी० स्या० पी०)] लोकमिमं परज्जाति ॥

गुहट्ठकसुत्तं दुतियं निट्ठितं ।

३. दुट्ठकसुत्तं

७८६ वदन्ति वे दुट्ठमनापि एके, अथोपि वे सच्चमना वदन्ति ।
वादज्ज जातं मुनि नो उपेति, तस्मा मुनी नत्थि खिलो कुहिज्जि ॥

७८७ सकज्झि दिट्ठिं कथमच्चयेय्य, छन्दानुनीतो रुचिया निविट्ठो ।
सयं समत्तानि पकुब्बमानो, यथा हि जानेय्य तथा वदेय्य ॥

७८८ यो अत्तनो सीलवतानि जन्तु, अनानुपुट्ठोव परेस [परस्स (क०)] पाव [पावा (सी० स्या० पी०)] ।
अनरियधम्मं कुसला तमाहु, यो आतुमानं सयमेव पाव ॥

७८९ सन्तो च भिक्खु अभिनिब्बुतत्तो, इतिहन्ति सीलेसु अकत्थमानो ।
तमरियधम्मं कुसला वदन्ति, यस्सुस्सदा नत्थि कुहिज्जि लोके ॥

७९० प्रकप्पिता सङ्खता यस्स धम्मा, पुरक्खता [पुरेक्खता (सी०)] सन्ति अवीवदाता ।
यदत्तनि पस्सति आनिसंसं, तं निस्सितो कुप्पपटिच्च सन्ति ॥

७९१ दिट्ठीनिवेसा न हि स्वातिवत्ता, धम्मेसु निच्छेय्य समुग्गहीतं ।
तस्मा नरो तेसु निवेसनेसु, निरस्सती आदियती च धम्मं ॥

७९२ धोनस्स हि नत्थि कुहिज्जि लोके, पकप्पिता दिट्ठि भवाभवेसु ।
मायज्ज मानज्ज पहाय धोनो, स केन गच्छेय्य अनूपयो सो ॥

७९३ उपयो हि धम्मेसु उपेति वादं, अनूपयं केन कथं वदेय्य ।

अत्ता निरत्ता [अत्तं निरत्तं (बहूसु)] न हि तस्स अत्थि, अधोसि सो दिट्ठिमिधेव सब्बन्ति ॥

दुट्ठकसुत्तं ततियं निट्ठितं ।

४. सुद्धकसुत्तं

७९४ प्रस्सामि सुद्धं परमं अरोगं, दिट्ठेन संसुद्धिं नरस्स होति ।

एवाभिजानं [एताभिजानं (सी० पी०)] परमन्ति जत्वा, सुद्धानुपस्सीति पच्चेति जाणं ॥

७९५ दिट्ठेन चे सुद्धिं नरस्स होति, जाणेन वा सो पज्जहाति दुक्खं ।

अज्जेन सो सुज्झति सोपधीको, दिट्ठी हि नं पाव तथा वदानं ॥

७९६ न ब्राह्मणो अज्जतो सुद्धिमाह, दिट्ठे सुते सीलवते मुते वा ।

पुज्जे च पापे च अनूपलित्तो, अत्तज्जहो नयिध पकुब्बमानो ॥

७९७ पुरिमं पहाय अपरं सितासे, एजानुगा ते न तरन्ति सङ्गं ।

ते उग्गाहायन्ति निरस्सजन्ति, कपीव साखं पमुज्जं गहायं [पमुखं गहाय (स्या०), पमुज्ज गहाय (क०)] ॥

७९८ सयं समादाय वतानि जन्तु, उच्चावचं गच्छति सज्जसत्तो ।

विट्ठा च वेदेहि समेच्च धम्मं, न उच्चावचं गच्छति भूरिपज्जो ॥

७९९ स सब्बधम्मेषु विसेनिभूतो, यं किञ्चि दिट्ठं व सुत्तं मुत्तं वा ।

तमेव दस्सिं विवटं चरन्तं, केनीध लोकस्मि विकप्पयेय्य ॥

८०० न कप्पयन्ति न पुरेक्खरोन्ति, अच्चन्तसुद्धीति न ते वदन्ति ।

आदानगन्थं गथितं विसज्ज, आसं न कुब्बन्ति कुहिञ्चि लोके ॥

८०१ सीमातिगो ब्राह्मणो तस्स नत्थि, जत्वा व दिस्वा व [जत्वा च दिस्वा च (क० सी० क०)] समुग्गहीतं ।

न रागरागी न विरागरत्तो, तस्सीध नत्थी परमुग्गहीतन्ति ॥

सुद्धकसुत्तं चतुत्थं निट्ठितं ।

५. परमडुकसुत्तं

८०२ परमन्ति दिट्ठीसु परिब्बसानो, यदुत्तरि कुरुते जन्तु लोके ।

हीनाति अज्जे ततो सब्बमाह, तस्मा विवादानि अवीतिवत्तो ॥

८०३ यदत्तनी पस्सति आनिसंसं, दिट्ठे सुते सीलवते [सीलब्बते (स्या०)] मुते वा ।

तदेव सो तत्थ समुग्गाहाय, निहीनतो पस्सति सब्बमज्जं ॥

८०४ तं वापि गन्धं कुसला वदन्ति, यं निस्सितो पस्सति हीनमज्जं ।
तस्मा हि दिट्ठं व सुतं मुतं वा, सीलव्वतं भिक्खु न निस्सयेय्य ॥

८०५ दिट्ठिम्पि लोकस्मिं न कप्पयेय्य, जाणेन वा सीलवतेन वापि ।
समोति अत्तानमनूपनेय्य, हीनो न मज्जेथ विसेसि वापि ॥

८०६ अत्तं पहाय अनुपादियानो, जाणेपि सो निस्सयं नो करोति ।
स वे वियत्तेसु [वियुत्तेसु (सी० अट्ठ०), द्वियत्तेसु (क०)] न वग्गसारी, दिट्ठिम्पि [दिट्ठिमपि (क०)] सो न पच्चेति
किञ्चि ॥

८०७ ग्रस्सूभयन्ते पणिधीध नत्थि, भवाभवाय इध वा हरं वा ।
निवेसना तस्स न सन्ति केचि, धम्मेषु निच्छेय्य समुग्गहीतं ॥

८०८ तस्सीध दिट्ठे व सुते मुते वा, पकप्पिता नत्थि अणूपि सज्जा ।
तं ब्राह्मणं दिट्ठिमनादियानं, केनीध लोकस्मिं विकप्पयेय्य ॥

८०९ न कप्पयन्ति न पुरेक्खरोन्ति, धम्मापि तेसं न पटिच्छितासे ।
न ब्राह्मणो सीलवतेन नेय्यो, पारङ्गतो न पच्चेति तादीति ॥

परमट्ठकसुत्तं पञ्चमं निट्ठितं ।

६. जरासुत्तं

८१० अप्पं वत जीवितं इदं, ओरं वस्ससतापि मिय्यति [मीयति (सी० अट्ठ०)] ।
यो चेपि अतिच्च जीवति, अथ खो सो जरसापि मिय्यति ॥

८११ सोचन्ति जना ममायिते, न हि सन्ति [न हि सन्ता (सी०), न ही सन्ति (कत्थचि)] निच्चा परिग्गहा ।
विनाभावसन्तमेविदं, इति दिस्वा नागारमावसे ॥

८१२ मरणेनपि तं पहीयति [पहिय्यति (सी० स्या० क०)], यं पुरिसो ममिदन्ति [ममयिदन्ति (सी० स्या० क०),
ममायन्ति (क०)] मज्जति ।
एतम्पि विदित्वा [एतं दिस्वान (निद्वेसे), एतम्पि विदित्त्व (?)] पण्डितो, न ममत्ताय नमेथ मामको ॥

८१३ सुपिनेन यथापि सङ्गतं, पटिबुद्धो पुरिसो न पस्सति ।
एवम्पि पिपायितं जनं, पेतं कालकतं न पस्सति ॥

८१४ दिट्ठापि सुतापि ते जना, येसं नाममिदं पवुच्चति [नाममेवा वसिस्सति (सी० स्या० पी०)] ।
नामंयेवावसिस्सति, अक्खेय्यं पेतस्स जन्तुनो ॥

८१५.सोकप्परिदेवमच्छरं [सोकपरिदेवमच्छरं (सी० स्या० पी०), सोकं परिदेवमच्छरं (?)], न जहन्ति गिद्धा ममायिते ।

तस्मा मुनयो परिग्गहं, हित्वा अचरिंसु खेमदस्सिनो ॥

८१६.पतिलीनचरस्स भिक्खुनो, भजमानस्स विवित्तमासनं ।

सामगियमाहु तस्स तं, यो अत्तानं भवने न दस्सये ॥

८१७.सब्बत्थ मुनी अनिस्सितो, न पियं कुब्बति नोपि अण्णियं ।

तस्मिं परिदेवमच्छरं, पण्णे वारि यथा न लिम्पति [लिप्पति (सी० पी०)] ॥

८१८.उदबिन्दु यथापि पोक्खरे, पदुमे वारि यथा न लिम्पति ।

एवं मुनि नोपलिम्पति, यदिदं दिट्ठसुतं मुतेसु वा ॥

८१९.धोनो न हि तेन मज्जति, यदिदं दिट्ठसुतं मुतेसु वा ।

नाज्जेन विसुद्धिमिच्छति, न हि सो रज्जति नो विरज्जतीति ॥

जरासुत्तं छट्ठं निट्ठितं ।

७. तिस्समेत्तेय्यसुत्तं

८२०.‘‘मेथुनमनुयुत्तस्स, (इच्चायस्मा तिस्सो मेत्तेय्यो) विघातं ब्रूहि मारिस ।

सुत्वान तव सासनं, विवेके सिक्खिस्सामसे ॥

८२१.‘‘मेथुनमनुयुत्तस्स, (मेत्तेय्याति भगवा) मुस्सते वापि सासनं ।

मिच्छा च पटिपज्जति, एतं तस्मिं अनारियं ॥

८२२.‘‘एको पुब्बे चरित्वान, मेथुनं यो निसेवति ।

यानं भन्तं व तं लोके, हीनमाहु पुथुज्जनं ॥

८२३.‘‘यसो कित्ति च या पुब्बे, हायते वापि तस्स सा ।

एतम्पि दिस्वा सिक्खेथ, मेथुनं विप्पहातवे ॥

८२४.‘‘सङ्कप्पेहि परेतो सो, कपणो विय ज्ञायति ।

सुत्वा परेसं निग्घोसं, मङ्कु होति तथाविधो ॥

८२५.‘‘अथ सत्थानि कुरुते, परवादेहि चोदितो ।

एस ख्वस्स महागेधो, मोसवज्जं पगाहति ॥

८२६. “पण्डितोति समञ्जातो, एकचरियं अधिष्ठितो ।

अथापि [स चापि (निद्वेसे)] मेथुने युत्तो, मन्दोव परिकिस्सति [परिकिलिस्सति (सी०)] ॥

८२७. “एतमादीनवं जत्वा, मुनि पुब्बापरे इध ।

एकचरियं दळ्हं कयिरा, न निसेवेथ मेथुनं ॥

८२८. “विवेकज्जेव सिक्खेथ, एतदरियानमुत्तमं ।

न तेन सेट्ठो मज्जेथ, स वे निब्बानसन्तिके ॥

८२९. “रित्तस्स मुनिनो चरतो, कामेसु अनपेक्खिनो ।

ओघतिण्णस्स पिहयन्ति, कामेसु गथिता [गथिता (सी०)] पजा’ति ॥

तिस्समेत्तेय्यसुत्तं सत्तमं निष्ठितं ।

८. पसूरसुत्तं

८३०. इधेव सुद्धि इति वादयन्ति [विदियन्ति (सी० पी०)], नाज्जेसु धम्मेसु विसुद्धिमाहु ।

यं निस्सिता तत्थ सुभं वदाना, पच्चेकसच्चेसु पुथू निविट्ठा ॥

८३१. ते वादकामा परिसं विगय्ह, बालं दहन्ती मिथु अज्जमज्जं ।

वदन्ति ते अज्जसिता कथोज्जं, पसंसकामा कुसला वदाना ॥

८३२. युत्तो कथायं परिसाय मज्झे, पसंसमिच्छं विनिघाति होति ।

अपाहतस्मिं पन मङ्कु होति, निन्दाय सो कुप्पति रन्धमेसी ॥

८३३. यमस्स वादं परिहीनमाहु, अपाहतं पज्जविमंसकासे ।

परिदेवति सोचति हीनवादो, उपच्चगा मन्ति अनुत्थुनाति ॥

८३४. एते विवादा समणेषु जाता, एतेसु उग्घाति निघाति होति ।

एतम्पि दिस्वा विरमे कथोज्जं, न हज्जदत्थत्थिपसंसलाभा ॥

८३५. प्रसंसितो वा पन तत्थ होति, अक्खाय वादं परिसाय मज्झे ।

सो हस्सती उण्णमती [उन्नमती (?)] च तेन, पप्पुय्य तमत्थं यथा मनो अहु ॥

८३६. या उण्णती [उन्नती (?)] सास्स विघातभूमि, मानातिमानं वदते पनेसो ।

एतम्पि दिस्वा न विवादयेथ, न हि तेन सुद्धि कुसला वदन्ति ॥

८३७. सूरु यथा राजखादाय पुट्ठो, अभिगज्जमेति पटिसूरमिच्छं ।

येनेव सो तेन पलेहि सूर, पुब्बेव नत्थि यदिदं युधाय ॥

८३८. ये दिट्ठिमुग्गह विवादयन्ति [विवादयन्ति (सी० पी०)], इदमेव सच्चन्ति च वादयन्ति ।
ते त्वं वदस्सू न हि तेध अत्थि, वादम्हि जाते पटिसेनिकत्ता ॥

८३९. विसेनिकत्वा पन ये चरन्ति, दिट्ठीहि दिट्ठिं अविरुज्झमाना ।
तेसु त्वं किं लभेथो पसूर, येसीध नत्थी परमुग्गहीतं ॥

८४०. अथ त्वं पवितक्कमागमा, मनसा दिट्ठिगतानि चिन्तयन्तो ।
धोनेन युगं समागमा, न हि त्वं सक्खसि सम्पयातवेति ॥

पसूरसुत्तं अट्ठमं निट्ठितं ।

९. मागण्डियसुत्तं

८४१. “दिस्वान तण्हं अरतिं रगञ्च [अरतिञ्च रागं (स्या० क०)], नाहोसि छन्दो अपि मेथुनस्मिं ।
किमेविदं मुत्तकरीसपुण्णं, पादापि नं सम्फुसितुं न इच्छे” ॥

८४२. “एतादिसं चे रतनं न इच्छसि, नारिं नरिन्देहि बहूहि पत्थितं ।
दिट्ठिगतं सीलवतं नु जीवितं [सीलवतानुजीवितं (सी० पी० क०)], भवूपपत्तिञ्च वदेसि कीदिसं” ॥

८४३. “इदं वदामीति न तस्स होति, (मागण्डियाति [मागन्दियाति (सी० स्या० पी०)] भगवा)
धम्मेषु निच्छेय्य समुग्गहीतं ।
पस्सञ्च दिट्ठीसु अनुग्गहाय,
अज्झत्तसन्तिं पचिनं अदस्सं” ॥

८४४. “विनिच्छया यानि पकप्पितानि, (इति मागण्डियो [मागन्दियो (सी० स्या० पी०)])
ते वे मुनी ब्रूसि अनुग्गहाय ।
अज्झत्तसन्तीति यमेतमत्थं,
कथं नु धीरेहि पवेदितं तं” ॥

८४५. “न दिट्ठिया न सुतिया न जाणेन, (मागण्डियाति भगवा)
सीलब्बतेनापि न सुद्धिमाह ।
अदिट्ठिया अस्सुतिया अजाणा,
असीलता अब्बता नोपि तेन ।
एते च निस्सज्ज अनुग्गहाय,
सन्तो अनिस्साय भवं न जप्पे” ॥

८४६: “नो चे किर दिट्ठिया न सुतिया न जाणेन, (इति मागण्डियो)
 सीलब्बतेनापि न सुद्धिमाह ।
 अदिट्ठिया अस्सुतिया अजाणा,
 असीलता अब्बता नोपि तेन ।
 मज्जामहं मोमुहमेव धम्मं,
 दिट्ठिया एके पच्चेन्ति सुद्धिं” ॥

८४७: दिट्ठञ्च निस्साय अनुपुच्छमानो, (मागण्डियाति भगवा)
 समुग्गहीतेसु पमोहमागा [समोहमागा (स्या० क०)] ।
 इतो च नादक्खि अणुम्पि सज्जं,
 तस्मा तुवं मोमुहतो दहासि ॥

८४८: “समो विसेसी उद वा निहीनो, यो मज्जती सो विवदेथ तेन ।
 तीसु विधासु अविकम्पमानो, समो विसेसीति न तस्स होति ॥

८४९: “सच्चन्ति सो ब्राह्मणो किं वदेय्य, मुसाति वा सो विवदेथ केन ।
 यस्मिं समं विसमं वापि नत्थि, स केन वादं पटिसंयुजेय्य ॥

८५०: “ओकं पहाय अनिकेतसारी, गामे अकुब्बं मुनि सन्थवानि [सन्थवानि (क०)] ।
 कामेहि रित्तो अपुरेक्खरानो, कथं न विग्गह् जनेन कयिरा ॥

८५१: “येहि विवित्तो विचरेय्य लोके, न तानि उग्गह् वदेय्य नागो ।
 जलम्बुजं [एलम्बुजं (सी० स्या०)] कण्डकं वारिजं यथा, जलेन पङ्केन चनूपलित्तं ।
 एवं मुनी सन्तिवादो अगिद्धो, कामे च लोके च अनूपलित्तो ॥

८५२: “न वेदगू दिट्ठियायको [न वेदगू दिट्ठिया (क० सी० स्या० पी०)] न मुतिया, स मानमेति न हि तम्मयो सो ।
 न कम्मुना नोपि सुतेन नेय्यो, अनूपनीतो स निवेसनेसु ॥

८५३: “सज्जाविरत्तस्स न सन्ति गन्था, पज्जाविमुत्तस्स न सन्ति मोहा ।
 सज्जञ्च दिट्ठिञ्च ये अग्गहेसुं, ते घट्टयन्ता [घट्टमाना (स्या० क०)] विचरन्ति लोके”ति ॥

मागण्डियसुत्तं नवमं निद्धितं ।

१०. पुराभेदसुत्तं

८५४: “कथंदस्सी कथंसीलो, उपसन्तोति वुच्चति ।
 तं मे गोतम पब्रूहि, पुच्छितो उत्तमं नरं” ॥

८५५:“वीततण्हो पुरा भेदा, (इति भगवा) पुब्बमन्तमनिस्सितो ।

वेमज्झे नुपसङ्खेय्यो, तस्स नत्थि पुरक्खतं ॥

८५६:“अक्कोधनो असन्तासी, अविकत्थी अकुक्कुचो ।

मन्तभाणी [मन्ताभाणी (स्या० पी०)] अनुद्धतो, स वे वाचायतो मुनि ॥

८५७:“निरासत्ति अनागते, अतीतं नानुसोचति ।

विवेकदस्सी फस्सेसु, दिट्ठीसु च न नीयति [निय्यति (बहूसु)] ॥

८५८:“पतिलीनो अकुहको, अपिहालु अमच्छरी ।

अप्पगब्भो अजेगुच्छो, पेसुण्ये च नो युतो ॥

८५९:“सातियेसु अनस्सावी, अतिमाने च नो युतो ।

सण्हो च पटिभानवा [पटिभाणवा (स्या० पी०)], न सद्धो न विरज्जति ॥

८६०:“लाभकम्या न सिक्खति, अलाभे च न कुप्पति ।

अविरुद्धो च तण्हाय, रसेसु नानुगिज्झति ॥

८६१:“उपेक्खको सदा सतो, न लोके मज्जते समं ।

न विसेसी न नीचेय्यो, तस्स नो सन्ति उस्सदा ॥

८६२:“यस्स निस्सयना [निस्सयता (सी० स्या० पी०)] नत्थि, जत्वा धम्मं अनिस्सितो ।

भवाय विभवाय वा, तण्हा यस्स न विज्जति ॥

८६३:“तं ब्रूमि उपसन्तोति, कामेसु अनपेक्खनं ।

गन्था तस्स न विज्जन्ति, अतरी सो विसत्तिकं ॥

८६४:“न तस्स पुत्ता पसवो, खेत्तं वत्थुज्ज विज्जति ।

अत्ता वापि निरत्ता वा [अत्तं वापि निरत्तं वा (बहूसु)], न तस्मिं उपलब्भति ॥

८६५:“येन नं वज्जुं पुथुज्जना, अथो समणब्राह्मणा ।

तं तस्स अपुरक्खतं, तस्मा वादेसु नेजति ॥

८६६:“वीतगेधो अमच्छरी, न उस्सेसु वदते मुनि ।

न समेसु न ओमेसु, कप्पं नेति अकप्पियो ॥

८६७:“यस्स लोके सकं नत्थि, असता च न सोचति ।

धम्मेसु च न गच्छति, स वे सन्तोति वुच्चती’ति ॥

पुराभेदसुत्तं दसमं निद्धितं ।

११. कलहविवादसुत्तं

८६८: “कुतोपहूता कलहा विवादा, परिदेवसोका सहमच्छरा च ।

मानातिमाना सहपेसुणा च, कुतोपहूता ते तदिदं ब्रूहि” ॥

८६९: “पियप्पहूता कलहा विवादा,

परिदेवसोका सहमच्छरा च ।

मानातिमाना सहपेसुणा च,

मच्छेरयुत्ता कलहा विवादा ।

विवादजातेसु च पेसुणानि” ॥

८७०: “पिया सु [पियानु (स्या०), पियस्सु (क०)] लोकस्मिं कुतोनिदाना, ये चापि [ये वापि (सी० स्या० पी०)] लोभा विचरन्ति लोके ।

आसा च निद्धा च कुतोनिदाना, ये सम्परायाय नरस्स होन्ति” ॥

८७१: “छन्दानिदानानि पियानि लोके, ये चापि लोभा विचरन्ति लोके ।

आसा च निद्धा च इतोनिदाना, ये सम्परायाय नरस्स होन्ति” ॥

८७२: “छन्दो नु लोकस्मिं कुतोनिदानो, विनिच्छया चापि [वापि (सी० स्या० पी०)] कुतोपहूता ।

कोधो मोसवज्जञ्च कथंकथा च, ये वापि धम्मा समणेन वुत्ता” ॥

८७३: “सातं असातन्ति यमाहु लोके, तमूपनिस्साय पほति छन्दो ।

रूपेसु दिस्वा विभवं भवञ्च, विनिच्छयं कुब्बति [कुरुते (बहूसु)] जन्तु लोके ॥

८७४: “कोधो मोसवज्जञ्च कथंकथा च, एतेपि धम्मा द्वयमेव सन्ते ।

कथंकथी जाणपथाय सिक्खे, अत्वा पवुत्ता समणेन धम्मा” ॥

८७५: “सातं असातञ्च कुतोनिदाना, किस्मिं असन्ते न भवन्ति हेते ।

विभवं भवञ्चापि यमेतमत्थं, एतं मे पब्रूहि यतोनिदानं” ॥

८७६: “फस्सनिदानं सातं असातं, फस्से असन्ते न भवन्ति हेते ।

विभवं भवञ्चापि यमेतमत्थं, एतं ते पब्रूमि इतोनिदानं” ॥

८७७: “फस्सो नु लोकस्मिं कुतोनिदानो, परिग्गहा चापि कुतोपहूता ।

किस्मिं असन्ते न ममत्तमत्थि, किस्मिं विभूते न फुसन्ति फस्सा” ॥

८७८:“नामञ्च रूपञ्च पटिच्च फस्सो, इच्छानिदानानि परिग्गहानि ।
इच्छायसन्त्या न ममत्तमत्थि, रूपे विभूते न फुसन्ति फस्सा” ॥

८७९:“कथं समेतस्स विभोति रूपं, सुखं दुखञ्चापि [दुखं वापि (सी० स्या०)] कथं विभोति ।
एतं मे पबूहि यथा विभोति, तं जानियामाति [जानिस्सामाति (सी० क०)] मे मनो अहु” ॥

८८०:“न सज्जसज्जी न विसज्जसज्जी, नोपि असज्जी न विभूतसज्जी ।
एवं समेतस्स विभोति रूपं, सज्जानिदाना हि पपञ्चसङ्का” ॥

८८१:“यं तं अपुच्छिम्ह अकित्तयी नो,
अज्जं तं पुच्छाम तदिद्वं बूहि ।
एत्तावतगं नु [नो (सी० स्या०)] वदन्ति हेके,
यक्खस्स सुद्धिं इध पण्डितासे ।
उदाहु अज्जम्पि वदन्ति एत्तो ॥

८८२:“एत्तावतगम्पि वदन्ति हेके, यक्खस्स सुद्धिं इध पण्डितासे ।
तेसं पनेके समयं वदन्ति, अनुपादिसेसे कुसला वदाना ॥

८८३:“एते च जत्वा उपनिस्सिताति, जत्वा मुनी निस्सये सो विमंसी ।
जत्वा विमुत्तो न विवादमेति, भवाभवाय न समेति धीरो”ति ॥

कलहविवादसुत्तं एकादसमं निद्धितं ।

१२. चूळव्यूहसुत्तं [चूळवियूहसुत्तं (सी० स्या० निद्देस)]

८८४:सकंसकंदिट्ठिपरिब्बसाना, विग्गह नाना कुसला वदन्ति ।
यो एवं जानाति स वेदि धम्मं, इदं पटिक्कोसमकेवली सो ॥

८८५:एवम्पि विग्गह विवादयन्ति, बालो परो अक्कुसलोति [अकुसलोति (सी० स्या० पी०)] चाहु ।
सच्चो नु वादो कतमो इमेसं, सब्बेव हीमे कुसला वदाना ॥

८८६:परस्स चे धम्ममनानुजानं, बालोमको [बालो मगो (सी० स्या० क०)] होति निहीनपज्जो ।
सब्बेव बाला सुनिहीनपज्जा, सब्बेविमे दिट्ठिपरिब्बसाना ॥

८८७:सन्दिट्ठिया चेव न वीवदाता, संसुद्धपज्जा कुसला मुतीमा ।
न तेसं कोचि परिहीनपज्जो [कोचिपि निहीनपज्जो (सी० स्या० क०)], दिट्ठी हि तेसम्पि तथा समत्ता ॥

८८८:न वाहमेतं तथियन्ति [तथिवन्ति (स्या० क०)] बूमि, यमाहु बाला मिथु अज्जमज्जं ।

सकंसकंदिद्विमकंसु सच्चं, तस्मा हि बालोति परं दहन्ति ॥

८८९.यमाहु सच्चं तथियन्ति एके, तमाहु अज्जे [अज्जेपि (स्या०), अज्जे च (?)] तुच्छं मुसाति ।
एवम्पि विगग्रह विवादयन्ति, कस्मा न एकं समणा वदन्ति ॥

८९०.एकज्हि सच्चं न दुतीयमत्थि, यस्मिं पजा नो विवदे पजानं ।
नाना ते [नानातो (क०)] सच्चानि सयं थुनन्ति, तस्मा न एकं समणा वदन्ति ॥

८९१.कस्मा नु सच्चानि वदन्ति नाना, पवादियासे कुसला वदाना ।
सच्चानि सुतानि बहूनि नाना, उदाहु ते तक्कमनुस्सरन्ति ॥

८९२.न हेव सच्चानि बहूनि नाना, अज्जत्र सज्जाय निच्चानि लोके ।
तक्कज्ज दिट्ठीसु पकप्पयित्वा, सच्चं मुसाति द्वयधम्ममाहु ॥

८९३.दिट्ठे सुते सीलवते मुते वा, एते च निस्साय विमानदस्सी ।
विनिच्छये ठत्वा पहस्समानो, बालो परो अक्कुसलोति चाह ॥

८९४.येनेव बालोति परं दहाति, तेनातुमानं कुसलोति चाह ।
सयमत्तना सो कुसलो वदानो, अज्जं विमानेति तदेव पाव ॥

८९५.अतिसारदिट्ठियाव सो समत्तो, मानेन मत्तो परिपुण्णमानी ।
सयमेव सामं मनसाभिसित्तो, दिट्ठी हि सा तस्स तथा समत्ता ॥

८९६.परस्स चे हि वचसा निहीनो, तुमो सहा होति निहीनपज्जो ।
अथ चे सयं वेदगू होति धीरो, न कोचि बालो समणेसु अत्थि ॥

८९७.अज्जं इतो याभिवदन्ति धम्मं, अपरद्धा सुद्धिमकेवली ते [सुद्धिमकेवलीनो (सी०)] ।
एवम्पि तित्थ्या पुथुसो वदन्ति, सन्दिट्ठिरागेन हि तेभिरत्ता [त्याभिरत्ता (स्या० क०)] ॥

८९८.इधेव सुद्धि इति वादयन्ति, नाज्जेसु धम्मेसु विसुद्धिमाहु ।
एवम्पि तित्थ्या पुथुसो निविट्ठा, सकायने तत्थ दळ्हं वदाना ॥

८९९.सकायने वापि दळ्हं वदानो, कमेत्थ बालोति परं दहेय्य ।
सयमेव सो मेधगमावहेय्य [मेधकं आवहेय्य (सी० पी०)], परं वदं बालमसुद्धिधम्मं ॥

९००.विनिच्छये ठत्वा सयं पमाय, उद्धं स [उद्धं सो (सी० स्या० पी०)] लोकस्मिं विवादमेति ।
हित्वान सब्बानि विनिच्छयानि, न मेधगं कुब्बति जन्तु लोकेति ॥

चूळब्यूहसुत्तं द्वादसमं निद्धितं ।

१३. महाब्यूहसुत्तं

१०१. ये केचिमे दिट्ठिपरिब्बसाना, इदमेव सच्चन्ति विवादयन्ति [विवादयन्ति (सी० पी०)] ।

सब्बेव ते निन्दमन्वानयन्ति, अथो पसंसम्पि लभन्ति तत्थ ॥

१०२. अप्पज्झि एतं न अलं समाय, दुवे विवादस्स फलानि ब्रूमि ।

एतम्पि दिस्वा न विवादयेथ, खेमाभिपस्सं अविवादभूमिं ॥

१०३. या काचिमा सम्मुतियो पुथुज्जा, सब्बाव एता न उपेति विट्ठा ।

अनूपयो सो उपयं किमेय्य, दिट्ठे सुते खन्तिमकुब्बमानो ॥

१०४. सीलुत्तमा सज्जमेनाहु सुद्धिं, वतं समादाय उपट्ठितासे ।

इधेव सिकखेम अथस्स सुद्धिं, भवूपनीता कुसला वदाना ॥

१०५. सचे चुतो सीलवततो होति, पवेधती [स वेधति (सी० पी०)] कम्म विराधयित्वा ।

पजप्पती पत्थयती च सुद्धिं, सत्थाव हीनो पवसं घरम्हा ॥

१०६. सीलब्बतं वापि पहाय सब्बं, कम्मज्ज सावज्जनवज्जमेतं ।

सुद्धिं असुद्धिन्ति अपत्थयानो, विरतो चरे सन्तिमनुग्गाहाय ॥

१०७. तमूपनिस्साय जिगुच्छितं वा, अथवापि दिट्ठं व सुतं मुतं वा ।

उद्धंसरा सुद्धिमनुत्थुनन्ति, अवीततण्हासे भवाभवेसु ॥

१०८. पत्थयमानस्स हि जप्पितानि, पवेधितं वापि पकप्पितेसु ।

चुतूपपातो इध यस्स नत्थि, स केन वेधेय्य कुहिंव जप्पे [कुहिज्जि जप्पे (सी० स्या० क०), कुहिं पजप्पे (पी०) निद्देसो पस्सितब्बो] ॥

१०९. यमाहु धम्मं परमन्ति एके, तमेव हीनन्ति पनाहु अज्जे ।

सच्चो नु वादो कतमो इमेसं, सब्बेव हीमे कुसला वदाना ॥

११०. सकज्झि धम्मं परिपुण्णमाहु, अज्जस्स धम्मं पन हीनमाहु ।

एवम्पि विग्गह विवादयन्ति, सकं सकं सम्मुतिमाहु सच्चं ॥

१११. परस्स चे वम्भयितेन हीनो, न कोचि धम्मेसु विसेसि अस्स ।

पुथू हि अज्जस्स वदन्ति धम्मं, निहीनतो सम्हि दळ्ळं वदाना ॥

- ९१२.सद्धम्मपूजापि नेसं तथेव, यथा पसंसन्ति सकायनानि ।
सब्बेव वादा [सब्बे पवादा (स्या०)] तथिया [तथिवा (सब्बत्थ)] भवेय्युं, सुद्धी हि नेसं पच्चत्तमेव ॥
- ९१३.न ब्राह्मणस्स परनेय्यमत्थि, धम्मेषु निच्छेय्य समुग्गहीतं ।
तस्मा विवादानि उपातिवत्तो, न हि सेट्ठतो पस्सति धम्ममज्जं ॥
- ९१४.जानामि पस्सामि तथेव एतं, दिट्ठिया एके पच्चेन्ति सुद्धिं ।
अद्विख चे किञ्चि तुमस्स तेन, अतिसित्वा अज्जेन वदन्ति सुद्धिं ॥
- ९१५.पस्सं नरो दक्खति [दक्खति (सी०)] नामरूपं, दिस्वान वा जस्सति तानिमेव ।
कामं बहुं पस्सतु अप्पकं वा, न हि तेन सुद्धिं कुसला वदन्ति ॥
- ९१६.निविस्सवादी न हि सुब्बिनायो, पक्कपितं दिट्ठि पुरेक्खरानो ।
यं निस्सितो तत्थ सुभं वदानो, सुद्धिवदो तत्थ तथद्दसा सो ॥
- ९१७.न ब्राह्मणो कप्पमुपेति सङ्घा [सङ्घं (सी० स्या० पी०)], न दिट्ठिसारी नपि जाणबन्धु ।
जत्वा च सो सम्मुतियो [सम्मृतियो (स्या०)] पुथुज्जा, उपेक्खती उग्गहणन्ति मज्जे ॥
- ९१८.विस्सज्ज गन्थानि मुनीध लोके, विवादजातेसु न वग्गसारी ।
सन्तो असन्तेसु उपेक्खको सो, अनुग्गहो उग्गहणन्ति मज्जे ॥
- ९१९.पुब्बासवे हित्वा नवे अकुब्बं, न छन्दगू नोपि निविस्सवादी ।
स विप्पमुत्तो दिट्ठिगतेहि धीरो, न लिम्पति [न लिप्पति (सी० पी०)] लोके अनत्तगरही ॥
- ९२०.स सब्बधम्मेषु विसेनिभूतो, यं किञ्चि दिट्ठं व सुतं मुतं वा ।
स पन्नभारो मुनि विप्पमुत्तो, न कप्पियो नूपरतो न पत्थियोति ॥

महाब्यूहसुत्तं तेरसमं निट्ठितं ।

१४. तुवटकसुत्तं

- ९२१.‘‘पुच्छामि तं आदिच्चबन्धु [आदिच्चबन्धुं (सी० स्या०)], विवेकं सन्तिपदज्ज महेसि ।
कथं दिस्वा निब्बाति भिक्खु, अनुपादियानो लोकस्मिं किञ्चि’’ ॥
- ९२२.‘‘मूलं पपज्जसङ्घाय, (इति भगवा)
मन्ता अस्मीति सब्बमुपरुन्धे [सब्बमुपरुद्धे (स्या० पी० क०)] ।
या काचि तण्हा अज्झत्तं,
तासं विनया [विनयाय (?)] सदा सतो सिक्खे ॥

१२३. “यं किञ्चि धम्ममभिजज्जा, अज्झत्तं अथवापि बहिद्वा ।
न तेन थामं [मानं (सी० क०)] कुब्बेथ, न हि सा निब्बुति सतं वुत्ता ॥

१२४. “सेय्यो न तेन मज्जेय्य, नीचेय्यो अथवापि सरिक्खो ।
फुट्ठो [पुट्ठो (सी० स्या० क०)] अनेकरूपेहि, नातुमानं विकप्पयं तिट्ठे ॥

१२५. “अज्झत्तमेवुपसमे, न अज्जतो भिक्खु सन्तिमेसेय्य ।
अज्झत्तं उपसन्तस्स, नत्थि अत्ता कुतो निरत्ता वा ॥

१२६. “मज्झे यथा समुद्दस्स, ऊमि नो जायती ठितो होति ।
एवं ठितो अनेजस्स, उस्सदं भिक्खु न करेय्य कुहिज्जि” ॥

१२७. “अकित्तयी विवटचक्खु, सक्खिधम्मं परिस्सयविनयं ।
पटिपदं वदेहि भदन्ते, पातिमोक्खं अथवापि समाधिं” ॥

१२८. “चक्खूहि नेव लोलस्स, गामकथाय आवरये सोतं ।
रसे च नानुगिज्जेय्य, न च ममायेथ किञ्चि लोकस्मिं ॥

१२९. “फस्सेन यदा फुट्ठस्स, परिदेवं भिक्खु न करेय्य कुहिज्जच्च ।
भवच्च नाभिजप्पेय्य, भेरवेसु च न सम्पवेधेय्य ॥

१३०. “अन्नानमथो पानानं, खादनीयानं अथोपि वत्थानं ।
लद्धा न सन्निधिं कयिरा, न च परित्तसे तानि अलभमानो ॥

१३१. “झायी न पादलोलस्स, विरमे कुक्कुच्चा नप्पमज्जेय्य ।
अथासनेसु सयनेसु, अप्पसद्देसु भिक्खु विहरेय्य ॥

१३२. “निदं न बहुलीकरेय्य, जागरियं भजेय्य आतापी ।
तन्दिं मायं हस्सं खिडुं, मेथुनं विप्पजहे सविभूसं ॥

१३३. “आथब्बणं सुपिनं लक्खणं, नो विदहे अथोपि नक्खत्तं ।
विरुतज्ज गब्भकरणं, तिकिच्छं मामको न सेवेय्य ॥

१३४. “निन्दाय नप्पवेधेय्य, न उण्णमेय्य पसंसितो भिक्खु ।
लोभं सह मच्छरियेन, कोधं पेसुणियज्ज पनुदेय्य ॥

१३५. “कयविककये न तिट्ठेय्य, उपवादं भिक्खु न करेय्य कुहिज्जि ।
गामे च नाभिसज्जेय्य, लाभकम्या जनं न लपयेय्य ॥

१३६. “न च कत्थिता सिया भिक्खु, न च वाचं पयुत्तं भासेय्य ।
पागब्भियं न सिक्खेय्य, कथं विग्गाहिकं न कथयेय्य ॥

१३७. “मोसवज्जे न नीयेथ, सम्पजानो सठानि न कयिरा ।
अथ जीवितेन पज्जाय, सीलब्बतेन नाज्जमतिमज्जे ॥

१३८. “सुत्वा रुसितो बहुं वाचं, समणानं वा पुथुजनानं [पुथुवचनानं (सी० स्या० पी०)] ।
फरुसेन ने न पटिवज्जा, न हि सन्तो पटिसेनिकरोन्ति ॥

१३९. “एतज्च धम्ममज्जाय, विचिनं भिक्खु सदा सतो सिक्खे ।
सन्तीति निब्बुतिं जत्वा, सासने गोतमस्स न पमज्जेय्य ॥

१४०. “अभिभू हि सो अनभिभूतो, सक्खिधम्ममनीतिहमदस्सी ।
तस्मा हि तस्स भगवतो सासने, अप्पमत्तो सदा नमस्समनुसिक्खे”ति ॥

तुवटकसुत्तं चुद्धसमं निद्धितं ।

१५. अत्तदण्डसुत्तं

१४१. “अत्तदण्डा भयं जातं, जनं पस्सथ मेधगं ।
संवेगं कित्थिस्सामि, यथा संविजितं मया ॥

१४२. “फन्दमानं पजं दिस्वा, मच्छे अप्पोदके यथा ।
अज्जमज्जेहि ब्यारुद्धे, दिस्वा मं भयमाविसि ॥

१४३. “समन्तमसारो लोको, दिसा सब्बा समेरिता ।
इच्छं भवनमत्तनो, नाद्वसासिं अनोसितं ॥

१४४. “ओसानेत्वेव ब्यारुद्धे, दिस्वा मे अरती अहु ।
अथेत्थ सल्लमद्वक्खिं, दुद्धसं हदयनिस्सितं ॥

१४५. “येन सल्लेन ओतिण्णो, दिसा सब्बा विधावति ।
तमेव सल्लमब्बुह, न धावति न सीदति ॥

१४६. “तत्थ सिक्खानुगीयन्ति [सिक्खानुकिरियन्ति (क०)], यानि लोके गधितानि ।
न तेसु पसुतो सिया, निब्बिज्झ सव्वसो कामे ।
सिक्खे निब्बानमत्तनो ॥

- १४७:“सच्चो सिया अप्पगब्भो, अमायो रित्तपेसुणो ।
अक्कोधनो लोभपापं, वेविच्छं वितरे मुनि ॥
- १४८:“निदं तन्दिं सहे थीनं, पमादेन न संवसे ।
अतिमाने न तिद्देय्य, निब्बानमनसो नरो ॥
- १४९:“मोसवज्जे न नीयेथ, रूपे स्नेहं न कुब्बये ।
मानञ्च परिजानेय्य, साहसा विरतो चरे ॥
- १५०:“पुराणं नाभिनन्देय्य, नवे खन्तिं न कुब्बये ।
हिय्यमाने न सोचेय्य, आकासं न सितो सिया ॥
- १५१:“गेधं ब्रूमि महोघोति, आजवं ब्रूमि जप्पनं ।
आरम्मणं पकप्पनं, कामपङ्को दुरच्चयो ॥
- १५२:“सच्चा अवोक्कम्म [अवोक्कमं (निद्देस)] मुनि, थले तिट्ठति ब्राह्मणो ।
सब्बं सो [सब्बसो (स्या० क०)] पटिनिस्सज्ज, स वे सन्तोति वुच्चति ॥
- १५३:“स वे विट्ठा स वेदगू, जत्वा धम्मं अनिस्सितो ।
सम्मा सो लोके इरियानो, न पिहेतीध कस्सचि ॥
- १५४:“योध कामे अच्चतरि, सङ्गं लोके दुरच्चयं ।
न सो सोचति नाज्जेति, छिन्नसोतो अबन्धनो ॥
- १५५:“यं पुब्बे तं विसोसेहि, पच्छा ते माहु किञ्चनं ।
मज्झे चे नो गहेस्ससि, उपसन्तो चरिस्ससि ॥
- १५६:“सब्बसो नामरूपस्मिं, यस्स नत्थि ममायितं ।
असता च न सोचति, स वे लोके न जीयति ॥
- १५७:“यस्स नत्थि इदं मेति, परेसं वापि किञ्चनं ।
ममत्तं सो असंविन्दं, नत्थि मेति न सोचति ॥
- १५८:“अनिट्ठुरी अननुगिद्धो, अनेजो सब्बधी समो ।
तमानिसंसं पब्रूमि, पुच्छितो अविकम्पिनं ॥
- १५९:“अनेजस्स विजानतो, नत्थि काचि निसङ्खति [निसङ्खिति (सी० पी०)] ॥
विरतो सो वियारब्भा, खेमं पस्सति सब्बधि ॥

१६०. “न समेसु न ओमेसु, न उस्सेसु वदते मुनि ।
सन्तो सो वीतमच्छरो, नादेति न निरस्सती”ति ॥

अत्तदण्डसुत्तं पन्नरसमं निद्धितं ।

१६. सारिपुत्तसुत्तं

१६१. “न मे दिट्ठो इतो पुब्बे, (इच्चायस्मा सारिपुत्तो)
न सुतो उद कस्सचि ।
एवं वग्गुवदो सत्था,
तुसिता गणिमागतो ॥

१६२. “सदेवकस्स लोकस्स, यथा दिस्सति चक्खुमा ।
सब्बं तमं विनोदेत्वा, एकोव रतिमज्झगा ॥

१६३. “तं बुद्धं असितं तादिं, अकुहं गणिमागतं ।
बहूनमिध बद्धानं, अत्थि पज्जेन आगमं ॥

१६४. “भिक्षुनो विजिगुच्छतो, भजतो रित्तमासनं ।
रुक्खमूलं सुसानं वा, पब्बतानं गुहासु वा ॥

१६५. “उच्चावचेसु सयनेसु, कीवन्तो तत्थ भेरवा ।
येहि भिक्षु न वेधेय्य, निग्घोसे सयनासने ॥

१६६. “कती परिस्सया लोके, गच्छतो अगतं दिसं ।
ये भिक्षु अभिसम्भवे, पन्तम्हि सयनासने ॥

१६७. “क्यास्स ब्यप्पथयो अस्सु, क्यास्सस्सु इध गोचरा ।
कानि सीलब्बतानास्सु, पहितत्तस्स भिक्षुनो ॥

१६८. “कं सो सिक्खं समादाय, एकोदि निपको सतो ।
कम्मारो रजतस्सेव, निद्धमे मलमत्तनो” ॥

१६९. “विजिगुच्छमानस्स यदिदं फासु, (सारिपुत्ताति भगवा)
रित्तसनं सयनं सेवतो चे ।
सम्बोधिकामस्स यथानुधम्मं,
तं ते पवक्खामि यथा पजानं ॥

- १७०: “पञ्चन्नं धीरो भयानं न भाये, भिक्खु सतो सपरियन्तचारी ।
डंसाधिपातानं सरीसपानं, मनुस्सफस्सानं चतुप्पदानं ॥
- १७१: “परधम्मिकानम्पि न सन्तसेय्य, दिस्वापि तेसं बहुभेरवानि ।
अथापरानि अभिसम्भवेय्य, परिस्सयानि कुसलानुएसी ॥
- १७२: “आतङ्कफस्सेन खुदाय फुट्ठो, सीतं अतुण्हं [अच्चुण्हं (सी० स्या०)] अधिवासयेय्य ।
सो तेहि फुट्ठो बहुधा अनोको, वीरियं परक्कम्मदळ्हं करेय्य ॥
- १७३: “थेय्यं न कारे [न करेय्य (सी० स्या० क०)] न मुसा भणेय्य, मेत्ताय फस्से तसथावरानि ।
यदाविलत्तं मनसो विजज्जा, कण्हस्स पक्खोति विनोदयेय्य ॥
- १७४: “कोधातिमानस्स वसं न गच्छे, मूलम्पि तेसं पलिखज्ज तिट्ठे ।
अथप्पियं वा पन अप्पियं वा, अद्धा भवन्तो अभिसम्भवेय्य ॥
- १७५: “पज्जं पुरक्खत्वा कल्याणपीति, विक्खम्भये तानि परिस्सयानि ।
अरतिं सहेथ सयनम्हि पन्ते, चतुरो सहेथ परिदेवधम्मे ॥
- १७६: “किंसू असिस्सामि कुवं वा [कुध वा (क०), कुथ वा (निद्देस)] असिस्सं, दुक्खं वत सेत्थ क्वज्ज सेस्सं ।
एते वितक्के परिदेवनेय्ये, विनयेथ सेखो अनिकेतचारी ॥
- १७७: “अन्नञ्च लद्धा वसनञ्च काले, मत्तं सो जज्जा इध तोसनत्थं ।
सो तेसु गुत्तो यतचारि गामे, रुसितोपि वाचं फरुसं न वज्जा ॥
- १७८: “ओक्खित्तचक्खु न च पादलोलो, झानानुयुत्तो बहुजागरस्स ।
उपेक्खमारब्भ समाहितत्तो, तक्कासयं कुक्कुच्चियूपछिन्दे ॥
- १७९: “चुदितो वचीभि सतिमाभिनन्दे, सब्रह्मचारीसु खिलं पभिन्दे ।
वाचं पमुज्जे कुसलं नातिवेलं, जनवादधम्माय न चेतयेय्य ॥
- १८०: “अथापरं पञ्च रजानि लोके, येसं सतीमा विनयाय सिक्खे ।
रूपेसु सद्देसु अथो रसेसु, गन्धेसु फस्सेसु सहेथ रागं ॥
- १८१: “एतेसु धम्मेसु विनेय्य छन्दं, भिक्खु सतिमा सुविमुत्तचित्तो ।
कालेन सो सम्मा धम्मं परिवीमंसमानो,
एकोदिभूतो विहने तमं सो”ति ॥

सारिपुत्तसुत्तं सोळसमं निट्ठितं ।

अट्टकवग्गो चतुत्थो

निद्धितो ।

तस्सुद्धानं —

कामं गुहञ्च दुट्ठा च, सुद्धञ्च परमा जरा ।
मेत्तेय्यो च पसूरो च, मागण्डि पुराभेदनं ॥

कलहं द्वे च ब्यूहानि [ब्यूहानि (सी०)], पुनदेव तुवट्टकं ।
अत्तदण्डवरं सुत्तं, थेरपुट्टेन [थेरपुट्टेन (सी०), सारिपुत्तेन (स्या०)] सोळस ।
इति एतानि सुत्तानि, सब्बानट्टकवग्गिकाति ॥

५. पारायनवग्गो

वत्थुगाथा

९८२. कोसलानं पुरा रम्मा, अगमा दक्खिणापथं ।
आकिञ्चज्जं पत्थयानो, ब्राह्मणो मन्तपारगू ॥

९८३. सो अस्सकस्स विसये, अळकस्स [मुळकस्स (स्या०), मूळहकस्स (क०), मळकस्स (निद्देस)] समासने ।
वसि गोधावरीकूले, उज्जेन च फलेन च ॥

९८४. तस्सेव उपनिस्साय, गामो च विपुलो अहु ।
ततो जातेन आयेन, महायज्जमकप्पयि ॥

९८५. महायज्जं यजित्वान, पुन पाविसि अस्समं ।
तस्मिं पटिपविट्ठमि, अज्जो आगज्झि ब्राह्मणो ॥

९८६. उग्घट्टपादो तसितो [तस्सितो (क०)], पङ्कदन्तो रजस्सिरो ।
सो च नं उपसङ्गम्म, सतानि पञ्च याचति ॥

९८७. तमेनं बावरी दिस्वा, आसनेन निमन्तयि ।
सुखञ्च कुसलं पुच्छि, इदं वचनमब्रवि ॥

९८८. “यं खो मम देय्यधम्मं, सब्बं विसज्जितं मया ।
अनुजानाहि मे ब्रह्मे, नत्थि पञ्चसतानि मे” ॥

९८९. “सचे मे याचमानस्स, भवं नानुपदस्सति ।
सत्तमे दिवसे तुहं, मुद्धा फलतु सत्तथा” ॥

९९०. अभिसङ्खरित्वा कुहको, भेरवं सो अकित्तयि ।
तस्स तं वचनं सुत्वा, बावरी दुक्खितो अहु ॥

९९१. उस्सुस्सति अनाहारो, सोकसल्लसमप्पितो ।
अथोपि एवं चित्तस्स, झाने न रमती मनो ॥

९९२. उत्रस्तं दुक्खितं दिस्वा, देवता अत्थकामिनी ।
बावरिं उपसङ्गम्म, इदं वचनमब्रवि ॥

९९३. “न सो मुद्धं पजानाति, कुहको सो धनत्थिको ।
मुद्धनि मुद्धपाते वा, जाणं तस्स न विज्जति” ॥

९९४. “भोती चरहि जानासि, तं मे अक्खाहि पुच्छिता ।
मुद्धं मुद्धाधिपातञ्च, तं सुणोम वचो तव” ॥

९९५. “अहम्पेतं न जानामि, जाणमेत्थ न विज्जति ।
मुद्धनि मुद्धाधिपाते च, जिनानं हेत्थ [मुद्धं मुद्धाधिपातो च, जिनानं हेत (सी० स्या० पी०)] दस्सनं” ॥

९९६. “अथ को चरहि जानाति, अस्मिं पथविमण्डले [पुथविमण्डले (सी० पी०)] ।
मुद्धं मुद्धाधिपातञ्च, तं मे अक्खाहि देवते” ॥

९९७. “पुरा कपिलवत्थुम्हा, निक्खन्तो लोकनायको ।
अपच्चो ओक्काकराजस्स, सक्कपुत्तो पभङ्करो ॥

९९८. “सो हि ब्राह्मण सम्बुद्धो, सब्बधम्मान पारगू ।
सब्बाभिज्जाबलप्पत्तो, सब्बधम्मेसु चक्खुमा ।
सब्बकम्मक्खयं पत्तो, विमुत्तो उपधिक्खये ॥

९९९. “बुद्धो सो भगवा लोके, धम्मं देसेति चक्खुमा ।
तं त्वं गन्त्वान पुच्छस्सु, सो ते तं व्याकरिस्सति” ॥

१००. सम्बुद्धोति वचो सुत्वा, उदगो बावरी अहु ।
सोकस्स तनुको आसि, पीतिञ्च विपुलं लभि ॥

१००.१. बावरी अत्तमनो उदगो, तं देवतं पुच्छति वेदजातो ।

“कतमहि गामे निगमहि वा पन, कतमहि वा जनपदे लोकनाथो ।

यत्थ गन्त्वान पस्सेमु [गन्त्वा नमस्सेमु (सी० स्या० पी०)], सम्बुद्धं द्विपदुत्तमं” [द्विपदुत्तमं (सी० स्या० पी०)], ॥

१००३: सावत्थियं कोसलमन्दिरे जिनो, पहूतपज्जो वरभूरिमेधसो ।

सो सक्कपुत्तो विधुरो अनासवो, मुद्धाधिपातस्स विदू नरासभो” ॥

१००३: आमन्तयी सिस्से, ब्राह्मणे मन्तपारगे ।

“एथ माणवा अक्खिस्सं, सुणाथ वचनं मम ॥

१००४: यस्सेसो दुल्लभो लोके, पातुभावो अभिण्हसो ।

स्वाज्ज लोकहि उप्पन्नो, सम्बुद्धो इति विस्सुतो ।

खिप्पं गन्त्वान सावत्थिं, पस्सक्को द्विपदुत्तमं” ॥

१००५: कथं चरहि जानेमु, दिस्वा बुद्धोति ब्राह्मण ।

अजानतं नो पबूहि, यथा जानेमु तं मयं” ॥

१००६: आगतानि हि मन्तेसु, महापुरिसलक्खणा ।

द्वित्तिसानि च [द्वित्तिसा च (सी० स्या० पी०)], द्वित्तिस तानि (?) व्याख्याता, समत्ता अनुपुब्बसो ॥

१००७: यस्सेते होन्ति गत्तेसु, महापुरिसलक्खणा ।

द्वेयेव तस्स गतियो, ततिया हि न विज्जति ॥

१००८: सचे अगारं आवसति [अज्झावसति (क०)], विजेय्य पथविं इमं ।

अदण्डेन असत्थेन, धम्मेनमनुसासति ॥

१००९: सचे च सो पब्बजति, अगारा अनगारियं ।

विवट्ठच्छदो [विवत्तच्छदो (सी०)] सम्बुद्धो, अरहा भवति अनुत्तरो ॥

१०१०: जातिं गोत्तज्ज लक्खणं, मन्ते सिस्से पुनापरे ।

मुद्धं मुद्धाधिपातज्ज, मनसायेव पुच्छथ ॥

१०११: अनावरणदस्सावी, यदि बुद्धो भविस्सति ।

मनसा पुच्छिते पज्हे, वाचाय विस्सजेस्सति” ॥

१०१२: आवरिस्स वचो सुत्वा, सिस्सा सोळस ब्राह्मणा ।

अजितो तिस्समेत्तेय्यो, पुण्णको अथ मेत्तगू ॥

१०१३: श्रोतको उपसीवो च, नन्दो च अथ हेमको ।

तोदेय्यकप्पा दुभयो, जतुकण्णी च पण्डितो ॥

१०१४ मद्रावुधो उदयो च, पोसालो चापि ब्राह्मणो ।
मोघराजा च मेधावी, पिङ्गियो च महाइसि ॥

१०१५ च्चेकगणिनो सब्बे, सब्बलोकस्स विस्सुता ।
झायी झानरता धीरा, पुब्बवासनवासिता ॥

१०१६ आवरिं अभिवादेत्वा, कत्वा च नं पदक्खिणं ।
जटाजिनधरा सब्बे, पक्कामुं उत्तरामुखा ॥

१०१७ ळकस्स पतिट्ठानं, पुरिमाहिस्सतिं [पुरिमं माहिस्सतिं (सी० पी०), पुरं माहिस्सतिं (स्या०)] तदा ।
उज्जेनिज्वापि गोनद्धं, वेदिसं वनसक्कयं ॥

१०१८ कोसम्बिज्वापि साकेतं, सावत्थिज्च पुरुत्तमं ।
सेतव्यं कपिलवत्थुं, कुसिनारज्च मन्दिरं ॥

१०१९ आवज्च भोगनगरं, वेसालिं मागधं पुरं ।
पासाणकं चेतियज्च, रमणीयं मनोरमं ॥

१०२० सितोवुदकं सीतं, महालाभं व वाणिजो ।
छायं धम्माभित्तोव, तुरिता पब्बतमारुहुं ॥

१०२१ भगवा तम्हि समये, भिक्खुसङ्घपुरक्खतो ।
भिक्खूनं धम्मं देसेति, सीहोव नदती वने ॥

१०२२ अजितो अहस बुद्धं, सतरंसिं [वीतरंसिं व (स्या०), सतरंसीव (क०), पीतरंसीव (निद्देस)] व भाणुमं ।
चन्दं यथा पन्नरसे, पारिपूरिं उपागतं ॥

१०२३ अथस्स गत्ते दिस्वान, परिपूरज्च ब्यञ्जनं ।
एकमन्तं ठितो हट्ठो, मनोपज्हे अपुच्छथ ॥

१०२४ आदिस्स जम्मनं [जप्पनं (क०)] बूहि, गोत्तं बूहि सलक्खणं [बूहिस्स लक्खणं (निद्देस)] ।
मन्तेसु पारमिं बूहि, कति वाचेति ब्राह्मणो ॥

१०२५ वीसं वस्ससतं आयु, सो च गोत्तेन बावरी ।
तीणिस्स लक्खणा गत्ते, तिण्णं वेदान पारगू ॥

१०२६:लक्खणे इतिहासे च, सनिघण्डुसकेटुभे ।
पञ्चसतानि वाचेति, सधम्मं पारमिं गतो’’ ॥

१०२७:लक्खणानं पविचयं, बावरिस्स नरुत्तम ।
कङ्खच्छिद [तण्हच्छिद (बहूसु)] पकासेहि, मा नो कङ्खायितं अहु’’ ॥

१०२८:मुखं जिह्वाय छादेति, उण्णस्स भमुकन्तरे ।
कोसोहितं वत्थगुहं, एवं जानाहि माणव’’ ॥

१०२९:पुच्छज्झि किञ्चि असुणन्तो, सुत्वा पज्हे वियाकते ।
विचिन्तेति जनो सब्बो, वेदजातो कतञ्जली ॥

१०३०:को नु देवो वा ब्रह्मा वा, इन्दो वापि सुजम्पति ।
मनसा पुच्छिते पज्हे, कमेतं पटिभासति ॥

१०३१:मुद्धं मुद्धाधिपातञ्च, बावरी परिपुच्छति ।
तं व्याकरोहि भगवा, कङ्खं विनय नो इसे’’ ॥

१०३२:अविज्जा मुद्धाति जानाहि, विज्जा मुद्धाधिपातिनी ।
सद्धासतिसमाधीहि, छन्दवीरियेन संयुता’’ ॥

१०३३:अतो वेदेन महता, सन्थम्भित्वान माणवो ।
एकंसं अजिनं कत्वा, पादेसु सिरसा पति ॥

१०३४:बावरी ब्राह्मणो भोतो, सह सिस्सेहि मारिस ।
उदग्गचित्तो सुमनो, पादे वन्दति चक्खुम’’ ॥

१०३५:सुखितो बावरी होतु, सह सिस्सेहि ब्राह्मणो ।
त्वञ्चापि सुखितो होहि, चिरं जीवाहि माणव ॥

१०३६:बावरिस्स च तुहं वा, सब्बेसं सब्बसंसयं ।
कतावकासा पुच्छव्हो, यं किञ्चि मनसिच्छथ’’ ॥

१०३७:अम्बुद्धेन कतोकासो, निसीदित्वान पञ्जली ।
अजितो पठमं पज्हं, तत्थ पुच्छि तथागतं ॥

वत्थुगाथा निद्धिता ।

१. अजितमाणवपुच्छा

१०३८: केनस्सु निवुतो लोको, (इच्छायस्मा अजितो)

केनस्सु नप्पकासति ।

किस्साभिलेपनं ब्रूसि, किंसु तस्स महब्भयं” ॥

१०३९: अविज्जाय निवुतो लोको, (अजिताति भगवा)

वेविच्छा पमादा नप्पकासति ।

जप्पाभिलेपनं ब्रूमि, दुक्खमस्स महब्भयं” ॥

१०४०: सवन्ति सब्बधि सोता, (इच्छायस्मा अजितो)

सोतानं किं निवारणं ।

सोतानं संवरं ब्रूहि, केन सोता पिथिय्यरे” [पिथिय्यरे (सी० स्या० पी०), पिथीयरे (सी० अट्ट०), पिथीयरे (?)] ॥

१०४१: यानि सोतानि लोकस्मिं, (अजिताति भगवा)

सति तेसं निवारणं ।

सोतानं संवरं ब्रूमि, पज्जायेते पिथिय्यरे” ॥

१०४२: प्रज्जा चेव सति यज्ज [सती चेव (सी०), सती च (स्या०), सती चापि (पी० निद्देस), सति चापि (निद्देस)],

(इच्छायस्मा अजितो)

नामरूपज्ज मारिस ।

एतं मे पुट्ठो पब्रूहि, कत्थेतं उपरुज्झति” ॥

१०४३: यमेतं पज्जं अपुच्छि, अजित तं वदामि ते ।

यत्थ नामज्ज रूपज्ज, असेसं उपरुज्झति ।

विज्जाणस्स निरोधेन, एत्थेतं उपरुज्झति” ॥

१०४४: ये च सङ्घातधम्मासे, ये च सेखा पुथू इध ।

तेसं मे निपको इरियं, पुट्ठो पब्रूहि मारिस” ॥

१०४५: क्रामेसु नाभिगिज्जेय्य, मनसानाविलो सिया ।

कुसलो सब्बधम्मानं, सतो भिक्खु परिब्बजे”ति ॥

अजितमाणवपुच्छा पठमा निट्ठिता ।

२. तिस्समेत्तेय्यमाणवपुच्छा

१०४६: क्रोध सन्तुसितो लोके, (इच्छायस्मा तिस्समेत्तेय्यो)

कस्स नो सन्ति इज्जिता ।

को उभन्तमभिज्जाय, मज्झे मन्ता न लिप्पति [लिम्पति (क०)] ।

कं ब्रूसि महापुरिसोति, को इध सिब्बिनिमच्चगा” ॥

१०४७ क्रामेसु ब्रह्मचरियवा, (मेत्तेय्याति भगवा)

वीततण्हो सदा सतो ।

सङ्घाय निब्बुतो भिक्खु, तस्स नो सन्ति इज्जिता ॥

१०४८ सो उभन्तमभिज्जाय, मज्झे मन्ता न लिप्पति ।

तं ब्रूमि महापुरिसोति, सो इध सिब्बिनिमच्चगा”ति ॥

तिस्समेत्तेय्यमाणवपुच्छा दुतिया निड्डिता ।

३. पुण्णकमाणवपुच्छा

१०४९ अनेजं मूलदस्साविं, (इच्चायस्मा पुण्णको)

अत्थि [अत्थी (स्या०)] पज्हेन आगमं ।

किं निस्सिता इसयो मनुजा, खत्तिया ब्राह्मणा देवतानं ।

यज्जमकप्पयिंसु पुथूध लोके, पुच्छामि तं भगवा ब्रूहि मे तं” ॥

१०५० ये केचिमे इसयो मनुजा, (पुण्णकाति भगवा)

खत्तिया ब्राह्मणा देवतानं ।

यज्जमकप्पयिंसु पुथूध लोके, आसीसमाना पुण्णक इत्थत्तं [इत्थभावं (सी० स्या०)] ।

जरं सिता यज्जमकप्पयिंसु” ॥

१०५१ ये केचिमे इसयो मनुजा, (इच्चायस्मा पुण्णको)

खत्तिया ब्राह्मणा देवतानं ।

यज्जमकप्पयिंसु पुथूध लोके, कच्चिस्सु ते भगवा यज्जपथे अप्पमत्ता ।

अतारुं जातिज्ज जरज्ज मारिस, पुच्छामि तं भगवा ब्रूहि मे तं” ॥

१०५२ आसीसन्ति थोमयन्ति, अभिजप्पन्ति जुहन्ति । (पुण्णकाति भगवा)

कामाभिजप्पन्ति पटिच्च लाभं, ते याजयोगा भवरागरत्ता ।

नातरिंसु जातिजरन्ति ब्रूमि” ॥

१०५३ ते चे नातरिंसु याजयोगा, (इच्चायस्मा पुण्णको)

यज्जेहि जातिज्ज जरज्ज मारिस ।

अथ को चरहि देवमनुस्सलोके, अतारि जातिज्ज जरज्ज मारिस ।

पुच्छामि तं भगवा ब्रूहि मे तं” ॥

१०५४ सङ्ख्वाय लोकस्मि परोपरानि [परोवरानि (सी० स्या०)], (पुण्णकाति भगवा)
यस्सिज्जितं नत्थि कुहिज्जि लोके ।
सन्तो विधूमो अनीघो निरासो, अतारि सो जातिजरन्ति ब्रूमी”ति ॥

पुण्णकमाणवपुच्छा ततिया निड्डिता ।

४. मेत्तगूमाणवपुच्छा

१०५५ पुच्छामि तं भगवा ब्रूहि मे तं, (इच्छायस्मा मेत्तगू)
मज्जामि तं वेदगुं भावित्तं ।
कुतो नु दुक्खा समुदागता इमे, ये केचि लोकस्मिमेकरूपा” ॥

१०५६ दुक्खस्स वे मं पभवं अपुच्छसि, (मेत्तगूति भगवा)
तं ते पवक्खामि यथा पजानं ।
उपधिनिदाना पभवन्ति दुक्खा, ये केचि लोकस्मिमेकरूपा ॥

१०५७ यो वे अविद्धा उपधिं करोति, पुनप्पुनं दुक्खमुपेति मन्दो ।
तस्मा पजानं उपधिं न कयिरा, दुक्खस्स जातिप्पभवानुपस्सी” ॥

१०५८ यं तं अपुच्छिम्ह अकित्तयी नो, अज्जं तं पुच्छाम [पुच्छामि (सी० पी०)] तदिद्व ब्रूहि ।
कथं नु धीरा वितरन्ति ओघं, जातिं जरं सोकपरिद्ववज्ज ।
तं मे मुनि साधु वियाकरोहि, तथा हि ते विदितो एस धम्मो” ॥

१०५९ कित्तयिस्सामि ते धम्मं, (मेत्तगूति भगवा)
दिट्ठे धम्मे अनीतिहं ।
यं विदित्वा सतो चरं, तरे लोके विसत्तिकं” ॥

१०६० तज्जाहं अभिनन्दामि, महेसि धम्ममुत्तमं ।
यं विदित्वा सतो चरं, तरे लोके विसत्तिकं” ॥

१०६१ यं किज्जि सम्पजानासि, (मेत्तगूति भगवा)
उद्धं अधो तिरियज्जापि मज्झे ।
एतेसु नन्दिज्ज निवेसनज्ज, पनुज्ज विज्जाणं भवे न तिट्ठे ॥

१०६२ एवंविहारी सतो अप्पमत्तो, भिक्खु चरं हित्वा ममायितानि ।
जातिं जरं सोकपरिद्ववज्ज, इधेव विद्धा पजहेय्य दुक्खं” ॥

१०६३ःएताभिनन्दामि वचो महेसिनो, सुकित्तितं गोतमनूपधीकं ।
अद्भा हि भगवा पहासि दुक्खं, तथा हि ते विदितो एस धम्मो ॥

१०६४ते चापि नूनप्पजहेय्यु दुक्खं, ये त्वं मुनि अट्ठितं ओवदेय्य ।
तं तं नमस्सामि समेच्च नाग, अप्पेव मं भगवा अट्ठितं ओवदेय्य” ॥

१०६५यं ब्राह्मणं वेदगुमाभिजज्जा, अकिञ्चनं कामभवे असत्तं ।
अद्भा हि सो ओघमिमं अतारि, तिण्णो च पारं अखिलो अकङ्खो ॥

१०६६ःविद्वा च यो [सो (सी० स्या० पी०)] वेदगू नरो इध, भवाभवे सङ्गमिमं विसज्ज ।
सो वीततण्हो अनीघो निरासो, अतारि सो जातिजरन्ति ब्रूमी”ति ॥

मेत्तगूमाणवपुच्छा चतुत्थी निट्ठिता ।

५. धोतकमाणवपुच्छा

१०६७पुच्छामि तं भगवा ब्रूहि मे तं, (इच्चायस्मा धोतको)
वाचाभिकङ्खामि महेसि तुय्हं ।
तव सुत्वान निग्घोसं, सिक्खे निब्बानमत्तनो” ॥

१०६८ःतेनहातप्पं करोहि, (धोतकाति भगवा) इधेव निपको सतो ।
इतो सुत्वान निग्घोसं, सिक्खे निब्बानमत्तनो” ॥

१०६९ःपस्सामहं देवमनुस्सलोके, अकिञ्चनं ब्राह्मणमिरियमानं ।
तं तं नमस्सामि समन्तचक्खु, पमुच्च मं सक्क कथंकथाहि” ॥

१०७०ःनाहं सहिस्सामि [समिस्सामि (स्या०), गमिस्सामि (सी०), समीहामि (पी०)] पमोचनाय, कथंकथिं धोतक
कज्जि लोके ।
धम्मञ्च सेट्ठं अभिजानमानो [आजानमानो (सी० स्या० पी०)], एवं तुवं ओघमिमं तरेसि” ॥

१०७१ःअनुसास ब्रह्मे करुणायमानो, विवेकधम्मं यमहं विजज्जं ।
यथाहं आकासोव अब्यापज्जमानो, इधेव सन्तो असितो चरेय्यं” ॥

१०७२ःकित्तियिस्सामि ते सन्तिं, (धोतकाति भगवा) दिट्ठे धम्मे अनीतिहं ।
यं विदित्वा सतो चरं, तरे लोके विसत्तिकं” ॥

१०७३ःतज्जाहं अभिनन्दामि, महेसि सन्तिमुत्तमं ।
यं विदित्वा सतो चरं, तरे लोके विसत्तिकं” ॥

१०७४ ग्रं किञ्चि सम्पजानासि, (धोतकाति भगवा)

उद्धं अधो तिरियञ्चापि मज्झे ।

एतं विदित्वा सङ्गोति लोके, भवाभवाय माकासि तण्हं'न्ति ॥

धोतकमाणवपुच्छा पञ्चमी निद्धिता ।

६. उपसीवमाणवपुच्छा

१०७५ एको अहं सक्क महन्तमोघं, (इच्चायस्मा उपसीवो)

अनिस्सितो नो विसहामि तारितुं ।

आरम्मणं ब्रूहि समन्तचक्खु, यं निस्सितो ओघमिमं तरेय्यं' ॥

१०७६ आकिञ्चज्जं पेक्खमानो सतिमा, (उपसीवाति भगवा)

नत्थीति निस्साय तरस्सु ओघं ।

कामे पहाय विरतो कथाहि, तण्हक्खयं नत्तमहाभिपस्स' [रत्तमहाभिपस्स (स्या०), रत्तमहं विपस्स (क०)] ॥

१०७७ सब्बेसु कामेसु यो वीतरागो, (इच्चायस्मा उपसीवो)

आकिञ्चज्जं निस्सितो हित्वा मज्जं ।

सज्जाविमोक्खे परमे विमुत्तो [धिमुत्तो (क०)], तिठ्ठे नु सो तत्थ अनानुयायी' [अनानुयायी (स्या० क०)] ॥

१०७८ सब्बेसु कामेसु यो वीतरागो, (उपसीवाति भगवा)

आकिञ्चज्जं निस्सितो हित्वा मज्जं ।

सज्जाविमोक्खे परमे विमुत्तो, तिठ्ठेय्य सो तत्थ अनानुयायी' ॥

१०७९ तिठ्ठे चे सो तत्थ अनानुयायी, पूगम्पि वस्सानं समन्तचक्खु ।

तत्थेव सो सीतिसिया विमुत्तो, चवेथ विज्जाणं तथाविधस्स' ॥

१०८० अच्ची यथा वातवेगेन खित्ता [खित्तं (स्या०), खित्तो (पी०)], (उपसीवाति भगवा)

अत्थं पलेति न उपेति सङ्खं ।

एवं मुनी नामकाया विमुत्तो, अत्थं पलेति न उपेति सङ्खं' ॥

१०८१ अत्थङ्गतो सो उद वा सो नत्थि, उदाहु वे सस्सतिया अरोगो ।

तं मे मुनी साधु वियाकरोहि, तथा हि ते विदितो एस धम्मो' ॥

१०८२ अत्थङ्गतस्स न पमाणमत्थि, (उपसीवाति भगवा)

येन नं वज्जुं तं तस्स नत्थि ।

सब्बेसु धम्मेसु समोहतेसु, समूहता वादपथापि सब्बे'ति ॥

उपसीवमाणवपुच्छा छट्टी निट्ठिता ।

७. नन्दमाणवपुच्छा

१०८३: सन्ति लोके मुनयो, (इच्चायस्मा नन्दो)

जना वदन्ति तयिदं कथं सु ।

आणूपपन्नं नो मुनिं [मुनि नो (स्या० क०)] वदन्ति, उदाहु वे जीवितेनूपपन्नं” ॥

१०८४: न दिट्ठिया न सुतिया न आणेन, (न सीलब्बतेन) [() नत्थि सी०-पी पोत्थकेसु]

मुनीध नन्द कुसला वदन्ति ।

विसेनिकत्वा अनीघा निरासा, चरन्ति ये ते मुनयोति ब्रूमि” ॥

१०८५: ये केचिमे समणब्राह्मणासे, (इच्चायस्मा नन्दो)

दिट्ठस्सुतेनापि [दिट्ठेन सुतेनापि (सी०), दिट्ठे सुतेनापि (स्या० पी० क०)] वदन्ति सुद्धिं ।

सीलब्बतेनापि वदन्ति सुद्धिं, अनेकरूपेण वदन्ति सुद्धिं ।

कच्चिस्सु ते भगवा तत्थ यता चरन्ता, अतारु जातिञ्च जरञ्च मारिस ।

पुच्छामि तं भगवा ब्रूहि मे तं” ॥

१०८६: ये केचिमे समणब्राह्मणासे, (नन्दाति भगवा)

दिट्ठस्सुतेनापि वदन्ति सुद्धिं ।

सीलब्बतेनापि वदन्ति सुद्धिं, अनेकरूपेण वदन्ति सुद्धिं ।

किञ्चापि ते तत्थ यता चरन्ति, नारिंसु जातिजरन्ति ब्रूमि” ॥

१०८७: ये केचिमे समणब्राह्मणासे, (इच्चायस्मा नन्दो)

दिट्ठस्सुतेनापि वदन्ति सुद्धिं ।

सीलब्बतेनापि वदन्ति सुद्धिं, अनेकरूपेण वदन्ति सुद्धिं ।

ते चे मुनि [सचे मुनि (सी०)] ब्रूसि अनोधतिण्णे, अथ को चरहि देवमनुस्सलोके ।

अतारि जातिञ्च जरञ्च मारिस, पुच्छामि तं भगवा ब्रूहि मे तं” ॥

१०८८: नाहं सब्बे समणब्राह्मणासे, (नन्दाति भगवा)

जातिजराय निवुताति ब्रूमि ।

ये सीध दिट्ठं व सुतं मुतं वा, सीलब्बतं वापि पहाय सब्बं ।

अनेकरूपम्पि पहाय सब्बं, तण्हं परिज्जाय अनासवासे ।

ते वे नरा ओघतिण्णाति ब्रूमि” ॥

१०८९: एताभिनन्दामि वचो महेसिनो, सुकित्तितं गोतमनूपधीकं ।

ये सीध दिट्ठं व सुतं मुतं वा, सीलब्बतं वापि पहाय सब्बं ।

अनेकरूपमि पहाय सब्बं, तण्हं परिज्जाय अनासवासे ।
अहमि ते ओघतिण्णाति ब्रूमी'ति ॥

नन्दमाणवपुच्छा सत्तमा निट्ठिता ।

८. हेमकमाणवपुच्छा

१०९०:ये मे पुब्बे वियाकंसु, (इच्चायस्मा हेमको)
हुरं गोतमसासना ।
इच्चासि इति भविस्सति, सब्बं तं इतिहीतिहं ।
सब्बं तं तक्कवड्डनं, नाहं तत्थ अभिरमिं ॥

१०९१:त्वञ्च मे धम्ममक्खाहि, तण्हानिग्घातनं मुनि ।
यं विदित्वा सतो चरं, तरे लोके विसत्तिकं' ॥

१०९२:इध दिट्ठसुतमुतविज्जातेसु, पियरूपेसु हेमक ।
छन्दरागविनोदनं, निब्बानपदमच्चुतं ॥

१०९३:एतदज्जाय ये सता, दिट्ठधम्माभिनिब्बुता ।
उपसन्ता च ते सदा, तिण्णा लोके विसत्तिकं'न्ति ॥

हेमकमाणवपुच्छा अट्ठमा निट्ठिता ।

९. तोदेय्यमाणवपुच्छा

१०९४:यस्मिं कामा न वसन्ति, (इच्चायस्मा तोदेय्यो)
तण्हा यस्स न विज्जति ।
कथंकथा च यो तिण्णो, विमोक्खो तस्स कीदिसो' ॥

१०९५:यस्मिं कामा न वसन्ति, (तोदेय्याति भगवा)
तण्हा यस्स न विज्जति ।
कथंकथा च यो तिण्णो, विमोक्खो तस्स नापरो' ॥

१०९६:निराससो सो उद आससानो, पज्जाणवा सो उद पज्जकप्पी ।
मुनिं अहं सक्क यथा विजज्जं, तं मे वियाचिक्ख समन्तचक्खु' ॥

१०९७:निराससो सो न च आससानो, पज्जाणवा सो न च पज्जकप्पी ।
एवमि तोदेय्य मुनिं विजान, अकिञ्चनं कामभवे असत्त'न्ति ॥

तोदेय्यमाणवपुच्छा नवमा निद्धिता ।

१०. कप्पमाणवपुच्छा

१०९८:मज्झे सरस्मिं तिट्ठतं, (इच्चायस्मा कप्पो)
 ओघे जाते महब्भये ।
 जरामच्चुपरेतानं, दीपं पब्रूहि मारिस ।
 त्वज्च मे दीपमक्खाहि, यथायिदं नापरं सिया” ॥

१०९९:मज्झे सरस्मिं तिट्ठतं, (कप्पाति भगवा)
 ओघे जाते महब्भये ।
 जरामच्चुपरेतानं, दीपं पब्रूमि कप्प ते ॥

११००:अकिञ्चनं अनादानं, एतं दीपं अनापरं ।
 निब्बानं इति [निब्बानमीति (सी०)] नं ब्रूमि, जरामच्चुपरिक्खयं ॥

११०१:एतदज्जाय ये सता, दिट्ठधम्माभिनिब्बुता ।
 न ते मारवसानुगा, न ते मारस्स पद्धगू”ति [पट्ठगूति (स्या० क०)] ॥

कप्पमाणवपुच्छा दसमा निद्धिता ।

११. जतुकण्णिमाणवपुच्छा

११०२:सुत्त्वानहं वीरमकामकामिं, (इच्चायस्मा जतुकण्णि)
 ओघातिगं पुट्ठमकाममागमं ।
 सन्तिपदं ब्रूहि सहजनेत्त, यथातच्छं भगवा ब्रूहि मे तं ॥

११०३:भगवा हि कामे अभिभुय्य इरियति, आदिच्चोव पथविं तेजी तेजसा ।
 परित्तपज्जस्स मे भूरिपज्ज, आचिक्ख धम्मं यमहं विजज्जं ।
 जातिजराय इध विप्पहानं” ॥

११०४:कामेसु विनय गेधं, (जतुकण्णीति भगवा) नेक्खम्मं दट्ठु खेमतो ।
 उग्गहीतं निरत्तं वा, मा ते विज्जित्थ किञ्चनं ॥

११०५:यं पुब्बे तं विसोसेहि, पच्छा ते माहु किञ्चनं ।
 मज्झे चे नो गहेस्ससि, उपसन्तो चरिस्ससि ॥

११०६:सब्बसो नामरूपस्मिं, वीतगेधस्स ब्राह्मण ।

आसवास्स न विज्जन्ति, येहि मच्चुवसं वजे”ति ॥

जतुकण्णिमाणवपुच्छा एकादसमा निड्ढिता ।

१२. भद्रावुधमाणवपुच्छा

११०७: ओकज्जहं तण्हच्छिदं अनेजं, (इच्चायस्मा भद्रावुधो)
नन्दिज्जहं ओघतिण्णं विमुत्तं ।
कप्पज्जहं अभियाचे सुमेधं, सुत्त्वान नागस्स अपनमिस्सन्ति इतो ॥

११०८: नानाजना जनपदेहि सङ्गता, तव वीर वाक्यं अभिकङ्खमाना ।
तेसं तुवं साधु वियाकरोहि, तथा हि ते विदितो एस धम्मो” ॥

११०९: आदानतण्हं विनयेथ सब्बं, (भद्रावुधाति भगवा)
उद्धं अधो तिरियज्चापि मज्झे ।
यं यज्झि लोकस्मिमुपादियन्ति, तेनेव मारो अन्वेति जन्तुं ॥

१११०: तस्मा पजानं न उपादियेथ, भिक्खु सतो किञ्चनं सब्बलोके ।
आदानसत्ते इति पेक्खमानो, पजं इमं मच्चुधेय्ये विसत्त”न्ति ॥

भद्रावुधमाणवपुच्छा द्वादसमा निड्ढिता ।

१३. उदयमाणवपुच्छा

११११: ज्ञायिं विरजमासीनं, (इच्चायस्मा उदयो) कतकिच्चं अनासवं ।
पारगुं सब्बधम्मानं, अत्थि पज्हेन आगमं ।
अज्जाविमोक्खं पब्रूहि, अविज्जाय पभेदनं” ॥

१११२: पहानं कामच्छन्दानं, (उदयाति भगवा) दोमनस्सान चूभयं ।
थिनस्स च पनूदनं, कुक्कुच्चानं निवारणं ॥

१११३: उपेक्खासतिसंसुद्धं, धम्मतक्कपुरेजवं ।
अज्जाविमोक्खं पब्रूमि, अविज्जाय पभेदनं” ॥

१११४: किंसु संयोजनो लोको, किंसु तस्स विचारणं ।
किस्सस्स विप्पहानेन, निब्बानं इति वुच्चति” ॥

१११५: नन्दिसंयोजनो लोको, वितक्कस्स विचारणं ।

तण्हाय विप्पहानेन, निब्बानं इति वुच्चति” ॥

१११६:“कथं सतस्स चरतो, विज्जाणं उपरुज्झति ।
भगवन्तं पुट्टुमागम्म, तं सुणोम वचो तव” ॥

१११७:अज्झत्तज्च बहिद्वा च, वेदनं नाभिनन्दतो ।
एवं सतस्स चरतो, विज्जाणं उपरुज्झती”ति ॥

उदयमाणवपुच्छा तेरसमा निट्ठिता ।

१४. पोसालमाणवपुच्छा

१११८:“यो अतीतं आदिसति, (इच्चायस्मा पोसालो) अनेजो छिन्नसंसयो ।
पारगुं सब्बधम्मानं, अत्थि पज्हेन आगमं ॥

१११९:विभूतरूपसज्जिस्स, सब्बकायप्पहायिनो ।
अज्झत्तज्च बहिद्वा च, नत्थि किज्जीति पस्सतो ।
जाणं सक्कानुपुच्छामि, कथं नेय्यो तथाविधो” ॥

११२०:विज्जाणट्ठितियो सब्बा, (पोसालाति भगवा) अभिजानं तथागतो ।
तिट्ठन्तमेनं जानाति, विमुत्तं तप्परायणं ॥

११२१:आकिज्चज्जसम्भवं जत्वा, नन्दी संयोजनं इति ।
एवमेतं अभिज्जाय, ततो तत्थ विपस्सति ।
एतं [एवं (स्या० क०)] जाणं तथं तस्स, ब्राह्मणस्स वुसीमतो”ति ॥

पोसालमाणवपुच्छा चुट्टसमा निट्ठिता ।

१५. मोघराजमाणवपुच्छा

११२२:द्वाहं सक्कं अपुच्छिस्सं, (इच्चायस्मा मोघराजा)
न मे ब्याकासि चक्खुमा ।
यावततियज्च देवीसि, ब्याकरोतीति मे सुतं ॥

११२३:अयं लोको परो लोको, ब्रह्मलोको सदेवको ।
दिट्ठिं ते नाभिजानाति, गोतमस्स यसस्सिनो ॥

११२४:एवं अभिक्कन्तदस्साविं, अत्थि पज्हेन आगमं ।

कथं लोकं अवेक्खन्तं, मच्चुराजा न पस्सति” ॥

११२५:सुञ्जतो लोकं अवेक्खस्सु, मोघराज सदा सतो ।
अत्तानुदिट्ठिं ऊहच्च, एवं मच्चुतरो सिया ।
एवं लोकं अवेक्खन्तं, मच्चुराजा न पस्सती”ति ॥

मोघराजमाणवपुच्छा पन्नरसमा निट्ठिता ।

१६. पिङ्गियमाणवपुच्छा

११२६:जिण्णोहमस्मि अबलो वीतवण्णो, (इच्छायस्मा पिङ्गियो)
नेत्ता न सुद्धा सवनं न फासु ।
माहं नस्सं मोमुहो अन्तराव
आचिक्ख धम्मं यमहं विजज्जं ।
जातिजराय इध विप्पहानं” ॥

११२७:दिस्वान रूपेसु विहज्जमाने, (पिङ्गियाति भगवा)
रुप्पन्ति रूपेसु जना पमत्ता ।
तस्मा तुवं पिङ्गिय अप्पमत्तो,
जहस्सु रूपं अपुनब्भवाय” ॥

११२८:दिसा चतस्सो विदिसा चतस्सो, उद्धं अधो दस दिसा इमायो ।
न तुहं अदिट्ठं असुतं अमुतं [असुतं अमुतं वा (सी०), असुतामुतं वा (स्या०), असुतं मुतं वा (पी०)], अथो
अविज्जातं किञ्चनमत्थि [किञ्चि मत्थि (स्या०), किञ्चि नत्थि (पी०), किञ्चिनमत्थि (क०)] लोके ।
आचिक्ख धम्मं यमहं विजज्जं, जातिजराय इध विप्पहानं” ॥

११२९:तण्हाधिपन्ने मनुजे पेक्खमानो, (पिङ्गियाति भगवा)
सन्तापजाते जरसा परेते ।
तस्मा तुवं पिङ्गिय अप्पमत्तो, जहस्सु तण्हं अपुनब्भवाया”ति ॥

पिङ्गियमाणवपुच्छा सोळसमा निट्ठिता ।

पारायनत्थुतिगाथा

इदमवोच भगवा मगधेसु विहरन्तो पासाणके चेतिये, परिचारकसोळसानं [परिचारकसोळसन्नं (स्या० क०)]
ब्राह्मणानं अज्झिट्ठो पुट्ठो पुट्ठो पज्जं [पज्जे (सी० पी०)] ब्याकासि । एकमेकस्स चेपि पज्जस्स अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय
धम्मनुधम्मं पटिपज्जेय्य, गच्छेय्येव जरामरणस्स पारं । पारङ्गमनीया इमे धम्माति, तस्मा इमस्स धम्मपरियायस्स
पारायनन्तेव [पारायणंत्वेव (सी० अट्ठ०)] अधिवचनं ।

११३० अजितो तिस्समेत्तेय्यो, पुण्णको अथ मेत्तगू ।
धोतको उपसीवो च, नन्दो च अथ हेमको ॥

११३१ श्रोदेय्य-कप्पा दुभयो, जतुकण्णी च पण्डितो ।
भद्रावुधो उदयो च, पोसालो चापि ब्राह्मणो ।
मोघराजा च मेधावी, पिङ्गियो च महाइसि ॥

११३२ ते बुद्धं उपागच्छुं, सम्पन्नचरणं इसिं ।
पुच्छन्ता निपुणे पज्जे, बुद्धसेट्ठं उपागमुं ॥

११३३ सेसं बुद्धो पब्बाकासि, पज्जे पुट्ठो यथातथं ।
पज्जानं वेय्याकरणेन, तोसेसि ब्राह्मणे मुनि ॥

११३४ तोसिता चक्खुमता, बुद्धेनादिच्चबन्धुना ।
ब्रह्मचरियमचरिंसु, वरपज्जस्स सन्तिके ॥

११३५ एकमेकस्स पज्जस्स, यथा बुद्धेन देसितं ।
तथा यो पटिपज्जेय्य, गच्छे पारं अपारतो ॥

११३६ अपारा पारं गच्छेय्य, भावेन्तो मग्गमुत्तमं ।
मग्गो सो पारं गमनाय, तस्मा पारायनं इति ॥

पारायनानुगीतिगाथा

११३७ पारायनमनुगायिस्सं, (इच्चायस्मा पिङ्गियो)
यथाद्विक्ख तथाक्खासि, विमलो भूरिमेधसो ।
निक्कामो निब्बनो [निब्बुतो (स्या०)] नागो, किस्स हेतु मुसा भणे ॥

११३८ पहीनमलमोहस्स, मानमक्खप्पहायिनो ।
हन्दाहं कित्तियिस्सामि, गिरं वण्णूपसज्जितं ॥

११३९ तमोनुदो बुद्धो समन्तचक्खु, लोकन्तगू सब्बभवातिवत्तो ।
अनासवो सब्बदुक्खपहीनो, सच्चक्खयो ब्रह्मे उपासितो मे ॥

११४० दिजो यथा कुब्बनकं पहाय, बहुप्फलं काननमावसेय्य ।
एवं पहं अप्पदस्से पहाय, महोदधिं हंसोरिव अज्झपत्तो ॥

११४१ येमे पुब्बे वियाकंसु, हरं गोतमसासना ।

इच्चासि इति भविस्सति ।
सब्बं तं इतिहितं, सब्बं तं तक्कवड्डनं ॥

११४२: एको तमनुदासिनो, जुतिमा सो पभङ्करो ।
गोतमो भूरिपज्जाणो, गोतमो भूरिमेधसो ॥

११४३: यो मे धम्ममदेसेसि, सन्दिट्टिकमकालिकं ।
तण्हक्खयमनीतिकं, यस्स नत्थि उपमा क्वचि' ॥

११४४: किंनु तम्हा विप्पवससि, मुहुत्तमपि पिङ्गिय ।
गोतमा भूरिपज्जाणा, गोतमा भूरिमेधसा ॥

११४५: यो ते धम्ममदेसेसि, सन्दिट्टिकमकालिकं ।
तण्हक्खयमनीतिकं, यस्स नत्थि उपमा क्वचि' ॥

११४६: नाहं तम्हा विप्पवसामि, मुहुत्तमपि ब्राह्मण ।
गोतमा भूरिपज्जाणा, गोतमा भूरिमेधसा ॥

११४७: यो मे धम्ममदेसेसि, सन्दिट्टिकमकालिकं ।
तण्हक्खयमनीतिकं, यस्स नत्थि उपमा क्वचि' ॥

११४८: पस्सामि नं मनसा चक्खुनाव, रत्तिन्दिवं ब्राह्मण अप्पमत्तो ।
नमस्समानो विवसेमि रत्तिं, तेनेव मज्जामि अविप्पवासं ॥

११४९: सद्धा च पीति च मनो सति च, नापेन्ति मे गोतमसासनम्हा ।
यं यं दिसं वजति भूरिपज्जो, स तेन तेनेव नतोहमस्मि ॥

११५०: जिण्णस्स मे दुब्बलथामकस्स, तेनेव कायो न पलेति तत्थ ।
संकप्पयन्ताय [संकप्पयन्ताय (सी०)] वजामि निच्चं, मनो हि मे ब्राह्मण तेन युत्तो ॥

११५१: पङ्के सयानो परिफन्दमानो, दीपा दीपं उपप्लविं [उपप्लविं (स्या० निद्देस)] ।
अथदसासिं सम्बुद्धं, ओघतिण्णमनासवं' ॥

११५२: यथा अहू वक्कलि मुत्तसद्धो, भद्रावुधो आळवि गोतमो च ।
एवमेव त्वम्पि पमुञ्चस्सु सद्धं,
गमिस्ससि त्वं पिङ्गिय मच्चुधेय्यस्स पारं' [मच्चुधेय्यपारं (सी०)] ॥

११५३: एस भिय्यो पसीदामि, सुत्वान मुनिनो वचो ।

विवट्टच्छदो सम्बुद्धो, अखिलो पटिभानवा ॥

११५४. अधिदेवे अभिज्जाय, सब्बं वेदि वरोवरं [परो वरं (सी० स्या०), परो परं (निदेस)] ।
पज्जानन्तकरो सत्था, कङ्खीनं पटिजानतं ॥

११५५. असंहीरं असङ्कुप्पं, यस्स नत्थि उपमा क्वचि ।
अद्धा गमिस्सामि न मेत्थ कङ्खा, एवं मं धारेहि अधिमुत्तचित्तं ॥

पारायनवग्गो पञ्चमो निट्ठितो ।

सुत्तुद्धानं —

१. उरगो [इमा उद्धानगाथायो सी० पी० पोत्थकेसु न सन्ति] धनियोपि च, खग्गविसाणो कसि च ।
चुन्दो भवो पुनदेव, वसलो च करणीयञ्च ।
हेमवतो अथ यक्खो, विजयसुत्तं मुनिसुत्तवरन्ति ॥
२. पठमकट्टवरो वरवग्गो, द्वादससुत्तधरो सुविभत्तो ।
देसितो चक्खुमता विमलेन, सुय्यति वग्गवरो उरगोति ॥
३. रतनामगन्धो हिरिमङ्गलनामो, सुचिलोमकपिलो च ब्राह्मणधम्मो ।
नावा [नाथ (क०)] किंसीलउट्टहनो च, राहुलो च पुनपि वङ्गीसो ॥
४. सम्मापरिब्बाजनीयोपि चेत्थ, धम्मिकसुत्तवरो सुविभत्तो ।
चुद्धससुत्तधरो दुतियम्हि, चूळकवग्गवरोति तमाहु ॥
५. पब्बज्जपधानसुभासितनामो, पूरळासो पुनदेव माघो च ।
सभियं केणियमेव सल्लनामो, वासेट्टवरो कालिकोपि च ॥
६. नालकसुत्तवरो सुविभत्तो, तं अनुपस्सी तथा पुनदेव ।
द्वादससुत्तधरो ततियम्हि, सुय्यति वग्गवरो महानामो ॥
७. कामगुहट्टकदुट्टकनामा, सुद्धवरो परमट्टकनामो ।
जरा मेत्तियवरो सुविभत्तो, पसूरमागण्डिया पुराभेदो ॥
८. कलहविवादो उभो वियुहा च, तुवटकअत्तदण्डसारिपुत्ता ।
सोळससुत्तधरो चतुत्थम्हि, अट्टकवग्गवरोति तमाहु ॥
९. मगधे जनपदे रमणीये, देसवरे कतपुञ्जनिवेसे ।

पासाणकचेतियवरे सुविभत्ते, वसि भगवा गणसेट्ठो ॥

१०. उभयवासमागतियम्हि [उभयं वा पुण्णसमागतं यम्हि (स्या०)], द्वादसयोजनिया परिसाय ।
सोळसब्राह्मणानं किर पुट्ठो, पुच्छाय सोळसपञ्चकम्मिया ।
निष्कासयि धम्ममदासि ॥
११. अत्थपकासकव्यञ्जनपुण्णं, धम्ममदेसेसि परखेमजनियं [वरं खमनीयं (क०)] ।
लोकहिताय जिनो द्विपदग्गो, सुत्तवरं बहुधम्मविचित्रं ।
सब्बकिलेसपमोचनहेतुं, देसयि सुत्तवरं द्विपदग्गो ॥
१२. व्यञ्जनमत्थपदं समयुत्तं [व्यञ्जनमत्थपदसमयुत्तं (स्या०)], अक्खरसज्जितओपमगाळ्हं ।
लोकविचारणजाणपभग्गं, देसयि सुत्तवरं द्विपदग्गो ॥
१३. रागमले अमलं विमलग्गं, दोसमले अमलं विमलग्गं ।
मोहमले अमलं विमलग्गं, लोकविचारणजाणपभग्गं ।
देसयि सुत्तवरं द्विपदग्गो ॥
१४. क्लेसमले अमलं विमलग्गं, दुच्चरितमले अमलं विमलग्गं ।
लोकविचारणजाणपभग्गं, देसयि सुत्तवरं द्विपदग्गो ॥
१५. आसवबन्धनयोगाकिलेसं, नीवरणानि च तीणि मलानि ।
तस्स किलेसपमोचनहेतुं, देसयि सुत्तवरं द्विपदग्गो ॥
१६. निम्मलसब्बकिलेसपनूदं, रागविरागमनेजमसोकं ।
सन्तपणीतसुदुद्दसधम्मं, देसयि सुत्तवरं द्विपदग्गो ॥
१७. रागञ्च दोसकमभज्जितसन्तं [दोसञ्च भज्जितसन्तं (स्या०)], योनिचतुग्गातिपञ्चविज्जाणं ।
तण्हारतच्छेदनताणलतापमोक्खं [तण्हातलरतच्छेदनताणपमोक्खं (स्या०)], देसयि सुत्तवरं द्विपदग्गो ॥
१८. गम्भीरदुद्दससण्हनिपुणं, पण्डितवेदनियं निपुणत्थं ।
लोकविचारणजाणपभग्गं, देसयि सुत्तवरं द्विपदग्गो ॥
१९. नवङ्गकुसुममालगीवेय्यं, इन्द्रियज्ञानविमोक्खविभत्तं ।
अट्ठङ्गमग्गधरं वरयानं, देसयि सुत्तवरं द्विपदग्गो ॥
२०. सोमुपमं विमलं परिसुद्धं, अण्णवमूपमरतनसुचित्तं ।
पुप्फसमं रविमूपमतेजं, देसयि सुत्तवरं द्विपदग्गो ॥

२१. खेमसिवं सुखसीतलसन्तं, मच्चुतताणपरं परमत्थं ।
तस्स सुनिब्बुतदस्सनहेतुं, देसयि सुत्तवरं द्विपदगोति ॥

सुत्तनिपातपाळि निद्धिता ।